

schrikt wanneer zij hem ziet, zich omdraait en weggaat met opgetrokken schouders. Of dat zij, wat het allerergste zou zijn, uit beleefdheid een uurtje of twee met hem praat en dan zoiets officieels en koels zegt en — tot ziens ... Gwozdjow wond zich op en verbleekte bij deze krenking alsof het allemaal werkelijk plaatsvond.

Dan haalde hij uit zijn zak een foto en bekeek onderzoekend het mollige meisje dat er op stond met haar hoge voorhoofd, haar zachte, niet te dikke, maar weelderige, naar achteren gekamde haren, haar brede, echt Russische wipneusje en zachte, kinderlijke lippen. Bij de bovenlip zat een nauwelijks zichtbaar moedervlekje. De ogen, die waarschijnlijk grijs of blauw waren en een tikje uitpuilden, keken hem vanuit dat naïeve en lieve gezicht open en eerlijk aan.

„Wat ben je toch voor iemand? Nou, zeg eens: zul je niet schrikken, niet weglopen? Heb je moed genoeg om mijn lelijkheid over het hoofd te zien?” scheen hij haar te vragen, wanneer hij zo onderzoekend haar foto bekeek.

Intussen bewoog zich langs hem heen door de gang, stampend met zijn krukken en krakend met zijn kunstvoeten, onvermoeid en met de regelmaat van een klok de eerste luitenant Meressjew. Hij legde het traject één, twee, tien, vijftien, twintig keer af. Hij deed dit — blijkbaar volgens een of ander programma dat hij opgesteld had — 's morgens en 's avonds, waarbij hij zich vaste opgaven stelde en het af te leggen traject elke dag langer maakte.

„Een flinke kerel!” dacht Gwozdjow bij zichzelf. „Hardnekkig en volhardend. Wat een wilskracht zit er in die man! In een week tijds heeft hij geleerd, zich vlug en behendig op zijn krukken voort te bewegen, terwijl dat bij anderen maanden duurt. Gisteren weigerde hij op de brancard te gaan liggen en ging op eigen krachten de trap af voor zijn behandeling. En op dezelfde manier kwam hij terug. De tranen rolden over zijn wangen, maar

hij zette door. En zelfs wees hij de verpleegster terecht, die hem wilde helpen. En hoe straalde hij, toen hij zelfstandig het bovenste trapportaal bereikt had! Alsof hij de Elbroes beklommen had".

Gwozdjow verwijderde zich van de spiegel en keek Meressjew na, die zich snel met benen en krukken voortbewoog. Kijk, hij lapt 't hem toch maar! En wat een goedig, sympathiek gezicht heeft hij! Een klein litteken door zijn wenkbrauw heen bedierf er niets aan, gaf hem integendeel een zekere waardigheid. Had hij, Gwozdjow, nu maar zo'n gezicht. Wat de voeten betreft, die zie je toch niet, en lopen en vliegen zou hij ongetwijfeld wel leren. Maar wanneer je een gezicht hebt (waar moet je je met zo'n koolraap verbergen?) dat er uitziet alsof een stel dronken duivels er 's nachts erwten op gemalen heeft ...

... Aleksej Meressjew, die in het kader van zijn avond-oefeningen voor de drieëntwintigste maal het traject van de gang aflegde, voelde met heel zijn vermoeide, uitgeputte lichaam hoe zijn heupen opzwellen en brandden en zijn door de krukken stijf geworden schouders pijn deden. Toen hij Gwozdjow passeerde, wierp hij een schuine blik op de tank-commandant die voor de wandspiegel stond: rare kwast, waarom martelt hij zijn arme gezicht zo? Een filmster zal hij wel niet meer worden, maar een goed tank-commandant ... Alsof dat wat geeft, het gezicht: als het hoofd er maar is, en de handen en de voeten. Ja, ja, de voeten, maar dan echte voeten en niet van die beenstompjes die pijn doen en branden alsof de prothesen niet van leer gemaakt waren maar van gloeiend ijzer.

Tok, tok. Krak, krak. Tok, tok. Krak, krak.

Op zijn lippen bijtend en zijn tranen bedwingend, die door de scherpe pijn echter toch naar zijn ogen gedrongen werden, voltooide eerste luitenant Meressjew moeizaam zijn negenentwintigste etappe door de gang, waarmee hij zijn tocht voor deze dag ten einde gebracht had.

Gwozdjow straalde.

„Werkelijk? Bevalt zij u? Nee, echt, is zij aardig?” Hij was zo volkomen in de war dat hij wegliep zonder afscheid te nemen.

„Wat een snotneus!” bromde majoor Stroetsjkow. „Zulke mensen laten zich zelfs door een vlieg verschalken”.

De laatste dagen was er met deze lichtzinnige man iets niet in orde. Hij was zwijgzaam geworden, wond zich dikwijls zonder enige aanleiding op en zat, nu hij zo ver was dat hij in zijn bed kon zitten, hele dagen uit het raam te kijken, zijn wangen op zijn vuisten steunend en zonder antwoord te geven wanneer men hem wat vroeg.

De hele zaal: én de versomberde majoor én Meressjew én twee nieuwelingen keken uit het raam om hun makker op straat te zien verschijnen. Het was warm. Zachte, donzige wolkjes met schitterende goudachtige randen, die telkens van vorm veranderden, zeilden snel aan de hemel voorbij. Over de rivier dreef op dat ogenblik haastig een grijsachtige, slordige wolk die onderweg verstrooid wat grote, in de zon schitterende druppels liet vallen. Het graniet van de kade begon daardoor te glimmen alsof het gepolijst was, het asfalt begon donkere, op marmer lijkende plekken te vertonen, en er kwam zo'n dampende vochtigheid in de atmosfeer dat men zin kreeg om zijn hoofd uit het raam te steken en dat zachte regentje op zijn kruin te laten neerkomen.

„Daar heb je hem”, fluisterde Meressjew.

De zware eikenhouten poortdeur ging langzaam open. Er kwamen twee mensen uit: een mollig meisje zonder hoed, met een eenvoudig kapsel, gekleed in een witte bloese en een donkere rok, en een jong militair in wie zelfs Aleksej niet dadelijk de tank-commandant herkende. In zijn ene hand droeg de militair een koffer, over zijn andere zijn uniformjas en hij liep zo licht en verend, hij stapte zo stevig dat het een genoegen was er naar te kijken. Om zijn krachten te testen en uit louter verruk-

king over het feit dat hij zich weer vrijelijk bewegen kon, daalde hij de stoeptreden niet meer lopend, maar bijna vliegend af, gaf zijn gezellin een arm, en zo liepen zij voort langs de kade in de richting van het venster van de tweeënveertigste zaal, terwijl af en toe dikke, goudkleurige regendroppen op hen neervielen.

Aleksej volgde hen met zijn blik en zijn hart liep over van vreugde: de zaak ging goed, het was niet voor niets dat zij zulk een open, eenvoudig en lief gezicht had. Zo een zou je niet in de steek laten, nee, zo een zou een mens in nood niet in de steek laten.

Toen zij ter hoogte van het venster gekomen waren, bleven zij staan en keken omhoog. De jongelieden stonden bij het door de regen gepolijste kademuurtje, tegen een achtergrond van schitterende diagonalen, gevormd door de langzaam vallende druppels. Hier merkte Aleksej pas op dat zich op het gezicht van Gwozdjow een zekere verwarring en nerveuse gespannenheid aftekende en dat zijn Anjoeta, die inderdaad even aardig was als op de foto, door iets onthutst en in verlegenheid gebracht was, dat haar hand onzeker op de hand van Gwozdjow rustte en haar houding zenuwachtigheid en besluiteloosheid uitdrukte, alsof zij ieder ogenblik haar hand zou losrukken en weglopen.

Na met de handen gezwaaid en geforceerd geglimlacht te hebben, ging het paartje verder langs de kade en verdween om de hoek. In de zaal zwegen allen.

„Nou, het gaat bij Gwozdjow niet op rolletjes“, merkte de majoor op, die, toen hij in de gang het geluid van de hakken van Klawdija Michajlowna hoorde, plotseling sidderde en zich bruusk naar het venster toe wendde.

De rest van de dag voelde Aleksej zich onrustig. 's Avonds deed hij zelfs zijn loopoefeningen niet en ging het eerst van allen slapen: maar nog lang nadat de anderen in slaap gevallen waren, hoorde men de spiralen van zijn bed nerveus kraken.

De volgende ochtend vroeg hij de zuster, toen zij nog maar net op de drempel was, of er geen brief voor hem was afgegeven. Er was geen brief. Hij waste zich, hij at lusteloos. Maar met zijn oefeningen hield hij zich intensiever dan anders bezig en om zichzelf te straffen voor de zwakheid van gisteren legde hij vijftien trajecten extra af op rekening van het verzuim van gisteravond. Deze onverwachte prestatie deed hem al zijn zorgen vergeten. Hij had hiermee bewezen dat hij zich vrijelijk op zijn krukken kon voortbewegen zonder zich al te zeer te vermoeien. Wanneer men nu de vijftig meter van de gang vermenigvuldigde met de vijfenveertig malen dat hij die afstand aflegde, dan kwam men op tweeduizendtweehonderdvijftig meter, of twee en een kwart kilometer. Dat was ongeveer de afstand van de officiers-mess tot het vliegveld. In gedachten legde hij deze onvergetelijke weg af, die voerde langs de ruïnes van een oude dorpskerk, langs de bakstenen kubus van een verbrande school die droefgeestig over de weg uitzag met zijn donkere, lege vensteropeningen, door een bosje waarin, bedekt met sparretakken, benzine-tanks verborgen lagen, langs de aardhutjes van het commandopunt en langs het kleine houten wachthuisje, waar de „meteorologische sergeant” geheimzinnig deed met allerlei kaarten en schema's. Waarachtig, het was geen geringe afstand!

Meressjew besloot zijn dagelijkse opgave tot zesenvieertig toeren te verlengen, drieëntwintig 's morgens en drieëntwintig 's avonds, en de volgende dag met frisse krachten te proberen om zonder krukken te lopen. Dit leidde hem meteen van alle sombere gedachten af, gaf hem nieuwe moed en bracht hem in een nuchtere, zakelijke gemoedsgesteldheid. 's Avonds begon hij zijn toeren met zulk een energie dat hij bijna niet merkte dat hij al meer dan dertig maal het vaste traject had afgelegd. Op dat ogenblik echter hield hem de garderobe-juffrouw staande, die plotseling opdook met een brief. Hij nam de

kleine enveloppe aan, die geadresseerd was aan „eerste luitenant Meressjew, persoonlijk in handen“. Het woord „persoonlijk“ was onderstreept en dat beviel Aleksej niet. In de brief zelf stond boven de aanhef, eveneens onderstreept: „Alleen voor de geadresseerde“.

Op de vensterbank gesteund opende Aleksej de enveloppe, en naar gelang hij verder las in de uitvoerige brief, die Gwozdjow 's nachts in een stationswachtkamer had geschreven, betrok zijn gezicht meer en meer. Gwozdjow schreef dat Anjoeta precies zo'n meisje bleek te zijn als zij zich voorgesteld hadden, dat zij misschien wel het mooiste meisje van heel Moskou was, dat zij hem als een oude vriend tegemoetgetreden was en daardoor nog meer indruk op hem gemaakt had.

„... Maar datgene waarover wij samen gesproken hebben, is net zo uitgekomen als wij dachten. Zij heeft een goed karakter. Zij heeft mij niets gezegd en zelfs uit niets laten merken dat zij geschokt was. Alles ging prachtig. Maar tenslotte ben ik niet blind, ik merkte wel degelijk dat mijn vervloekte smoel haar deed schrikken. Het leek of alles goed ging, maar wanneer ik plotseling omkeek, merkte ik dat zij naar mij keek met een uitdrukking in haar ogen die moeilijk te beschrijven is: met een mengsel van schaamte, schrik, medelijden, enfin ... Zij nam mij mee naar het instituut. Ik had er beter niet heen kunnen gaan. Ik werd omringd door meisjesstudenten, die mij aankeken ... Weet je, ze blijken ons daar allemaal te kennen, Anjoeta heeft ze alles over ons verteld ... En ik zie dat zij ze met een soort schuldige blik aankijkt, net of zij wil zeggen: vergeef mij dat ik zulk een vogelverschrikker heb meegebracht. Maar het ergste, Aljosja, was dat zij niets liet merken, dat zij vriendelijk achter mij aanliep en praatte en praatte en praatte, net of zij bang was te zwijgen. Daarna gingen wij naar haar kamer. Zij leeft alleen, haar ouders zijn geëvacueerd, zij komt zo te zien uit een achtenswaardig gezin. Zij begon mij thee voor te zetten,

Gwozdjow straalde.

„Werkelijk? Bevalt zij u? Nee, echt, is zij aardig?” Hij was zo volkomen in de war dat hij wegliep zonder afscheid te nemen.

„Wat een snotneus!” bromde majoor Stroetsjkow. „Zulke mensen laten zich zelfs door een vlieg verschalken”.

De laatste dagen was er met deze lichtzinnige man iets niet in orde. Hij was zwijgzaam geworden, wond zich dikwijls zonder enige aanleiding op en zat, nu hij zo ver was dat hij in zijn bed kon zitten, hele dagen uit het raam te kijken, zijn wangen op zijn vuisten steunend en zonder antwoord te geven wanneer men hem wat vroeg.

De hele zaal: én de versomberde majoor én Meressjew én twee nieuwelingen keken uit het raam om hun makker op straat te zien verschijnen. Het was warm. Zachte, donzige wolkjes met schitterende goudachtige randen, die telkens van vorm veranderden, zeilden snel aan de hemel voorbij. Over de rivier dreef op dat ogenblik haastig een grijsachtige, slordige wolk die onderweg verstrooid wat grote, in de zon schitterende druppels liet vallen. Het graniet van de kade begon daardoor te glimmen alsof het gepolijst was, het asfalt begon donkere, op marmer lijkende plekken te vertonen, en er kwam zo'n dampende vochtigheid in de atmosfeer dat men zin kreeg om zijn hoofd uit het raam te steken en dat zachte regentje op zijn kruin te laten neerkomen.

„Daar heb je hem”, fluisterde Meressjew.

De zware eikenhouten poortdeur ging langzaam open. Er kwamen twee mensen uit: een mollig meisje zonder hoed, met een eenvoudig kapsel, gekleed in een witte bloese en een donkere rok, en een jong militair in wie zelfs Aleksej niet dadelijk de tank-commandant herkende. In zijn ene hand droeg de militair een koffer, over zijn andere zijn uniformjas en hij liep zo licht en verend, hij stapte zo stevig dat het een genoegen was er naar te kijken. Om zijn krachten te testen en uit louter verruk-

king over het feit dat hij zich weer vrijelijk bewegen kon, daalde hij de stoeptreden niet meer lopend, maar bijna vliegend af, gaf zijn gezellin een arm, en zo liepen zij voort langs de kade in de richting van het venster van de tweeënveertigste zaal, terwijl af en toe dikke, goudkleurige regendroppen op hen neervielen.

Aleksej volgde hen met zijn blik en zijn hart liep over van vreugde: de zaak ging goed, het was niet voor niets dat zij zulk een open, eenvoudig en lief gezicht had. Zo een zou je niet in de steek laten, nee, zo een zou een mens in nood niet in de steek laten.

Toen zij ter hoogte van het venster gekomen waren, bleven zij staan en keken omhoog. De jongelieden stonden bij het door de regen gepolijste kademuurtje, tegen een achtergrond van schitterende diagonalen, gevormd door de langzaam vallende druppels. Hier merkte Aleksej pas op dat zich op het gezicht van Gwozdjow een zekere verwarring en nerveuse gespannenheid aftekende en dat zijn Anjoeta, die inderdaad even aardig was als op de foto, door iets onthutst en in verlegenheid gebracht was, dat haar hand onzeker op de hand van Gwozdjow rustte en haar houding zenuwachtigheid en besluiteloosheid uitdrukte, alsof zij ieder ogenblik haar hand zou losrukken en weglopen.

Na met de handen gezwaaid en geforceerd geglimlacht te hebben, ging het paartje verder langs de kade en verdween om de hoek. In de zaal zwegen allen.

„Nou, het gaat bij Gwozdjow niet op rolletjes“, merkte de majoor op, die, toen hij in de gang het geluid van de hakken van Klawdija Michajlowna hoorde, plotseling sidderde en zich bruusk naar het venster toe wendde.

De rest van de dag voelde Aleksej zich onrustig. 's Avonds deed hij zelfs zijn loopoefeningen niet en ging het eerst van allen slapen: maar nog lang nadat de anderen in slaap gevallen waren, hoorde men de spiralen van zijn bed nerveus kraken.

De volgende ochtend vroeg hij de zuster, toen zij nog maar net op de drempel was, of er geen brief voor hem was afgegeven. Er was geen brief. Hij waste zich, hij at lusteloos. Maar met zijn oefeningen hield hij zich intensiever dan anders bezig en om zichzelf te straffen voor de zwakheid van gisteren legde hij vijftien trajecten extra af op rekening van het verzuim van gisteravond. Deze onverwachte prestatie deed hem al zijn zorgen vergeten. Hij had hiermee bewezen dat hij zich vrijelijk op zijn krukken kon voortbewegen zonder zich al te zeer te vermoeien. Wanneer men nu de vijftig meter van de gang vermenigvuldigde met de vijfenveertig malen dat hij die afstand aflegde, dan kwam men op tweeduizendtweehonderdvijftig meter, of twee en een kwart kilometer. Dat was ongeveer de afstand van de officiers-mess tot het vliegveld. In gedachten legde hij deze onvergetelijke weg af, die voerde langs de ruïnes van een oude dorpskerk, langs de bakstenen kubus van een verbrande school die droefgeestig over de weg uitzag met zijn donkere, lege vensteropeningen, door een bosje waarin, bedekt met sparretakken, benzine-tanks verborgen lagen, langs de aardhutjes van het commandopunt en langs het kleine houten wachthuisje, waar de „meteorologische sergeant“ geheimzinnig deed met allerlei kaarten en schema's. Waarachtig, het was geen geringe afstand!

Meressjew besloot zijn dagelijkse opgave tot zesenveertig toeren te verlengen, drieëntwintig 's morgens en drieëntwintig 's avonds, en de volgende dag met frisse krachten te proberen om zonder krukken te lopen. Dit leidde hem meteen van alle sombere gedachten af, gaf hem nieuwe moed en bracht hem in een nuchtere, zakelijke gemoedsgesteldheid. 's Avonds begon hij zijn toeren met zulk een energie dat hij bijna niet merkte dat hij al meer dan dertig maal het vaste traject had afgelegd. Op dat ogenblik echter hield hem de garderobe-juffrouw staande, die plotseling opdook met een brief. Hij nam de

kleine enveloppe aan, die geadresseerd was aan „eerste luitenant Meressjew, persoonlijk in handen“. Het woord „persoonlijk“ was onderstreept en dat beviel Aleksej niet. In de brief zelf stond boven de aanhef, eveneens onderstreept: „Alleen voor de geadresseerde“.

Op de vensterbank gesteund opende Aleksej de enveloppe, en naar gelang hij verder las in de uitvoerige brief, die Gwozdjow 's nachts in een stationswachtkamer had geschreven, betrok zijn gezicht meer en meer. Gwozdjow schreef dat Anjoeta precies zo'n meisje bleek te zijn als zij zich voorgesteld hadden, dat zij misschien wel het mooiste meisje van heel Moskou was, dat zij hem als een oude vriend tegemoetgetreden was en daardoor nog meer indruk op hem gemaakt had.

„... Maar datgene waarover wij samen gesproken hebben, is net zo uitgekomen als wij dachten. Zij heeft een goed karakter. Zij heeft mij niets gezegd en zelfs uit niets laten merken dat zij geschokt was. Alles ging prachtig. Maar tenslotte ben ik niet blind, ik merkte wel degelijk dat mijn vervloekte smoel haar deed schrikken. Het leek of alles goed ging, maar wanneer ik plotseling omkeek, merkte ik dat zij naar mij keek met een uitdrukking in haar ogen die moeilijk te beschrijven is: met een mengsel van schaamte, schrik, medelijden, enfin ... Zij nam mij mee naar het instituut. Ik had er beter niet heen kunnen gaan. Ik werd omringd door meisjesstudenten, die mij aankeken ... Weet je, ze blijken ons daar allemaal te kennen, Anjoeta heeft ze alles over ons verteld ... En ik zie dat zij ze met een soort schuldige blik aankijkt, net of zij wil zeggen: vergeef mij dat ik zulk een vogelverschrikker heb meegebracht. Maar het ergste, Aljosja, was dat zij niets liet merken, dat zij vriendelijk achter mij aanliep en praatte en praatte en praatte, net of zij bang was te zwijgen. Daarna gingen wij naar haar kamer. Zij leeft alleen, haar ouders zijn geëvacueerd, zij komt zo te zien uit een achtenswaardig gezin. Zij begon mij thee voor te zetten,

maar keek daarbij steeds naar mijn weerkaatsing in de theepot en zat voortdurend te zuchten. Kortom, ik voel: nee, ik kan het niet, naar de duivel met mijn plannen! Ik zeg het dan ook ronduit: zo en zo. 'Ik zie dat mijn uiterlijk u niet bevalt. Nou ja, u hebt gelijk, ik begrijp het en ben niet beledigd'. Zij begint daarop te huilen, maar ik zeg haar: 'Niet huilen, u bent een goed meisje, iedereen zal u liefhebben, waarom zou u uw leven bederven?' Daarop zeg ik nog: 'U hebt nu gezien wat voor schoonheid ik ben: denkt u er goed over na. Ik ga nu naar mijn onderdeel en zal u mijn adres sturen. Wanneer u bij dezelfde gedachten blijft, schrijft u het mij dan'. En verder: 'Doet u niets tegen uw zin. Ik was er en nu ben ik er niet meer: zo is nu eenmaal de oorlog'. Zij natuurlijk: 'Nee, nee, hoe komt u er bij', en alsmaar huilen. Op dat ogenblik kwam er een of ander idioot luchtalarm, zij ging even weg, en ik maakte van de verwarring gebruik om de benen te nemen — rechtstreeks naar het aanmeldingsbureau voor officieren. Ik kreeg zonder meer een plaats van bestemming aangewezen. Alles in orde, dienstpas in mijn zak en op weg. Het enige, Aljosja, is dat ik nu nog meer op haar verliefd ben en hoe ik verder zonder haar moet leven — ik weet het niet''.

Aleksej las de brief van zijn vriend en het scheen hem toe, dat hij een blik in zijn eigen toekomst wierp. Ja, precies zo zou het zeker ook met hem lopen. Olja zou hem niet van zich afstoten, zou hem niet in de steek laten, nee, zij zou zich op dezelfde grootmoedige wijze willen opofferen, zij zou glimlachen door haar tranen heen, zij zou hem liefkozend bejegenen terwijl zij de afkeer in zich onderdrukte.

„Nee, nee, niet doen! Niet doen!” zei Aleksej hardop.

Hij hinkte snel naar de zaal, ging aan de tafel zitten en schreef Olja meteen een brief, kort, koel en zakelijk. Hij kon er niet toe komen de waarheid te schrijven — waarom immers, zijn moeder was ziek en het was dus beter haar

dit extra verdriet te besparen. Hij schreef Olja dat hij veel had nagedacht over hun verhouding, dat het wachten haar wel moeilijk zou vallen. Hoeveel jaren kon de oorlog nog wel duren? En met de jaren gaat de jeugd heen. In de oorlog immers gaan zoveel verwachtingen in rook op. Wanneer hij plotseling sneuvelde, zou zij als weduwe achterblijven zonder zelfs zijn vrouw geweest te zijn, of nog erger: hij zou verminkt kunnen worden en dan zou zij moeten trouwen met een invalide. Waarvoor? Het was beter dat zij haar jeugd niet voorbij liet gaan en hem zo spoedig mogelijk vergat. Zij hoefde hem niet te antwoorden, hij zou er zich niet door beledigd voelen. Hij begreep haar, hoe moeilijk het hem ook viel. Zo was het beter.

De brief brandde in zijn handen. Zonder hem nog eens over te lezen, sloot hij hem in de enveloppe en hinkte snel naar de blauwe brievenbus, die in de gang achter de schitterende „Titaan” met kokend water hing.

Teruggekeerd in de zaal, ging hij weer aan de tafel zitten. Wie zou hij deelgenoot moeten maken van zijn verdriet? Zijn moeder natuurlijk niet. Gwozdjow? Hij zou het natuurlijk begrijpen, maar waar bevond hij zich op dit ogenblik, vind hem maar eens in het eindeloze labirynth van het grote aantal frontwegen. Aan zijn regimentskameraden? Maar wie van die geluksvogels, die met hun dagelijks oorlogswerk bezig waren, zou zich voor zijn zaken interesseren! Aan de „meteorologische sergeant”? Juist, dat was het! En hij begon te schrijven, en het schrijven viel hem gemakkelijk, zoals men ook gemakkelijk uithuilt op de schouder van een vriend. Maar plotseling hield hij middenin een zin op, dacht een poosje na en verkreukte en verscheurde toen woedend het geschrevene.

„Geen marteling zo groot als die van het woord”, citeerde Stroetsjkow schertsend.

Hij zat op zijn bed met de brief van Gwozdjow in zijn handen, die hij blijkbaar met zijn gewone ongegeneerdheid van Aleksej's tafeltje had genomen en doorgelezen.

„Wat is er toch vandaag met jullie allemaal aan de hand? . . . Gwozdjow ook al. Ach, ach, wat een ezel! Het meisje zette een zuur gezicht — o jee, wat een ramp! . . . Dat doet aan psychologie, wil ook al een broeder Karamazow zijn . . . Je bent toch niet boos dat ik hem gelezen heb? Wij 'frontsoldaten hebben toch geen geheimen voor elkaar". Aleksej werd niet boos. Hij dacht na. Misschien zou hij morgen de postman kunnen opwachten en zijn brief terugnemen?

Aleksej sliep die nacht onrustig en droomde nu eens van het met sneeuwhopen bedekte vliegveld en van het vliegtuig „La-5" dat een vreemde constructie had en vogelpoten in plaats van een landingsgestel; in de cockpit klom de „techniek-man" Joera en zei dat Aleksej genoeg gevlogen had en dat het nu zijn beurt was; dan weer droomde hij dat hij op stro lag en dat de oude Michajla in een wit hemd en een natte broek hem met een takkenbosje ranselde, waarbij hij luidkeels lachte: voor het welslagen van een trouwpartij, zei hij, heeft een pak ransel altijd zijn nut. En later, reeds tegen de ochtend, droomde hij van Olja. Zij zat op een omgekeerde boot en liet haar verbrande, stevige benen in het water hangen; zij zat daar, licht en wat tenger en het leek alsof er een soort straling van haar uitging. Hij droomde dat zij, haar ogen met de hand tegen de zon beschermend, hem lachend naar zich toe lokte, en dat hij naar haar toe zwom maar dat de stroom, die sterk en onstuimig was, hem weg trachtte te zuigen van de oever, van het meisje. Hij werkte steeds harder met zijn handen, zijn benen, met al zijn spieren en kwam steeds dichterbij haar en hij kon al zien hoe de wind door haar lokken speelde, hoe de waterdruppels glinsterden op de gebruinde huid van haar benen . . .

Op dit ogenblik werd hij met een licht en blij gevoel wakker. Hij bleef nog lang met gesloten ogen liggen in een poging om weer in te slapen en de aangename droom te doen terugkeren. Maar zoiets lukt alleen in de kinder-

jaren. Het droombeeld van het tengere, gebruinde meisje had alles ineens helder en duidelijk voor hem gemaakt. Niet nadenken, niet piekeren, geen Dostojewskijtje spelen, zoals de majoor zei, maar eenvoudig Olja tegemoet zwemmen, tegen de stroom in zwemmen, maar vooruit zwemmen, wat het ook moge kosten, alle krachten inspannen — en haar bereiken. En de brief? Hij wilde naar de postbus gaan en de postman opwachten, maar bedacht zich en maakte een handgebaar van wat-doet-het-er-toe: laat de brief zijn weg maar vervolgen. De ware liefde laat zich door zo'n brief niet van de wijs brengen. Hij was er thans van overtuigd dat haar liefde echt was, dat hij even welkom was in vrolijke als in treurige stemming, gezond of ziek, hoe hij ook aankwam, en hierdoor voelde hij een grote toevloed van nieuwe energie in zich.

's Morgens trachtte hij te lopen zonder krukken. Hij liet zich voorzichtig van zijn bed glijden. Hij kwam overeind en bleef zo even staan, de benen wijd uiteen en de armen hulpeloos uitgestrekt om zich in evenwicht te houden. Daarop deed hij, zich steunend tegen de muur, een eerste stap. Het leer van zijn kunstvoet kraakte. Zijn lichaam helde over, maar hij hield zich met zijn hand in evenwicht. Hij deed een tweede pas, nog steeds tegen de wand leunend. Hij had nooit gedacht dat lopen zo moeilijk was. In zijn kinderjaren, als jongen, had hij op stelten leren lopen. Hij plaatste zijn voeten dan op de stepjes, stootte zich met zijn rug van de muur af, deed één, twee, drie stappen, helde dan zover opzij dat hij het niet meer houden kon en sprong er af, terwijl de stelten in het stoffige gras vielen, waarmee de straat aan de rand van de stad begroeid was. Maar met stelten was het gemakkelijker, je kon er tenminste afspringen. Met prothesen kun je dat niet. En toen hij bij de derde stap opzij helde en zijn voet onder hem weggleed, stortte hij zwaar met zijn gezicht voorover op de grond.

Om het te leren koos hij het uur van de behandeling uit,

waarop de bewoners van de zaal weggedragen werden naar de behandelingskamers. Hij riep niemand te hulp, kroop naar de wand toe, stond langzaam en zich voortdurend tegen de wand steunend op, betastte even zijn gekneusde zij, keek naar de blauwe plek op zijn elleboog die al paars begon te worden, klemde vervolgens zijn tanden opeen en deed opnieuw een stap vooruit, terwijl hij zich tegelijk losmaakte van de muur. Het leek of hij het geheim nu doorhad. Zijn kunstvoeten onderscheidden zich van gewone vooral door het gebrek aan elasticiteit. Hij kende hun eigenschappen nog niet en er had zich bij hem nog geen gewoonte, nog geen speciale reflex gevormd om de positie van de voeten bij het lopen te veranderen, het gewicht van de hiel naar de voetzool over te brengen, een stap te doen en vervolgens opnieuw het lichaamsgewicht over te brengen op de hiel van de andere voet. En tenslotte moest hij leren zijn voeten niet parallel neer te zetten, maar hoeksgewijs met de tenen naar buiten, hetgeen de voortbeweging een groter stabiliteit geeft.

Dit alles leert een mens vanzelf in zijn prille kindertijd, wanneer hij onder het oog van zijn moeder de eerste onvaste passen doet op zijn zachte, korte beentjes. Deze gewoonten worden hem voor het hele verdere leven ingeprent en nemen de vorm van een automatisme aan. Wanneer iemand echter prothesen heeft aangedaan en de natuurlijke verhoudingen van zijn lichaam veranderd zijn, is dit van kindsbeen af verworven automatisme niet alleen nutteloos geworden, maar bemoeilijkt zelfs het bewegen. Bij het vormen van nieuwe gewoonten moet men dit automatisme voortdurend onderdrukken. Velen die hun voeten verloren hebben en niet over voldoende wilskracht beschikken zijn hun hele leven niet meer in staat, opnieuw de ons in onze kindertijd zo gemakkelijk aangewaaide kunst van het lopen te leren.

Meressjew was uit het goede hout gesneden. Hij wist zijn doel te bereiken. Zijn fout beseffend zette hij zich

opnieuw tegen de wand af, plaatste nu de spits van zijn kunstvoet naar buiten, rustte op de hiel en bracht vervolgens zijn lichaamsgewicht op de tenen over. De prothesen kraakten nijdig. Op het ogenblik dat het lichaamsgewicht op de tenen overging, maakte Aleksej snel de andere voet van de grond los en zette hem vooruit. De hiel stootte zwaar tegen de grond. Hij stond nu, zijn armen als een koorddanser uitgestrekt, midden in de kamer en waagde het niet een volgende pas te doen. Hij stond daar wankelend, was ieder ogenblik zijn evenwicht kwijt en voelde hoe het koude zweet zich vormde op zijn neuswortel.

In deze houding trof Wassilij Wassiljewitsj hem aan. Hij bleef even in de deuropening staan om Meressjew te observeren, kwam toen naar hem toe en greep hem onder de oksel vast:

„Bravo, kruiper! Maar waarom doe je dat alleen, zonder zuster, zonder hospitaalsoldaat? De menselijke trots ... Nou, enfin, de eerste stap is altijd het belangrijkste, het moeilijkste heb je nu achter de rug”.

Kort geleden was Wassilij Wassiljewitsj benoemd tot directeur van een zeer hoog medisch instituut. Het was een belangrijke post en nam een massa tijd in beslag. Hij had daarom afscheid moeten nemen van het hospitaal. Maar de oude werd nog altijd als de baas beschouwd en ofschoon anderen thans het hospitaal dirigeerden, verscheen hij nog dagelijks in de ziekenzalen en wanneer hij tijd vond, maakte hij zijn ronde en hield consultaties. Alleen had hij na de dood van zijn zoon voorgoed zijn vroegere opgewekte en bedrijvige knorrigheid verloren, hij schold op niemand meer, gebruikte geen lelijke woorden en degenen die hem van nabij kenden, zagen daarin een teken van snel naderende seniliteit.

„Komaan, Meressjew, laten we het samen eens proberen. En u, loopt u maar door, hier is geen circus, er valt niets te kijken. Nou, maakt u de ronde maar zonder mij

af", snauwde hij tegen zijn gevolg. „En nu, vriendje, gaan we. Eén... Maar houdt u toch vast, houdt u aan mij vast, geneert u zich niet! Houdt u vast, ik ben tenslotte generaal en u moet mij gehoorzamen. Nou, twee ... juist! Nu op het rechterbeen. Goed. Links. Prachtig!”

De beroemde medicus wreef vrolijk in zijn handen, alsof hij door iemand te leren lopen godweet wat voor belangrijk medisch experiment volvoerde. Maar dat was nu eenmaal een van zijn karaktereigenschappen: volkomen op te gaan in alles wat hij ondernam en heel zijn grote, vitale geest er aan te geven. Hij liet Meressjew de zaal doorlopen en toen deze, volkomen uitgeput, op een stoel neer viel, plaatste hij zijn stoel naast hem.

„Nou, en vliegen — dat zullen we ook nog wel doen, hè? Nou en of. In de tegenwoordige oorlog, vadertje, voeren mensen met afgerukte handen een compagnie in de aanval aan, dodelijk gewonden vuren uit mitrailleurs en beschermen geschutsstellingen met hun eigen borst ... Alleen de doden, die vechten niet ...” De stem van de oude werd dof; hij zuchtte. „Nee, toch vechten ook zij: door hun roem. Ja ... Komaan, jongeman, we beginnen weer”.

Toen Meressjew uitrustte na zijn tweede toer door de zaal, wees de professor plotseling naar het bed van Gwozdjow:

„En de tank-man, hoe is het met hem? Als genezen ontslagen?”

Meressjew zei dat hij genezen en weer naar het front gegaan was; dat er alleen één ongelukkige omstandigheid was — zijn gezicht, en speciaal het onderste deel er van, was door de brandwonden onherstelbaar verminkt.

„Heeft hij al geschreven? Is hij al teleurgesteld? Mogen de meisjes hem niet? Raadt u hem dan aan zijn snor en baard te laten staan. Ik meen het. Hij zal nog voor een origineel type doorgaan ook, misschien vinden de meisjes dat wel prachtig!”

In de deuropening verscheen een hijgende zuster met de mededeling dat er telefoon van de Raad van Volkscommissarissen was. Wassilij Wassiljewitsj kwam zwaar overeind en aan de wijze waarop hij daarbij met zijn dikke, blauwe, schilferende handen op zijn knieën steunde en moeizaam zijn rug rechte trok, kon men bijzonder duidelijk zien hoezeer hij de laatste weken achteruitgegaan was. Reeds bij de deur keek hij nog eens om en riep vrolijk:

„Schrijft u dus beslist aan dinges, hoe heet hij, uw vriend, dat ik hem een baard heb voorgeschreven. Een beproefd middel! Schreeuwend succes bij de dames!”

En 's avonds bracht de oude bediende van de kliniek Meressjew een stok, een prachtige, antieke, ebbenhouten stok met een gemakkelijk handvat van ivoor en diverse monogrammen er op.

„Van de professor, Wassilij Wassiljewitsj: hij heeft u zijn eigen stok ten geschenke gestuurd. Hij draagt u op, met deze stok te lopen”.

De mensen in het hospitaal verveelden zich op deze zomeravond. En zo vonden er excursies naar zaal tweeënveertig plaats en kwamen burens van rechts, van links en zelfs van boven het geschenk van de professor bekijken. De stok was werkelijk goed.

XV

Aan de fronten hield de stilte voor de storm aan. In de berichten werd melding gemaakt van plaatselijke gevechten, van verkenningen. Er werden weinig gewonden binnengebracht en de hospitaaldirectie liet de tweeënveertigste zaal ontruimen met uitzondering van twee bedden: rechts dat van Meressjew, en links, bij het raam dat op de kade uitzag, dat van majoor Stroetsjkow.

Verkenningsacties! Meressjew en Stroetsjkow waren ervaren militairen en zij wisten: hoe langer die gevechts-

pauze duurt, hoe langer deze gespannen stilte gerekt wordt, des te feller en krachtiger zal de storm zijn.

Eens kwam er in het nieuws een bericht voor dat de scherpschutter, Held van de Sowjetunie, Stjepan Iwoesjkin aan het zuidelijk front vijftientig Duitsers had gedood, waarmee hij het totaal van de door hem vernietigde vijanden op tweehonderd had gebracht. Er kwam een brief van Gwozdjow. Hij schreef natuurlijk noch waar hij zich bevond noch hoe hij het maakte, maar deelde mee dat hij opnieuw bij zijn vroegere commandant Pawel Aleksejewitsj Rotmistrow terecht gekomen was, dat hij tevreden was met het leven dat hij leidde, dat er daar een massa morellen waren, waarvan ze allemaal hun buik vol aten, en verzocht Meressjew, wanneer hij zijn brief ontving, een paar woordjes aan Anjoeta te krabbelen. Hij schreef haar ook zelf, maar wie weet of zijn brief ooit aankwam, daar hij voortdurend op mars was en telkens van verblijfplaats veranderde.

Voor een ervaren militair bleek zelfs uit deze twee berichtjes omtrent hun vrienden duidelijk dat de storm ergens in het zuiden zou losbarsten. Aleksej schreef natuurlijk aan Anjoeta en bracht Gwozdjow de raad van de professor omtrent het laten staan van een baard over, maar hij wist dat Gwozdjow zich op dat ogenblik in die koortsige stemming bevond, die aan het uitbreken van een offensief voorafgaat en die zo moeilijk te dragen valt en tegelijk zo dierbaar is aan elke krijgsman, en dat Gwozdjow op het ogenblik niet aan baarden dacht, en misschien zelfs niet aan Anjoeta.

Er vond nog een verheugend voorval plaats in zaal tweeënveertig. Er werd een decreet gepubliceerd, waarbij aan majoor Pawel Iwanowitsj Stroetsjkow de titel Held van de Sowjetunie werd toegekend. Maar ook de grote vreugde hierover verbeterde de stemming van de majoor niet voor lange tijd. Hij bleef somber gestemd. Het drukte hem neer dat hij door die „duivelse schijfjes” in zo'n hete

tijd op bed moest liggen. Zijn hypochondrie had echter ook nog een andere oorzaak, die hij zorgvuldig verborgen hield en die zich geheel onverwacht aan Aleksej openbaarde.

Meressjew, die zich met al zijn wilskracht op één doel concentreerde: te leren lopen, merkte daardoor niet goed meer wat er om hem heen gebeurde. Hij had zijn dag met mathematische nauwkeurigheid ingedeeld. Drie uur per dag, een uur 's morgens, een uur 's middags en een uur 's avonds — liep hij op zijn prothesen heen en weer in de gang. In het begin ergerden de patiënten zich aan deze figuur in zijn blauwe kamerjas, die zich eindeloos, methodisch als een slinger, langs de zaaldeuren heen en weer bewoog, en aan het gelijkmatige gepiep van de prothesen dat zich traag voortplantte door de gangen. Later raakten zij zo aan zijn verschijning gewoon dat zij zich bepaalde uren van de dag eenvoudig niet konden voorstellen zonder deze zich regelmatig heen en weer bewegende gestalte, en toen Meressjew eens met griep in bed moest blijven, kwamen er koeriers uit de naburige zalen naar zaal tweeënveertig om te horen wat er met de luitenant zonder voeten gebeurd was.

's Morgens deed Aleksej zijn strek- en buigoefeningen en vervolgens trainde hij, gezeten op een stoel, zijn voeten voor het besturen van een vliegtuig. Soms deed hij dat zo lang dat zijn hoofd er van begon te draaien, zijn oren suisten en groene, flikkerende kringen voor zijn ogen kwamen, terwijl de vloer onder zijn voeten begon te wankelen. Hij ging dan naar het fonteintje, maakte zijn hoofd nat en ging vervolgens liggen rusten om zo gauw mogelijk weer bij te komen en het uur van zijn loop-oefeningen en gymnastiek niet te missen.

Deze keer had hij weer eens gelopen tot zijn hoofd er van draaide en terwijl het geheel zwart voor zijn ogen werd, tastte hij naar de deur en liet zich stilletjes op zijn bed vallen. Toen pas drongen er stemmen tot zijn bewust-

zijn door: de beheerste, een tikje ironische stem van Klawdija Michajlowna en de heftige, gekrenkte stem van majoor Stroetsjkow. Beiden gingen zo op in hun gesprek dat zij helemaal niet merkten dat Meressjew binnenkwam.

„Maar begrijpt u mij toch, ik spreek in volle ernst! Is er dan niets in wat ik zeg dat u raakt? Bent u een vrouw of niet?”

„Natuurlijk ben ik een vrouw, alleen is er niets in wat u zegt dat mij raakt en in volle ernst over dit onderwerp spreken kunt u niet. En overigens heb ik die ernst van u helemaal niet nodig”.

Stroetsjkow raakte buiten zichzelf. Op scherpe toon, alsof hij iemand aan het uitschelden was, schreeuwde hij door de hele zaal:

„Maar verdomme, ik houd toch van u! Men moet geen vrouw, maar een blok hout zijn om dat niet te zien! Is het nu eindelijk tot u doorgedrongen?” Hij draaide zich om en begon met zijn vingers op het raam te trommelen.

Klawdija Michajlowna ging zacht naar de deur met de onhoorbare, voorzichtige schreden van een ervaren zus-ter.

„Halt, waar gaat u heen? Nou, wat is uw antwoord?”

„Het is hier noch de tijd noch de plaats om daarover te spreken. Ik heb dienst”.

„Waarom draait u er omheen? Waarom plukt u alle ze-nuwen uit mijn lichaam? Waarom geeft u mij geen ant-woord?” In de stem van de majoor klonk een diep ver-driet.

Klawdija Michajlowna bleef even in de deuropening staan. Haar slanke gestalte tekende zich duidelijk tegen de donkere gang af. Meressjew had nooit vermoed dat deze stille en al niet meer jonge zuster op haar vrouwe-lijke manier zo sterk en aantrekkelijk kon zijn. Zij stond daar, haar hoofd in de nek geworpen, en keek als van een voetstuk op de majoor neer.

„Goed, ik zal u antwoorden. Ik houd niet van u en zal waarschijnlijk nooit van u kunnen houden”.

Zij ging de deur uit. De majoor wierp zich op zijn bed en stopte zijn hoofd in de kussens. Meressjew begon nu al die grilligheden, die Stroetsjkow de laatste dagen vertoond had, te begrijpen, zijn opvliegendheid, zijn nervositeit als de zuster binnenkwam, zijn bruuske overgangen van vrolijkheid naar aanvallen van razende woede.

Hij leed blijkbaar werkelijk. Aleksej had medelijden met hem, maar was toch ook tevreden met deze gang van zaken. Toen de majoor zich van zijn bed verhief, kon Aleksej zich niet weerhouden om schertsend op te merken:

„Wel, staat u mij nu toe in uw 'gezicht te spuwen, kameraad majoor?”

Wanneer hij geweten had wat er gebeuren zou, had hij dit nooit, zelfs niet in scherts, gezegd. De majoor liep op zijn bed toe en schreeuwde met een vertwijfelde stem:

„Spuw dan! Spuw dan, je hebt groot gelijk. Ik heb het verdiend. Doe je het niet? . . . Wat moet ik nou verder beginnen? Nou, leer het me, vertel het me — je hebt het immers gehoord . . .”

Hij ging op het bed zitten, drukte zijn hoofd tussen zijn vuisten en wiegelde heen en weer.

„Je denkt zeker: hij zoekt alleen een verzetje. Een verzetje! Het is me immers volle ernst, ik heb dat stomme kind toch een serieus voorstel gedaan!”

's Avonds kwam Klawdija Michajlowna de zaal in met de medicijnen. Zij was als altijd rustig, vriendelijk en geduldig. Het leek of heel haar wezen kalmte uitstraalde. Ook tegen de majoor glimlachte zij, hoewel zij hem met een zekere verbazing en ongerustheid aankeek. Stroetsjkow zat aan het raam en beet nijdig op zijn nagels. Toen de voetstappen van Klawdija Michajlowna zich door de gang verwijderden, keek hij haar met een boze en tegelijk verrukte blik na:

„'Sowjet-engel' ... Welke stommeling heeft haar die bijnaam gegeven? Ze is eerder een duivel in verpleegstersuniform!"

Er kwam een zuster van het hospitaal-bureau binnen, een magere oude vrouw.

„Meressjew, Aleksej — lopend?" informeerde zij.

„Hardlopend", bromde Stroetsjkow.

„Ik kom hier niet om grapjes te maken" merkte de zuster streng op. „Aleksej Meressjew, eerste luitenant, wordt aan de telefoon geroepen."

„Een jong meisje?" vroeg de majoor, die plotseling opleefde en knipoogde in de richting van de boze zuster.

„Ik heb niet in haar paspoort gekeken", zei zij met haar kraakstem en zeilde majestueus de zaal uit.

Meressjew sprong van zijn bed overeind. Flink met zijn stok tikkend haalde hij de zuster in en liep inderdaad hard door de gang. Hij verwachtte al ongeveer een maand antwoord van Olja en een onzinnige veronderstelling was in zijn brein opgeflitst: zou zij het misschien zijn? Dat was natuurlijk onmogelijk: in die tijd kon je niet zomaar van Stalingrad naar Moskou komen! En bovendien, hoe had zij hem hier in het hospitaal kunnen vinden, terwijl hij haar geschreven had dat hij in een organisatie achter het front werkte, en niet in Moskou maar in een van de voorsteden. Maar op dit ogenblik geloofde Meressjew aan een wonder en liep, zonder dat hij het zelf merkte, voor de eerste keer werkelijk hard op zijn kunstvoeten, waarbij hij zich slechts af en toe op zijn stok steunde en van de ene naar de andere kant waggelde, terwijl de prothesen kraakten: krak, krak, krak ...

Door de telefoon klonk een diepe, aangename, maar volmaakt onbekende stem, die vroeg of hij eerste luitenant Aleksej Petrowitsj Meressjew van zaal tweeënveertig was. Scherp en boos, alsof er in die vraag iets beledigends voor hem zat, schreeuwde Meressjew in de hoorn:

„Ja!"

De stem aan de andere kant werd een ogenblik stil. Vervolgens — en het was duidelijk dat zij zichzelf dwang moest aandoen — verontschuldigde zij zich koel voor de storing.

„Dit is Anna Gribowa. Ik ben een kennis van uw vriend, luitenant Gwozdjow, u kent mij niet . . .” sprak het meisje met enige moeite, klaarblijkelijk beledigd door het onvriendelijke antwoord.

Maar Meressjew greep de hoorn met beide handen vast en schreeuwde reeds zo hard hij kon:

„Bent u Anjoeta? Werkelijk? Nee, ik ken u uitstekend, uitstekend! Grisja heeft mij . . .”

„Waar is hij, wat is er met hem aan de hand? Hij liep zo onverwacht weg. Ik ging de kamer uit met het luchtalarm. Ik zit op een eerste-hulppost. Toen ik terugkwam was er niemand meer, geen briefje, geen adres. Ik begrijp er niets van, waar is hij, waarom verdween hij zo plotseling, wat is er met hem? . . . Lieve Aljosja, neem mij niet kwalijk dat ik u zo noem, maar ik ken u ook en ik maak mij erg ongerust waar hij is, waarom hij zo . . .”

Aleksej kreeg een warm gevoel in zijn binnenste. Hij was blij voor zijn vriend. Dië zonderlinge kerel had zich dus vergist, hij was ál te wantrouwend geweest. Hij was werkelijk een echte broeder Karamazow! De ware meisjes werden dus toch niet afgeschrikt door de verminkingen van een militair. Dat betekende dat, ook hij, ja, dat ook hij er op kon rekenen dat men hem even ongerust zou zoeken. Dit alles schoot bliksemsnel door zijn hoofd op het ogenblik zelf dat hij, over zijn woorden struikelend, in de hoorn schreeuwde:

„Anjoeta! Alles is in orde, Anjoeta! Een ongelukkig misverstand. Hij maakt het goed en zit aan het front. Jááá! Veldpostnummer 42531-B. Hij laat zijn baard staan, Anjoeta, bij God, een pracht van een baard, als van een . . . als van een . . . als van een partisaan. Hij staat hem geweldig!”

De baard vond geen bijval bij Anjoeta. Zij vond hem overbodig. Meressjew verheugde zich hierover nog meer en verklaarde dat, wanneer het zo was, Grisja hem resoluut zou afscheren en naar alle duivels sturen, hoewel allen het er over eens waren dat de baard hem bijzonder fraai stond.

In ieder geval hingen zij de haak als goede vrienden op, na afgesproken te hebben dat Meressjew haar voor hij het hospitaal verliet beslist zou bellen. Toen hij naar de zaal terugkeerde, herinnerde Aleksej zich dat hij op weg naar de telefoon hardgelopen had. Hij probeerde het opnieuw — maar het lukte niet. Door het scherpe stoten van de prothesen tegen de grond drong een scherpe pijn door zijn hele lichaam. Enfin, dat was niets, wanneer vandaag niet, dan morgen, wanneer morgen niet dan overmorgen — maar hardlopen zou hij voor de donder! Alles zou terecht komen! Hij twijfelde er niet aan dat hij opnieuw zou lopen en vliegen en vechten, en aangezien hij er van hield, tegenover zichzelf bepaalde geloften af te leggen, nam hij zich voor: na zijn eerste luchtgevecht, nadat hij de eerste Duitser omlaaggeschoten had, alles aan Olja te schrijven. Wat er ook van kome!

DEEL III

I

Midden in de zomer van 1942 kwam uit de zware eikenhouten deuren van het N...-hospitaal te Moskou een flink gebouwde jonge man te voorschijn, die op een stevige ebbenhouten stok steunde en gekleed was in een open vliegenierstuniek, in een wijde uniformbroek en met de onderscheidingsteken van eerste luitenant op zijn uniformkraag. Hij werd begeleid door een vrouw in een witte verpleegstersjas. Een hoofddoek met een rood kruis er op, zoals de barmhartige zusters in de vorige wereldoorlog droegen, verleende haar goedig, lief gezicht een enigszins plechtige uitdrukking. Op het bordes bleven zij staan. De piloot nam zijn gekreukte, verschoten pet af en bracht onhandig de hand van de zuster naar zijn lippen, maar zij nam zijn hoofd in haar handen en kustte hem op het voorhoofd. Daarna daalde hij, enigszins waggelend, snel de stoeptreden af en liep zonder om te kijken over het asfalt van de kade langs het langgerekte hospitaalgebouw.

Gewonden in blauwe, gele en bruine pyama's wuifden hem na uit de ramen met handen, stokken en krukken, schreeuwden hem raadgevingen toe en wensten hem goede reis. Hij wuifde ook terug, maar het was te zien dat hij zijn best deed om zo vlug mogelijk weg te komen van dat grote, grijze gebouw, en hij wendde zich van de vensters af om zijn opwindung te verbergen. Hij liep snel, met een eigenaardige huppelende gang, licht op zijn stok steunend. Wanneer er niet een zacht gekraak bij elk van

zijn stappen geklonken had, was niemand op de gedachte gekomen dat deze goedgebouwde, krachtige en beweeglijke man geen voeten had.

Aleksej Meressjew werd na zijn tijd in het hospitaal voor verdere genezing naar het sanatorium van de militaire luchtmacht gestuurd, dat zich in de omgeving van Moskou bevond. Ook majoor Stroetsjkow ging daarheen. Er was een vliegtuig van het sanatorium gestuurd om hen op te halen. Maar Meressjew wist de directie van het hospitaal te overtuigen dat hij verwanten in Moskou had, die hij voor zijn vertrek beslist moest bezoeken. Hij liet zijn reiszak bij Stroetsjkow achter en vertrok te voet met de belofte 's avonds met de trein naar het sanatorium te komen.

Verwanten in Moskou had hij niet. Maar hij verlangde er erg naar om de hoofdstad te bekijken en had haast om zijn krachten in een zelfstandige wandeling te beproeven, zich te bewegen in een drukke menigte waarmee hij niets te maken had. Hij belde Anjoeta op en vroeg haar of zij hem om een uur of twaalf zou kunnen ontmoeten. Waar? Nu ja, waar? ... Nou, laten we zeggen bij het Poesjkin-monument ... En zo liep hij nu alleen langs de kade van de statige, in graniet gesloten rivier, die in de zon schitterde met de schubben van haar golfjes, en ademde gretig met wijduitgezette borst de warme, naar iets zeer bekends geurende, aangenaam-zachte zomerlucht in.

Hoe mooi was alles in het rond!

Alle vrouwen schenen hem schoonheden te zijn, het groen der bomen verbaasde hem door zijn felheid. De lucht was zo fris dat het hoofd er van begon te draaien als van alcohol, en zo transparant dat de afstanden er in verloren gingen en het leek of je je hand maar behoefde uit te steken om die oude, getande muren van het Kremlin, die hij nog nooit in werkelijkheid gezien had, om de koppel van Iwan de Grote en de reusachtige boog van de brug, die in een zware welving over het water hing, aan

te raken. De kwijnende, zoetige geur, die over de stad hing, deed hem aan zijn kinderjaren denken. Waar kwam die geur vandaan? Waarom klopte zijn hart zo onstuimig en herinnerde hij zich zijn moeder, niet als het magere oudje van thans, maar als jonge, statige vrouw met weelderige haren? Zij waren toch nooit samen in Moskou geweest.

Tot nu toe kende Meressjew de hoofdstad alleen van de foto's in kranten en weekbladen, van boeken, van de verhalen van hen die er geweest waren, van de lang naklinkende, hoog boven de slapende aarde zwevende slagen van de oude klokken te middernacht, en van het bonte, helder-klinkende gedruis der demonstraties die over de radio werden uitgezonden. En zie, daar ontvouwde de stad zich voor hem, door de schelle zomerhitte overmeesterd, wijds en prachtig.

Aleksej liep over de verlaten kade langs het Kremlin, rustte even tegen de koele granieten leuning en keek naar het grijze, met een regenboogkleurig huidje overtrokken water, dat kabbelde tegen de voet van de stenen muur, waarna hij langzaam de oplopende weg naar het Rode Plein begon te volgen. De linden stonden in bloei. Temidden van het asfalt van de straten en de pleinen met hun gesnoeide boompjes en hun eenvoudige geelkleurige, zoet-geurende bloempjes, zoemden bedrijvig de bijen, zonder aandacht te schenken aan het getoeter van de voorbijrijdende auto's, het dreunen en knersen van de trams of aan de warme, naar olie ruikende lucht die boven het verhitte asfalt trilde.

Zo zie je er dus uit, Moskou!

Na vier maanden in het ziekenhuis gelegen te hebben, werd Aleksej zo getroffen door de zomerse pracht van de hoofdstad, dat hij niet dadelijk merkte dat zij in militaire uniform gestoken was en zich, zoals de piloten het uitdrukken, in alarmtoestand A 1 bevond, dat wil zeggen ieder ogenblik gereed was om de strijd met de vijand aan te binden. De brede straat bij de brug was afgesloten door

een grote, lelijke barricade van stapels balken, opgevuld met zand; als blokken, die een kind op tafel heeft laten liggen, stonden aan elke kant van de brug de betonnen kubussen van geschutstellingen met vier schietgaten. Op het grijze oppervlak van het Rode Plein waren in bonte kleuren huizen, gazons en alleëen geschilderd. De vensters van de winkels in de Gorkij-sstraat waren dichtgespijkerd en er was zand tegenaan gegooid. En in de zijstraatjes lagen van rails gemaakte verroeste egels, die er eveneens als speelgoed uitzagen, dat dooreengegooid en vergeten was door een eigenzinnig kind. Voor een militair, die hier van het front kwam en bovendien Moskou nooit eerder had gezien, viel dit alles niet zozeer op. Enige verwondering wekte alleen de vreemde, aan de idiote doeken van de futuristen herinnerende beschrijving van sommige huizen en muren, en ook de „TASS-vensters” die van heiningen en étalages de voorbijgangers aanzagen, alsof zij rechtstreeks uit de bladzijden van Majakowskij op straat gesprongen waren.

Knarsend op zijn prothesen en reeds zwaarder steunend op zijn stok, al behoorlijk moe, liep Meressjew de Gorkij-sstraat op, terwijl zijn blik verbaasd naar trechters, verwoestingen, door bommen vernielde huizen, gapende instortingen en gebarsten ramen zocht. Daar hij dienst gedaan had op een van de meest westelijke militaire vliegvelden, had hij bijna elke nacht gehoord hoe boven zijn aardhutje golf na golf van Duitse bombardementsvliegtuigen in Oostelijke richting overvlogen. Nauwelijks was één golf in de verte verstomd of er kwam reeds een andere aanzetten en soms dreunde de lucht de hele nacht aan één stuk door. De piloten wisten: de moffen gingen naar Moskou. En zij stelden zich voor welk een hel het daar moest zijn.

En nu zocht Meressjew in het Moskou uit die oorlogsjaren met zijn ogen naar de sporen van deze vluchten — en vond ze niet. De geasfalteerde straten waren glad en

effen en de huizen stonden in ongebroken rijen. Zelfs de vensterruiten, ofschoon beplakt met een netwerk van papierstrookjes, waren op een enkele uitzondering na heel. Maar het front 'was nabij en dat kon men zien aan de bezorgde gezichten der inwoners, waarvan de helft militairen waren met stoffige laarzen aan, gekleed in tunieken die nat van het zweet op hun schouders plakten, en met ransels over hun schouder. Plotseling verscheen er uit een zijstraatje op de door zonlicht overgoten straat een lange colonne stoffige vrachtwagens met gedeukte spatborden en door kogels verbrijzelde cabine-ruit. In de heen en weer schommelende houten bakken bevonden zich soldaten in wijde, achter hen aan wapperende veldjassen, die belangstellend rondkeken. De colonne haalde trolleybussen, lichte auto's en trams in en rolde voort als een levend bewijs dat de vijand hier, vlak bij was.

Meressjew volgde de colonne lang met zijn blik. Wanneer hij nu eens in zo'n stoffige bak kon springen en zomaar 's avonds aan het front kon zijn, op zijn eigen vliegveld! Hij stelde zich zijn aardhutje voor, waarin hij samen met Degtjarenko huisde, de op schragen van sparrenhout geplaatste bedden, de scherpe geur van hars, dennenaalden en benzine uit de eigenhandig van een van boven afgeplat granaatglas gemaakte lamp, het gehuil 's morgens van de motoren die werden aangezet en het nooit ophoudende geruis van de dennen boven zijn hoofd. Dat aardhutje was voor hem een rustig, gezellig en waarachtig thuis. O, kon hij toch maar zo vlug mogelijk terugkeren naar deze moerasgebieden, die de piloten verwensten om hun vochtigheid, de drassigheid van de grond en het eeuwige gezoem van de muggen!

Geheel uitgeput bereikte Aleksej het Poesjkin-monument. Onderweg had hij een paar maal moeten rusten, waarbij hij zich met beide handen op zijn stok steunde en deed alsof hij naar een of andere kleinigheid, uitge-

stald in de étalages van de stoffige goederenwinkels, keek. Met welk een genot ging hij zitten, of juister gezegd: zeeg hij neer op de door de zon verwarmde groene bank dichtbij het monument en strekte hij zijn pijnlijke, gezwollen, door de riemen geschuurde benen uit! Maar zijn blijde gemoedsstemming liet zich door zijn vermoeidheid niet verdrijven. Het was ook werkelijk een al te mooie dag! Bodemloos was de hemel, die zich uitstrekte boven de stenen vrouw op het torentje van het hoekhuis. Een zacht, fluwelig windje voerde de frisse en zoetige geur van bloeiende linden over de boulevard. Gejaagd rinkelden en dreunden de trams en luid klonk het lachen van de jonge Moskovietjes, bleke, magere kinderen die met grote ijver aan het graven waren in het warme en stoffige zand aan de voet van het monument. Een eindje verder, aan de andere kant van de boulevard, achter een afzetting van touw en onder bewaking van twee stevige, roodwangige meisjes in elegante tunieken, stond een reusachtige, zilverglanzende, sigaarvormige aerostaat, en dit oorlogs-attriboot zag er in Meressjew's ogen niet uit als een nachtelijke bewaker van de hemel boven Moskou, maar eerder als een groot en goedaardig dier, dat was weggelopen uit de dierentuin en nu stond te slapen op de boulevard in de koelte onder de bloeiende bomen.

Meressjew sloot zijn ogen en stelde zijn glimlachende gezicht aan de zon bloot.

In het begin hadden de kleintjes geen aandacht voor de vliegenier. Zij leken wat op de mussen op de vensterbank van zaal tweeënveertig. Onder hun vrolijke gebabbel zoog Aleksej met heel zijn wezen de zonnewarmte en het straatrumoer in zich op. Maar opeens struikelde een jongen op blote voeten, die van zijn vriendje wegliep, over de uitgestoken benen van de vliegenier en viel in het zand.

Het eerste ogenblik plooiden zich zijn ronde gezichtje

tot een huilgrimas, maar toen verscheen er een verbaasde uitdrukking op die overging in echte vrees. De jongen gaf een gil, wierp een verschrikte blik op Aleksej en holde weg. De hele kinderzwerm verzamelde zich om hem, kwetterde druk onder elkaar en wierp schuinse blikken naar de vliegenier. Toen begonnen zij langzaam en omzichtig naderbij te komen.

Verdiept in zijn gedachten zag Aleksej dit alles niet. Maar op zeker ogenblik merkte hij dat de jongens hem met verwondering en vrees aankeken, en pas toen drong hun gesprek tot zijn bewustzijn door.

„Je liegt, Witamin, het is allemaal gelogen! Het is een hele gewone vliegenier, een eerste luitenant“, merkte een bleke, magere jongen van een jaar of tien ernstig op.

„Niet waar, ik lieg niet. Ik mag door de grond zinken, erewoord van pionier — ze zijn van hout! Ik zeg jullie, het zijn geen echte maar van hout“, verdedigde de rondwangige Witamin zich.

Meressjew had een gevoel alsof er een naald door zijn hart gepriemd werd. En plotseling scheen de dag hem niet meer zo helder en vrolijk toe. Hij hief zijn ogen op en onder zijn blik weken de jongens wat terug, maar zij bleven naar zijn voet kijken. In zijn eer getast drong Witamin uitdagend tegen de magere op:

„Nou, zal ik het hem vragen? Denk je dat ik niet durf? Wedden?“

Hij maakte zich plotseling van het groepje los en liep met voorzichtige stappen, klaar om ieder ogenblik op de vlucht te slaan, schuins naar Meressjew toe — in dezelfde houding als indertijd de mus „Tirailleur“.

„Oompje eerste luitenant...“, begon hij, zijn gehele lichaam gespannen als een hardloper voor het startschot. „Oompje, wat hebt u voor benen, echte of van hout? Bent u invalide?“

Op dat ogenblik merkte de jongen, die zo op een mus leek, dat de grijze ogen van de vliegenier zich vulden

met tranen. Wanneer Meressjew was opgesprongen, hem had afgesnauwd, hem achterna had gezeten met zijn vreemde, met gouden letters beslagen stok, zou dat lang niet zo'n indruk op hem gemaakt hebben. Niet met zijn verstand — nee, met zijn kleine mussenhartje voelde de jongen, welk een verdriet hij deze donkere militair deed door het woord „invalide“ uit te spreken. Zwijgend trok hij zich terug in de kring van zijn vrienden en stilletjes verdwenen ze, als opgelost in de hete, geurige lucht, die rook naar honing en verwarmd asfalt.

Iemand riep hem bij zijn naam. Hij sprong meteen overeind. Voor hem stond Anjoeta. Hij herkende haar direct, al was zij in werkelijkheid niet zo mooi als op de foto. Zij had een bleek, vermoeid gezicht en was gekleed in een semi-militair uniform: een tuniek en laarzen. Een afgedragen militaire muts lag als een broodje over haar kapsel. Maar haar groenige, enigszins uitpuilende ogen keken Meressjew zo helder en recht aan en glansden zo vriendelijk, dat dit vreemde meisje hem een oude bekende toescheen met wie hij samen in één huis was opgegroeid.

Een ogenblik lang bestudeerden ze elkaar zwijgend.

„Ik had mij u heel anders voorgesteld“.

„Hoezo...?“ Meressjew voelde dat hij een enigszins ontoepasselijke glimlach niet kon onderdrukken....

„Ja, zo — hoe moet ik het zeggen? — meer heldhaftig en groot.... nou ja, forser en zo met een brede kin en een pijp, in elk geval met een pijp... Grisja heeft mij zoveel over u geschreven!“

„Ja, die Grisja van u — dat is nu werkelijk een held“, onderbrak Aleksej haar en toen hij zag hoe het meisje begon te stralen, vervolgde hij, de woorden „uw“ en „van u“ extra beklemtonend: „Uw Grisja dat is nog eens een pracht van een kerel! Ik — wat ben ik, maar hij, die Grisja van u... Nou, hij heeft u zeker niets over zichzelf verteld...“

„Weet u wat, Aljosja? ... Ik mag u toch wel Aljosja noemen? Ik ben er zo aan gewend door zijn brieven... U hebt zeker niet veel te doen in Moskou? Laten we dan naar mijn huis gaan, ik heb mijn dienst achter de rug en ik ben nu vierentwintig uur vrij. Kom mee! Ik heb wodka thuis. Houdt u van wodka? Ik zal u tracteren”.

Een ogenblik lang keek hem ergens vanuit de diepte van zijn geheugen het sluwe gezicht van majoor Stroetsjkow aan en knipoogde tegen hem alsof hij zeggen wilde: zie je wel, ze leeft alleen, ze heeft wodka in huis, voilà! Maar Stroetsjkow had zich zo geblameerd dat Aleksej thans geen cent vertrouwen meer in zijn mening had. Er was nog veel tijd tot de avond, en zij liepen over de boulevard, vrolijk babbelend, als goede oude vrienden. Het deed hem genoegen te zien dat het meisje zich nauwelijks kon beheersen en met kracht op haar lippen moest bijten, toen hij haar vertelde, welke ramp Gwozdjow in het begin van de oorlog had getroffen. Haar groenige ogen glansden, toen hij zijn oorlogsavonturen beschreef. Hoe trots was zij op hem! Hoe gretig vroeg zij, met een hoogrode kleur, naar steeds nieuwe en nieuwe bijzonderheden! Hoe verontwaardigd was zij toen zij vertelde dat Gwozdjow haar plotseling, zonder enige aanleiding, zijn maandchèque had gestuurd! En waarom was hij er zo onverwacht vandoorgegaan? Hij had van te voren niets gezegd, geen briefje achtergelaten, geen adres gegeven. Was het soms een militair geheim? Maar wat heeft het met militaire geheimen te maken, wanneer iemand vertrekt zonder afscheid te nemen en daarna geen woord meer schrijft?

„Tussen haakjes, waarom hebt u er door de telefoon zo zorgvuldig de nadruk op gelegd dat hij zijn baard liet staan?” vroeg Anjoeta, terwijl zij Aleksej onderzoekend aankeek.

„Zo maar, een verzinseltje, om wat te zeggen ...”, trachtte Meressjew de vraag te ontwijken.

„Nee, nee, zegt u het alsjeblieft! Ik laat u niet met rust voor u het gezegd hebt. Is dat soms ook geheim?”

„Wat zou daar voor geheim achter moeten steken? Het is eenvoudig dat onze professor Wassilij Wassiljewitsj hem dat... heeft voorgeschreven. Om bij de meisjes meer... om bij één meisje meer in de smaak te vallen”.

„O, is het dat... Nu begrijp ik alles. Zo-o-o-o...”

Het was of Anjoeta plotseling ouder werd, iets van haar frisse glans verloor, alsof het licht in haar uitpuilende groenige ogen werd uitgeschakeld, terwijl de bleekheid van haar gezicht en de kleine, als met een naald getrokken rimpeltjes op haar voorhoofd en bij haar ogen ineens duidelijker naar voren kwamen. En zoals zij er uitzag in haar oude tuniek, met de verschoten muts op het sluike, donkerblonde haar, maakte zij op Aleksej een zeer vermoeide en matte indruk. Alleen haar helrode, sappige mondje met nauw zichtbaar dons en een klein moedervlekje bij haar bovenlip getuigden er van dat het meisje nog erg jong was, misschien nog niet eens twintig jaar.

In Moskou kun je soms tijdenlang lopen door een brede straat, in de schaduw van prachtige huizen, en dan sla je een zijstraat in, doet een pas of tien — en je staat ineens voor een oud, dikbuikig huisje, helemaal in de grond gegroeid en dat je aankijkt met kleine, door ouderdom beslagen ruitjes. In zo'n soort huis woonde Anjoeta. Zij gingen een smalle, naar katten en petroleum ruikende trap op naar de tweede étage. Het meisje opende met een sleutel de deur. Zij stapten over de tussen de beide deuren in de koelte staande tassen met eetwaren, schotels en pannen, kwamen in een donkere, lege keuken, en vandaar in een smalle gang, waarin verschillende voorwerpen stonden en hingen, en bevonden zich toen voor een kleinere deur. Een mager oudje stak haar hoofd om de tegenoverliggende deur.

„Anna Danilowna, er is een brief voor u“, zei zij, keek de jongelui even nieuwsgierig na en verdween toen.

De vader van Anjoeta was onderwijzer. Samen met de school waren ook Anjoeta's ouders naar het achterland geëvacueerd. Twee kleine, als een tweede-hands meubelwinkel volgepropte kamertjes, vol oude meubels in linnen hoezen, waren aan de zorgen van het meisje toevertrouwd. De meubels, de oude, wollen overgordijnen en de geel geworden glasgordijnen, de schilderijen, de prenten, de beeldjes en vaasjes op de piano gaven een vochtige, verwaarloosde geur aan de kamer.

„Neemt u mij niet kwalijk, ik leef als in een kamp, van het hospitaal ga ik rechtstreeks naar het instituut, en hier kom ik alleen af en toe een kijkje nemen“, zei Anjoeta rood wordend en nam haastig het tafellaken met de rommel en afval die er op lag op.

Zij ging de kamer uit, kwam terug, spreidde het tafellaken uit en streek zorgvuldig de kanten glad.

„En als je eens een enkele keer naar huis kunt, ben je zo moe, dat je meteen gekleed op de divan in slaap valt. Waar haal je dan de tijd vandaan om op te ruimen?“

Na enkele minuten begon het elektrische theeketeltje al te zingen. Op de tafel glansden oude, bewerkte kopjes met afgesleten zijkanten. Op een faience-schotel lagen schijfjes zwart brood en helemaal op de bodem van een glazen potje zag men een beetje uiterst fijn verkrui-melde suiker. Onder een gebreide theemuts, eveneens uit de vorige eeuw, met wollen kwastjes, trok de thee en verspreidde een aangename geur, die aan de dagen voor de oorlog herinnerde, en midden op de tafel stond een blauw-glanzende, onaangebroken fles, geëscorteerd door twee smalle glaasjes.

Anjoeta had Meressjew geplaatst in een diepe, fluwelen fauteuil. Uit de groen-fluwelen bekleding kwam zoveel hennep te voorschijn, dat de met wol geborduurde

lopertjes, zorgvuldig op de zitting en tegen de leuning bevestigd, niet in staat waren het te verbergen. Maar de fauteuil was zo gezellig en omvatte je zo gemakkelijk en zacht aan alle kanten, dat Aleksej er zich dadelijk geheel in liet wegzinken, terwijl hij met een zalig gevoel zijn gezwollen, brandende benen uitstreekte.

Anjoeta ging op een klein bankje naast hem zitten en begon hem, als een klein meisje naar hem opkijkend, opnieuw over Gwozdjow te ondervragen. Maar plotseling werd zij zich bewust dat zij in haar plichten als gastvrouw te kort schoot, gaf zichzelf een standje, en noodde Aleksej bedrijvig aan tafel.

„Wilt u misschien wat drinken, ja? Grisja zei, dat de mannen van de tanktroepen, nou en natuurlijk ook vliegeniers...”

Zij schoof hem een glaasje toe. De wodka schitterde blauwachtig in de heldere zonnestralen die door de kamer vielen. De alcoholgeur herinnerde aan het verre vliegveld in het woud, aan de officiers-mess en het vrolijke rumoer, dat bij de maaltijd de uitreiking van het wodka-rantsoen begeleidde.

Ziende dat het tweede glaasje leeg was, vroeg hij:

„En u?”

„Ik drink niet”, zei Anjoeta eenvoudig.

„Ook niet op de gezondheid van Grisja?”

Het meisje glimlachte, vulde zwijgend haar glaasje, hief het aan de dunne steel op en klonk met Aleksej, waarbij er een peinzende uitdrukking op haar gelaat kwam.

„Op zijn succes”, zei zij vastberaden. Zij ledigde het glas in één teug, maar verslikte zich en begon te hoesten, waarbij zij vuurrood werd en nauwelijks adem kon krijgen.

Meressjew voelde dat de wodka, die hij sinds lang ontwend was, hem naar het hoofd steeg en een aangename warmte en rust door zijn lichaam verspreidde.

Hij schonk nog eens in. Anjoeta schudde beslist haar hoofd.

„Nee, nee, ik drink nooit, u hebt het zelf gezien”.

„En op mijn welslagen?” zei Aleksej. „Als u eens wist hoe hard ik dat nodig heb!”

Het meisje keek hem even op een bijzonder ernstige manier aan, hief toen haar glas, knikte hem vriendelijk toe, drukte zachtjes zijn arm ter hoogte van de elleboog en dronk opnieuw haar glas uit. Haar adem stakte en zij kon nauwelijks haar hoest beheersen.

„Wat doe ik? Na een dienst van vierentwintig uur! Het is alleen omdat u het bent, Aljosja. U... Grisja heeft mij zoveel over u geschreven... Ik hoop van harte, van harte dat u succes hebt! En u zult het ook hebben, daar ben ik zeker van, hoort u, daar ben ik zeker van!” Zij begon helder en wat onvast te lachen. „Waarom eet u niet? Hier hebt u brood. Geneer u niet, ik heb nog meer. Dat is brood van gisteren, van vandaag moet ik nog krijgen”. Glimlachend schoof zij hem het faience-schoteltje met de dunne als kaas gesneden schijfjes brood toe. „Eet toch, eet toch, rare pias die u bent. Straks wordt u nog dronken en wat dan?”

Aleksej schoof het schoteltje met de sneetjes brood van zich af en keek strak naar Anjoeta's groenige ogen en naar haar kleine, volle mond met de glanzende lippen.

„En wat zou u doen, wanneer ik u nu een zoen gaf?”

Zij keek hem verschrikt aan, blijkbaar ineens nuchter geworden, met een blik die niet zozeer toornig was dan wel onderzoekend en ontgoocheld, zoals iemand naar een glasscherf kijkt, die een ogenblik te voren uit de verte zo gefonkeld had dat hij hem voor een edelsteen had gehouden.

„Ik zou u waarschijnlijk de deur wijzen en Grisja schrijven dat hij een slechte kijk op mensen heeft”, zei zij koel en schoof opnieuw met aandrang het brood naar hem toe. „Kom, eet nu wat, u bent dronken.”

Meressjew's gezicht straalde.

„Goed zo, prachtig, u bent een verstandig meisje en ik dank u zeer! Uit naam van het hele Rode Leger dank ik u! Ik zal Grisja schrijven dat hij een goede, gezonde kijk op mensen heeft”.

Zij babbelden nog door tot een uur of drie, tot de van stofdeeltjes flikkerende lichtbundels, die schuin de kamer binnenvielen, tegen de muur op begonnen te kruipen. Het was tijd om naar de trein te gaan. Met een zekere neerslachtigheid stond Aleksej op uit de gemakkelijke groene fauteuil, waarbij er een hennepvezeltje op zijn uniformjas bleef zitten. Anjoeta bracht hem weg. Zij liepen gearmd en nu hij uitgerust was, stapte hij zo zelfverzekerd voort dat het meisje een ogenblik dacht: zou het waar zijn, zou Grisja niet een grap hebben uitgehaald, toen hij zei, dat zijn vriend geen voeten had? Anjoeta vertelde Aleksej over het evacuatie-hospitaal, waar zij met andere medische studenten werkte om de gewonden naar de aard van hun verwondingen in groepen te splitsen. Zij vertelde hoe zwaar zij het nu hadden, omdat er de laatste tijd uit het zuiden elke dag verscheidene transporten met gewonden aankwamen, en welk een prachtkerels de gewonden waren, hoe standvastig zij hun pijnen verduurden. Plotseling onderbrak zij zichzelf midden in een zin en vroeg:

„Was het u eigenlijk ernst toen u zei dat Grisja zijn baard liet staan?” Zij zweeg peinzend en voegde er toen zachtjes aan toe: „Ik heb alles begrepen. Ik zal u eerlijk als aan een vader zeggen: ja, het is in het begin werkelijk moeilijk om aan die littekens te wennen. Nee, niet moeilijk, dat is het woord niet, maar misschien een beetje beangstigend, of nee, niet beangstigend, dat is het ook niet. . . Ik weet niet hoe ik het moet uitdrukken. Begrijpt u wat ik bedoel? Misschien is dat niet goed van mij, maar wat kan ik er aan doen? Maar om zo maar van mij weg te lopen — wat een rare snoeshaan, mijn God, wat een rare snoeshaan! Wanneer u hem schrijft, zeg hem dan dat hij mij daarmee erg, hoort u, érg beledigd heeft”.

De geweldige stationsruimte was bijna leeg. Er waren alleen wat militairen, waarvan sommigen zich bedrijvig haastten, anderen zwijgend langs de muren zaten, op banken of op hun plunjezakken, gehurkt of gewoon op de grond, allen met bezorgde, sombere gezichten, alsof zij allen in beslag werden genomen door éénzelfde gedachte. Vroeger ging over deze lijn het voornaamste verkeer met Westeuropa. Thans was de weg naar het westen op een tachtig kilometer van Moskou door de vijand afgesneden en het korte, doodlopende traject werd alleen nog gebruikt voor het voorstadsverkeer. Er gingen alleen nog maar fronttreinen, waarmee militairen in een uur of twee de achterste stellingen van hun divisies konden bereiken, die daar de verdedigingslinie hielden, en elektrische treinen die elk half uur zwermen arbeiders, die in de voorsteden leefden, en boerenvrouwen met melk, bessen, paddestoelen en groenten op de perrons afzetten. Zulk een rumoerige golf vulde dan een ogenblik lang het stationsgebouw, maar spatte meteen weer op het plein uiteen en opnieuw bleven er op het station alleen militairen over.

In de centrale hal hing een grote, tot het plafond toe reikende kaart van het Sowjet-Duitse front. Een meisje in militaire uniform met dikke, rode wangen stond met een krant die de laatste berichten van het Sowjet Informatie Bureau bracht, op een stangladder en verplaatste met spelden een snoer dat de frontlijn aangaf.

Op het onderste deel van de kaart werd het snoer met een scherpe hoek naar rechts verplaatst. De Duitsers rukten op in het zuiden. Zij braken door de poort van Iz'joem-Barwenkow. Het front van hun zesde leger drong reeds met een stompe wig naar de blauwe ader van de Donbocht op. Het meisje verplaatste het snoer tot vlak bij de Don. Het was niet ver meer van de plaats waar zich de dikke ader van de Wolga kronkelde met de grote ring van Stalingrad en het kleine puntje van Kamysjin er boven. Het was duidelijk dat de vijandelijke wig, opschuivend

naar de Don, door wilde stoten naar de voornaamste waterweg van Rusland en deze en de daaraan gelegen historische stad reeds dicht genaderd was. Een grote menigte keek in gedrukte stilte omhoog naar het meisje op de stangladder en haar mollige handen, die de spelden verplaatsten.

„Hij dringt op, de hond . . . Kijk hoe hij opdringt!” klonk de verdrietige stem van een jong soldaat, die hardop zijn gedachten uitsprak. Hij transpireerde hevig in zijn nog niet gekreukte nieuwe uniformjas die in stijve plooiën van hem afstond.

Een lange, magere spoorwegman met een grijze snor en een vettige dienstpeter keek van zijn hoogte somber op de krijgsman neer:

„Of hij opdringt! En jij laat hem maar zijn gang gaan. Natuurlijk dringt hij op, wanneer jij je terugtrekt. Mooie soldaten zijn jullie! Kijk maar es, al helemaal tot moedertje Wolga hebben jullie hem laten komen . . .” In zijn stem klonk pijn en verdriet door, het leek of hij een zoon berispte voor een grote, onvergeeflijke fout.

De soldaat keek met een schuldig gezicht om zich heen, trok zijn nieuwe jas dicht om zijn schouders en begon zich uit de menigte los te maken.

„Ja, er is heel wat terrein verloren”, zuchtte iemand en schudde bitter het hoofd. „Ach, ach!”

„Waarvoor moet u hem uitschelden? . . . Is het zijn schuld? Alsof er niet genoeg gesneuveld zijn! Die macht die daar opdringt, dat is heel Europa met tanks uitgerust. Hou dat zo maar 'ns eventjes tegen!” verdedigde een oude man in een zeildoeken stofjas, die er half als een dorpsonderwijzer, half als een hulparts uitzag, de soldaat. „Wanneer we dachten zoals het behoorde, dan moesten wij tot aan de voeten van die krijgsman buigen als dank voor het feit dat wij nog levend en vrij door Moskou lopen. Hoeveel landen heeft de Duitser niet in een paar weken tijds volkomen verpletterd met zijn tanks! En wij vechten

al langer dan een jaar — 'en nog steeds zijn wij vrij en delen flinke slagen uit en hoeveel van de hunnen hebben wij al niet vernietigd! De hele wereld zou zich voor de voeten van die krijgsman moeten buigen, en u — u ver-wijst hem dat hij 'terugtrekt'!"

„Ja, ik weet wel, ik weet wel, in Godsnaam, ik heb geen propaganda nodig! M'n verstand weet 't, maar toch doet het hart pijn en wordt je ziel verscheurd", antwoordde de spoorwegman somber. „De Duitsers lopen immers over onze grond, vernielen onze huizen ..."

„Is hij daar?" vroeg Anjoeta, terwijl zij met haar hand naar het zuiden wees.

„Ja. En zij ook", antwoordde Aleksej.

Juist bij de blauwe knoop van de Wolga, boven Stalin-grad, zag hij een klein cirkeltje met het opschrift „Kamys-jin". Voor hem was dat niet alleen maar een geografisch punt. Het groene stadje, de met gras begroeide straatjes van de buitenwijken, de populieren, ruisend met hun glim-mende, stoffige blaadjes, de geur van stof, dille en peter-selie vanuit de hegjes van de moestuinen, de gestreepte bollen van de watermeloenen die er uit zagen alsof iemand ze zomaar rondgestrooid had over de zwarte en droge leemgrond van de moestuinen temidden van ver-droogde bladeren, de sterk naar anijs geurende steppen-winden, het onmetelijke, blinkende oppervlak van de rivier en het slanke meisje met haar grijze ogen en ge-bruinde ledematen en zijn grijze moeder, onbeholpen-bedrijvig ...

„En zij zijn daar ook", zei hij nog eens.

II

De elektrische trein snelde met een voortvarend geden-der, af en toe nijldige sirene-stoten gevend door de Mos-kouse voorsteden. Aleksej Meressjew zat aan het raam,

dicht tegen de wand gedrukt door een oud mannetje met een gladgeschoren gezicht, een breedgerande hoed à la Gorjkij op en een pince-nez met goudmontuur aan een zwart koordje. Een hakmes, een spade en een gaffel, zorgvuldig in krantenpapier gewikkeld en met een touwtje vastgebonden, hield hij tussen zijn knieën.

Als iedereen in deze verschrikkelijke dagen, ging het oudje geheel in de oorlog op. Hij schudde zijn dorre hand levendig voor de neus van Meressjew en fluisterde hem als een samenzweerder in het oor:

„U moet er niet op letten dat ik een burger ben . . . ik heb ons plan uitstekend begrepen: de vijand naar de Wolga-steppen lokken, is het niet, zorgen dat zijn verbindingslijnen, zoals men dat tegenwoordig noemt, zo lang mogelijk worden, dat hij losraakt van zijn basis, nou, en dan vanuit het westen en het noorden, één-twee, zijn verbindingslijnen doorsnijden en met hem afrekenen. Dat is het 'm . . . En het is heel verstandig. We hebben immers niet alleen Hitler tegen ons. Hij jaagt met zijn knoet heel Europa op ons af. Wij vechten helemaal alleen tegen de legers van zes landen. Wij moeten deze vreselijke stoot opvangen en zo nodig de ruimte zelf als schokbreker gebruiken. Juist. Dat is de enige verstandige methode. Onze bondgenoten laten, nu het er op aan komt, toch niets van zich horen . . . Hè? Wat denkt u er van?”

„Ik denk dat u onzin praat. De vaderlandse bodem is een te kostbaar bezit om als schokbreker te gebruiken”, antwoordde Meressjew, die zich om de een of andere reden het in de as gelegde dorpje herinnerde, waar doorheen hij die winter gekropen was, onvriendelijk.

Maar het oude mannetje ratelde en ratelde maar door, vlak tegen zijn oor en een naar tabak en gerste-koffie riekende adem in zijn gezicht blazend.

Aleksej stak zijn hoofd uit het portier. Zijn gezicht blootstellend aan de warme, stoffige windvlagen, liet hij zijn ogen gretig gaan over de voorbijsnellende perrons met

verschoten groene hekjes en kokette, met schaaldelen dichtgespijkerde stalletjes, over de zomerhuisjes die uit het groene bos opdoken, over de smaragd-groene beemden langs de uitgedroogde beddingen van kleine beekjes, over de op waskaarsen lijkende dennestammen, die in de stralen van de ondergaande zon barnsteenachtig oplichtten uit het donkere naaldhout, over de wijde, blauwige avondvergezichten die zich achter het bos openden.

„... Nee, kijk, u bent militair, u zult zeggen: is dat wel goed? Wij vechten nu al meer dan een jaar helemaal alleen met het fascisme, is het niet zo? Waar blijven de bondgenoten, waar blijft het tweede front? Stelt u eens de volgende situatie voor. Rovers hebben een overval gedaan op een man die, niets vermoedend, in het zweet zijns aanschijns werkte. Maar hij, die man, verliest zijn tegenwoordigheid van geest niet en bindt de strijd met ze aan. Hij verliest veel bloed, maar hij blijft doorvechten en slaat terug met alles wat hem onder handen komt. Hij is alleen en zij zijn met velen, zij zijn goed gewapend en hebben allang op hem geloerd. Goed. Maar zijn burens zien wat er gebeurt en staan voor hun deuren en voelen met hem mee: ach, zeggen zij, wat een flinke kerel, wat is dat toch een flinke kerel! Goed zo, dat hebben ze verdiend, die boeven, sla er maar flink op los! Maar in plaats dat zij hem helpen om de boeven terug te slaan, reiken zij hem steentjes en stukjes ijzer aan: daar, zeggen ze, sla hier maar mee, en sla maar flink — en zelf blijven ze aan de kant staan. Nou, precies, dat is wat zij, onze bondgenoten, nu doen ... Ze steken geen hand uit ...”

Meressjew keek de oude nu met belangstelling aan. Er waren er velen die hun kant uitkeken, en van alle kanten hoorde men uit de overvolle wagen:

„Nou, hij heeft toch wel gelijk. Wij vechten helemaal alleen. Waar blijft het tweede front?”

„Doet er niet toe, we knappen dit werk met Gods hulp ook alleen wel op, maar wanneer we na gedane arbeid aan

ons middagmaal zitten, zullen ze wel komen opdagen met hun tweede front".

De trein kwam tot stilstand voor het perron van een vacantieplaats. Er kwamen enige gewonden in pyama binnen, op krukken of met stokken, die zakken met bessen en zonnebloempitten bij zich hadden. Zij kwamen blijkbaar uit een of ander hospitaal voor herstellenden en waren op weg naar de plaatselijke markt. De oude stond meteen van zijn plaats op:

„Gaaf u zitten, m'n beste, gaat u zitten", en hij duwde bijna met geweld een roodharige kerel op krukken met een verbonden been op zijn plaats. „Nee, nee, gaaf u zitten, geneert u zich niet, ik moet er toch direct uit".

Voor de grotere waarschijnlijkheid maakte de oude met zijn tuilmessen en harken zelfs een beweging in de richting van de deur. De melkverkoopsters begonnen tegen elkaar aan te dringen om plaats voor de gewonden te maken. Ergens achter Aleksej klonk een afkeurende vrouwenstem.

„Schaamt de man zich niet? Naast hem staat een gewond soldaat, vermoeid en in de verdrukking, en hij, een gezonde man, blijft rustig zitten en trekt er zich niets van aan. Alsof hij zelf kogelvrij is, en notabene een officier, van de luchtmacht nog wel!"

Aleksej ontstak in woede om deze onverdiende belediging. Zijn neusvleugels trilden vertoerd. Maar plotseeling klaarde zijn gezicht op en sprong hij overeind:

„Gaaf zitten, broedertje".

De gewonde deed verlegen een stap achteruit.

„Wel nee, kameraad eerste luitenant! Doet u geen moeite, ik kan wel staan. Het is niet ver, twee haltes maar."

„Gaaf zitten, zeg ik!" voegde Meressjew hem op bevelende toon toe, en voelde op hetzelfde ogenblik een golf van onbeheerste vreugde door zich heen stromen.

Hij wrong zich door de mensen heen naar de wand van

de wagon en bleef tegen de wand geleund staan, met beide handen op zijn stok gesteund. Zo stond hij daar en glimlachte. Het oude vrouwtje, dat een geruite hoofddoek omhad, begreep waarschijnlijk haar blunder.

„Wat een volk! . . . Wil dan niemand in de buurt een plaatsje afstaan aan de commandant met zijn kruk? Dat ze zich niet schamen! Jij daar, juffertje, met je hoedje op: voor iedereen is het oorlog, maar jij voelt je er blijkbaar kiplekker bij zoals je daar zit! . . . Kameraad commandant, komt u hierheen, ik heb nog een plaatsje voor u. Maar gaan jullie dan toch in godsnaam op zij, maakt toch plaats voor de commandant!”

Aleksej deed of hij niets hoorde. De vreugde die zo straks in hem opgeweld was, had zijn glans alweer verloren. Op dat ogenblik riep de conductrice het station af waar hij moest zijn en de trein begon vaart te minderen. Aleksej baande zich een weg door de menigte en stuitte bij de uitgang weer op het oude mannetje met de pince-nez. Deze knipoogde als tegen een oude bekende.

„Wel, wat denkt u, zullen ze toch een tweede front vormen?” vroeg hij fluisterend.

„Doen ze het niet, dan redden we het zelf wel”, antwoordde Aleksej, terwijl hij op het houten perron stapte.

Denderend en luid gillend met zijn sirene verdween de trein om de bocht met achterlating van een fijn stofspoor. Het perron, waarop maar enkele passagiers achter waren gebleven, was meteen gehuld in de geurige avondstilte. Voor de oorlog moest het hier heerlijk rustig geweest zijn. Het dennebos, dat vlak om het perron heen stond, ruiste rustig en gelijkmatig met zijn kruinen. Een jaar of twee geleden moesten op net zulke heldere avonden uit de treinen massa's mensen gekomen zijn, die zich over de paadjes en weggetjes die door de schaduw van de bossen naar de zomerhuisjes voerden verspreidden: mooi geklede vrouwen in lichte, bonte jurken, rumoerige kinderen, vrolijke, gebruide mannen die uit de stad kwamen

met pakjes etenswaren, flessen wijn en andere lekkernijen voor de bewoners van de zomerhuisjes. De weinige reizigers die thans met de trein arriveerden verlieten met hun hakmessen, hun spaden, gaffels en verdere moestuin-inventaris snel het perron en stapten zonder zich ergens door te laten ophouden naar het bos, verdiept in hun zorgen. Alleen Meressjew met zijn stok maakte de indruk van iemand die zomaar wat aan het wandelen was; hij bewonderde de schoonheid van de zomeravond, ademde met volle borst de lucht in en kneep genietend zijn ogen tot spleetjes, toen hij de warme aanraking van de zonnestralen op zijn huid voelde, die door de takken van de dennebomen vielen.

In Moskou had men hem nauwkeurig de weg uitgelegd. Als echt militair vond hij dus aan de hand van enkele oriëntatiepunten zonder moeite de weg naar het sanatorium, dat op een afstand van tien minuten lopen van het station lag aan de oever van een klein, rustig meer. Voor de revolutie had een Russisch millionair eens besloten in de omgeving van Moskou een zomerpaleis te bouwen, en wel zo een als geen ander bezat. Hij gaf de architect opdracht geen geld te sparen, als het paleis maar in alle opzichten een unicum werd. Zich aanpassend aan de smaak van zijn opdrachtgever, bouwde de architect aan het meer een gigantisch, vreemdsoortig bakstenen paleis met smalle tralievenstertjes, met torentjes en balkonnets, met gangetjes en overloopjes en spitsige daken. Als een lelijke, smakeloze vlek stond dit bouwsel in het kalme Russische landschap vlak aan de oever van het met riet begroeide meer. Maar het landschap zelf was prachtig! Een jong espenbosje liep in een sierlijke, beweeglijke lijn, trillend met zijn bladeren, naar het meertje dat bij windstilte spiegelglad was. Hier en daar doken uit het schuimende groen de witte stammen van berken op. De blauwachtige, getande ring van een oud naaldwoud omzoomde het meer. En dit alles herhaalde zich nog eens omgekeerd

in de spiegel van het water, zich oplossend in de koele blauwte van, de stille, doorzichtige vloeistof.

Vele beroemde kunstschilders hadden hier verblijf gehouden, daar de eigenaar in heel Rusland bekend was om zijn bijzondere gastvrijheid, en dit rijke landschap was zowel in zijn geheel als in zijn afzonderlijke plekjes voor eeuwen vastgelegd op vele doeken als een voorbeeld van de machtige en bescheiden schoonheid van de Groot-russische natuur.

Dit paleis was het, waarin het sanatorium van de luchtsrijdkrachten zich had geïnstalleerd. In vreedstijd leefden hier vliegeniers met hun vrouwen, soms ook met hun hele gezin. In oorlogstijd werden zij hierheen gestuurd om na hun verblijf in het hospitaal geheel te herstellen. Aleksej bereikte het sanatorium niet over de brede asfaltweg afgezet met berkebomen, maar over het platgetreden pad dat in rechte lijn van het station door het bos naar het meer liep. Hij kwam om zo te zeggen vanuit het achterland aan en mengde zich, zonder door iemand opgemerkt te worden, onder een grote, luidruchtige menigte die twee voor de hoofdingang staande autobussen omringde.

Uit de gesprekken, de vragen en antwoorden, de goede wensen die over en weer geschreeuwd werden, maakte Aleksej op dat de menigte een aantal piloten, die rechtstreeks van het sanatorium naar het front vertrokken, uitgeleide deed. De vertrekkenden waren vrolijk en opgewekt, alsof zij niet naar een oord gingen, waar achter elke wolk de dood op hen loerde, maar naar de vertrouwde vredesgarnizoenen; de gezichten van hen die hen uitgeleide deden, drukten daarentegen ongeduld en verdriet uit. Aleksej begreep dat. Aan het begin van het nieuwe gigantische treffen aan het zuidelijk front ontvond hij zelf ook die ontembare trek in zich. Die trek werd sterker naarmate de gebeurtenissen aan het front in betekenis toenamen en de situatie gecompliceerder werd. Toen men echter in militaire kringen, al was het

nog maar stilletjes en voorzichtig, de naam „Stalingrad” begon te noemen, ging deze trek in een nijpend verlangen over en werd de gedwongen ledigheid van het hospitaal ondraaglijk.

Uit de raampjes van de elegante wagens keken gebruinde, opgewonden gezichten. Een kleine, kaalhoofdige, manke Armeniër in een gestreepte pyama, een van die algemeen erkende geestigaards en vrijwillige komieken, die men zonder uitzondering bij elke groep herstellenden aantreft, liep druk hinkend om de autobussen heen, zwaaide met zijn stokje en wenste deze en gene goede reis:

„Hei, doe in de lucht de groeten aan de moffen! Fedja! Geef ze er van langs voor je maanlicht-baden waar ze een eind aan hebben gemaakt. Fedja, Fedja! Maak ze daar in de lucht duidelijk dat het niet netjes is om een Russische eerste-klas-vlieger te storen bij zijn maanlicht-baden!”

Fedja, een bruine kerel met een rond hoofd en een groot litteken dwars over zijn voorhoofd, boog zich uit het raam en riep terug dat het maanlicht-comité gerust kon zijn.

In en buiten de autobussen klonk luid gelach en onder dit lachen startten de wagens en gleden langzaam naar de poort.

„Veel succes! Goeie reis!” hoorde men uit de menigte.

„Fedja, Fedja! Stuur gauw het nummer van je veldpost, dan kan Zinotsjka je je hart per aangetekend postpakket terugsturen! . . .”

De autobussen verdwenen achter een bocht van de weg. Het door de stralen van de zonsondergang vergulde stof zakte neer. De herstellenden in hun kamerjassen en gestreepte pyama's verspreidden zich langzaam door het park. Meressjew stapte de vestibule van het sanatorium binnen, waar aan kapstokken de vliegerspetten met blauwe randen hingen en in de hoeken op de grond kegels, volleyballen, crocket-hamers en tennisrackets lagen. De

manke van zostraks bracht hem naar het kantoor. Bij nadere beschouwing bleek hij een ernstig, verstandig gezicht te hebben met grote, mooie, melancholieke ogen. Onderweg stelde hij zich schertsend voor als voorzitter van het maanlicht-comité en verklaarde dat de medische wetenschap bewezen had dat maanlicht-baden het beste geneesmiddel voor verwondingen van welke aard dan ook waren en dat hij in deze zaak niets aan het toeval en de ongeorganiseerde willekeur overliet, maar persoonlijk de voorschriften voor de avondwandelingen uitvaardigde. Hij scheen zijn grapjes geheel automatisch te maken. Zijn ogen behielden ondertussen dezelfde ernstige uitdrukking en namen de persoon met wie hij sprak scherp en nieuwsgierig op.

Op het kantoor werd Meressjew ontvangen door een meisje in een witte jas en met zulke rode haren dat het leek of haar hoofd gevangen was in wilde vlammen.

„Meressjew?” vroeg zij streng, terwijl zij het boek neerlegde waarin zij zat te lezen. „Meressjew, Aleksej Petrowitsj?” Zij nam de vliegenier met een critische blik op. „Waarom probeert u mij voor de gek te houden? Er staat hier in mijn boekje: 'Meressjew, eerste luitenant, uit het N...-se hospitaal, zonder voeten', — en u ...”

Pas nu bekeek Aleksej aandachtig haar ronde, als bij alle roodharigen bleke gezichtje, dat geheel verloren ging in de massa van koperkleurig haar. Een heldere blos drong door haar dunne huid. Zij keek Aleksej vrolijk-verbaasd aan met haar heldere, wat brutale ogen die rond waren als bij een uil.

„En toch ben ik Aleksej Meressjew, hier zijn mijn papieren ... Bent u Lelja?”

„Nee, hoe komt u daarbij? Ik ben Zina. Wat hebt u dan, van die prothesen?” Zij keek ongelovig naar Aleksēj's benen.

„Aha! U bent dus die Zinotsjka, aan wie Fedja zijn hart verloren heeft?”

„Heeft majoor Boernazian u dat verteld? Die is er ook gauw bij. Hè, ik heb een hekel aan die Boernaziasjka! Met alles, alles drijft hij de spot. Wat is er voor bijzonders aan dat ik Fedja heb leren dansen?”

„En nu gaat u het mij leren, nietwaar? Boernazian beloofde mij een vergunning voor maanlicht-baden uit te schrijven”.

Het meisje keek Aleksej met nog groter verwondering aan:

„Hoezo dansen? Zonder voeten? Loop heen, u bent zeker ook zo een die met alles spot!”

Op dat ogenblik stormde majoor Stroetsjkow binnen en sloot Aleksej in zijn armen:

„Zinotsjka, het is dus afgesproken: de eerste luitenant komt in mijn kamer”.

Mensen, die lang samen in hetzelfde hospitaal gelegen hebben, ontmoeten elkaar daarna als broers. Aleksej was zo blij de majoor te treffen alsof hij hem in geen jaren gezien had. De plunjezak van Stroetsjkow lag al in het sanatorium en de majoor voelde er zich al volkomen thuis, kende allen en was bij allen bekend. In vierentwintig uur had hij reeds met enkelen vriendschap gesloten en met anderen ruzie gemaakt.

Het kleine kamertje, dat zij met hun tweeën bewoonden, zag uit op het park. Vlak voor het raam zag men een groepje slanke dennen, de lichtgroene struiken van bosbessen, en slanke lijsterbessen waarop, als op een palm, enkele sierlijk gesneden, op pootjes lijkende, bladeren trilden, en één enkele, maar dan ook zeer zware trosbessen. Onmiddellijk na het avondeten ging Aleksej naar bed, strekte zich uit in de koele, door de avondnevel wat vochtige lakens en viel meteen in slaap.

Hij droomde die nacht vreemde, verontrustende dingen. Hij zag blauwe sneeuw en de maan er boven. Hij bevond zich in een woud, waarin hij als in een net verstrikt zat. Hij moest zich uit dat net bevrijden, maar kon zijn voe-

ten niet uit de sneeuw loskrijgen. Aleksej spande zijn uiterste krachten in; hij voelde dat een ongrijpbaar en vreselijk gevaar hem bedreigde, maar zijn voeten zaten vast in de sneeuw en hij had niet de kracht om ze los te rukken. Steunend draaide hij zich om — en voor hem lag niet meer het bos, maar een vliegveld. De lange, spichtige Joera zat in de cockpit van een wonderlijk, van week materiaal gemaakt en vleugelloos vliegtuig. Hij zwaaide met zijn hand, lachte en vloog loodrecht omhoog. Opa Michajla greep Aleksej bij de hand en zei als tegen een kind: „Nou, laat hem maar, laat hem maar, wij gaan een lekker stoombad nemen en onze botjes verwarmen. Alles is in orde, vriendje!” Hij legde hem echter niet op een hete zweetbank, maar in de sneeuw. Aleksej wilde zich oprichten, maar kon het niet: de grond hield hem onweerstaanbaar vast. Nee, het was niet de grond die hem vasthield: het was een beer die met zijn warme, zware lichaam snurkend op hem lag en hem onder zijn gewicht dreigde te verpletteren. Er reden autobussen met piloten voorbij, maar zij merkten hem niet op en keken met vrolijke gezichten uit de ramen. Aleksej wilde ze luid te hulp roepen, wilde naar hen toe lopen of ze althans met de hand een teken geven, maar hij kon niet. Zijn mond ging open, maar er kwam alleen gefluister uit. Aleksej kon al geen adem meer krijgen, hij voelde dat zijn hart bleef stilstaan, hij deed een laatste poging om overeind te komen en om een of andere reden verscheen plotseling het lachende gezicht van Zinotsjka voor hem temidden van de wilde vlammen van haar rode haar en met een spottend licht in haar brutale, nieuwsgierige ogen.

Aleksej ontwaakte met een gevoel van onverklaarbare onrust. Het was stil. De majoor sliep en snurkte met een zacht zaaggeluid. Een schijn-pilaar van maanlicht stond, op de grond gesteund, schuin in de kamer. Waarom kwamen juist nu de beelden van die verschrikke-

lijke dagen terug, waaraan Aleksej bijna nooit meer dacht en die hem zelf, zo hij ze zich al eens herinnerde, als beelden uit een koortsdroom voorkwamen? Een zacht, gelijkmatig geluid, een slaperig ruisen stroomde gelijk met de geurige koelte van de nachtlucht het door de maan helder verlichte, wijd openstaande raam binnen. Het zwol nu eens driftig aan, klonk dan weer dof en ver of bleef een wijle hangen op ééNZelfde suizende toon. Het was het woud dat achter het venster ruiste.

Op zijn bed gezeten luisterde de piloot lang naar het geheimzinnige geluid van de dennen. Toen schudde hij heftig het hoofd, alsof hij een zinsbegoocheling van zich afschudde, en opnieuw doorstroomde hem een voortvarende, opgewekte energie. In het sanatorium zou hij achtentwintig dagen moeten blijven. Daarna zou de beslissing vallen of hij zou strijden, vliegen en leven of dat men hem voortaan steeds een plaats in de tram zou afstaan en hem met medelijdende blikken bekijken. Daarom moest elke minuut van deze lange en tegelijk korte achtentwintig dagen een strijd zijn om weer een volwaardig mens te worden.

Op zijn bed gezeten in het rookkleurige maanlicht, onder het gesnurk van de majoor, stelde Aleksej een trainingsplan op. Daarin waren inbegrepen zijn ochtend- en avondgymnastiek, zijn loop- en hardloop-oefeningen en de speciale oefeningen voor zijn benen. Wat hem echter in het bijzonder aantrok, wat hem een alzijdige ontwikkeling van zijn kunstmatig verlengde benen in het vooruitzicht stelde, was de gedachte die bij hem was opgekomen tijdens zijn gesprek met Zinotsjka.

Hij besloot te leren dansen.

III

Op een stille, heldere Augustusmiddag, waarop alles in

de natuur schitterde en glansde, maar aan sommige nog nauwelijks merkbare tekenen reeds de stille melancholie van het verwelken voelbaar was, lagen aan de oever van een klein stroompje, dat zich zachtjes murmelend door de struiken kronkelde, op een smal strand een paar vliegeniers te zonnen.

Geheel versuft door de hitte lagen zij stil te soezen en zelfs de onvermoeibare Boernazian, die zijn misvormde, na de verwonding verkeerd aaneengegroeide been in het warme zand begraven had, zweeg. Zij lagen verborgen voor vreemde blikken door het grijze gebladerte van een hazelaarsbosje, maar konden zelf uitzien over een platgetreden paadje in het groene gras langs de helling boven de rivieroever. Op dat paadje zag Boernazian, die zich met zijn been bezighield, een schouwspel dat hem zeer verwonderde.

Uit een bosje kwam in een gestreepte pyamabroek, met schoenen aan maar zonder hemd, de nieuweling van gisteren te voorschijn. Hij keek rond en toen hij niemand zag, begon hij plotseling hard te lopen met eigenaardige sprongetjes, de ellebogen tegen zijn zijden gedrukt. Hij rende zo een tweehonderd meter voort en ging toen, zwaar hijgend en met zweet bedekt, in een gewone pas over. Toen hij wat op zijn verhaal was gekomen, begon hij weer te rennen. Zijn lichaam glom als de flanken van een afgejakkerd paard. Boernazian stootte zijn makkers aan en wees zwijgend naar de hardloper. Zij begonnen vanuit de struiken zijn bewegingen te volgen. Van deze niet bijster ingewikkelde oefeningen raakte de nieuweling geheel buiten adem en op zijn gezicht vertoonde zich telkens weer een pijnlijk grimas; soms kreunde hij, maar intussen draafde en draafde hij maar door.

„Hei, vriend! Geven de lauweren van de gebroeders Znamenskij je geen rust?” riep Boernazian, die zich niet meer kon inhouden, tenslotte.

De nieuweling bleef staan. De vermoeidheid en pijn ver-

dwenen als bij toverslag van zijn gelaat. Hij wierp een onverschillige blik op de struiken en liep zonder te antwoorden met een vreemde, schommelende gang het bos in.

„Wat is dat voor een circusgast? Is hij niet goed bij zijn hoofd?” vroeg Boernazian verbluft.

Majoor Stroetsjkow, die zojuist uit zijn sluimering ontwaakt was, verklaarde:

„Hij heeft geen voeten. Hij oefent zich op prothesen, hij wil weer jachtvlieger worden”.

Het leek of er een emmer koud water over deze door de hitte verlamde mensen gegooid werd. Zij sprongen overeind en begonnen allen tegelijk te praten. Allen waren even verbaasd dat die man, aan wie zij niets bijzonders hadden gemerkt, behalve dan een wat vreemde manier van lopen, geen voeten bleek te hebben. Zijn idee om zonder voeten een jachtvliegtuig te besturen kwam hun dwaas, ongelooflijk en zelfs bespottelijk voor. Zij herinnerden zich gevallen, waarin mensen om kleinigheden, om het verlies van twee vingers aan hun hand, omdat hun zenuwen niet goed meer in orde waren of omdat zij platvoeten bleken te hebben, de luchtmacht moesten verlaten. Aan de goede conditie van piloten werden altijd, zelfs in oorlogstijd, aanzienlijk hogere eisen gesteld dan bij de andere legeronderdelen. Tenslotte leek het volkomen onmogelijk een zo delicate en gevoelige machine als een jager te besturen met prothesen inplaats van levende voeten.

Natuurlijk waren allen het er over eens dat Meressjew's idee onuitvoerbaar was. Maar de stoutmoedige, fanatieke droom van die man zonder voeten fascineerde hen.

„Die vriend van jou”, besloot Boernazian de discussie, „is of een hopeloze idioot of een groot mens. Een tussenweg bestaat er niet”.

Het gerucht dat zich in het sanatorium een man zonder voeten bevond, die er van droomde een jager te besturen,

verspreidde zich als een lopend vuurtje door alle zalen. Bij het middagmaal was aller belangstelling op Aleksej gericht. Zelf scheen hij die belangstelling overigens niet op te merken. En niemand die hem observeerde, die zag en hoorde hoe hij hartelijk met zijn tafelburen lachte, veel en met smaak at en de aardige dienstertjes het traditioneel voorgescreven aantal complimentjes maakte, hoe hij met de anderen door het park wandelde, croquet leerde spelen en zelfs aan het volleybal deelnam, merkte iets bijzonders aan hem op, behalve dan zijn wat trage, hippende manier van lopen. Hij was in alle opzichten gewoon. Men wende direct aan hem en schonk hem verder geen bijzondere aandacht.

De tweede dag van zijn verblijf in het sanatorium verscheen Aleksej tegen de avond bij Zinotsjka op het bureau. Hij overhandigde haar galant een in kliskruidblad gewikkeld taartje, dat hij van het middagmaal had overgehouden, ging zonder omhaal aan haar tafel zitten en vroeg haar, wanneer zij van plan was haar belofte te vervullen.

„Welke belofte?” vroeg zij, terwijl zij haar met potlood bijgewerkte wenkbrauwen optrok.

„Zinotsjka, u hebt beloofd mij te leren dansen”.

„Maar . . .” trachtte zij tegen te werpen.

„Men heeft mij gezegd dat u zo'n goede lerares bent dat mensen zonder voeten bij u leren dansen, terwijl de anderen integendeel niet alleen hun voeten, maar ook hun hoofd verliezen, zoals dat met Fedja het geval was. Wanneer beginnen we? Laten we alstublieft geen tijd verliezen”.

Nee, deze nieuweling beviel haar ontegenzeggelijk! Zonder voeten wilde hij leren dansen! En waarom ook niet? Hij was trouwens een zeer sympathieke man, donker, met een regelmatige kleur op zijn gebruinde wangen en mooi, golvend haar. Hij liep volkomen als een gezond mens en had interessante, wat schelmse ogen, die toch

tegelijkertijd iets droefgeestigs hadden. Dansen nam geen geringe plaats in het leven van Zinotsjka in. Zij hield van dansen en kon het ook werkelijk goed . . . En Meressjew — die kon er beslist niets van!

Kortom, zij stemde toe. Zij vertelde dat zij had leren dansen bij de in de hele Sokoljniki-wijk beroemde Bob Gorochow, op zijn beurt de beste leerling en volgeling van de in heel Moskou beroemde Paul Soedakowskij, die danslessen gaf in militaire academies en zelfs in de club van het Volkscommissariaat voor Buitenlandse Zaken; dat zij van deze grote mannen de beste tradities van gezelschapsdansen geërfd had en dat nou, dat zij hem misschien toch ook wel zou leren dansen, ofschoon zij er natuurlijk niet helemaal van overtuigd was dat het mogelijk was om te dansen zonder echte voeten. Zij stelde hem echter zeer strenge condities: hij moest gehoorzaam en ijverig zijn, proberen niet verliefd op haar te worden (want dat werkt storend op het leren), en vooral: hij moest niet jaloers worden wanneer andere cavaliers haar ten dans vroegen, want wanneer zij steeds met één en dezelfde danste, zouden de anderen haar spoedig opgeven en dat zou erg vervelend zijn.

Meressjew legde zich zonder tegenspraak bij deze voorwaarden neer. Zinotsjka schudde de vlammen van haar haar, bewoog sierlijk haar kleine, slanke benen en deed hem meteen in het bureau de eerste passen voor. Vroeger had Meressjew flink aan volksdansen en oude dansen meegedaan, die het muziekcors van de brandweer in het stadspark van Kamysjin speelde. Hij had een goed gevoel voor rythme en had zich de vrolijke kunst spoedig eigen gemaakt. Thans lag de moeilijkheid voor hem hierin dat het geen levende, elastische, beweeglijke voeten waren waarmee hij moest manoeuvreren — en nog wel op een zeer behendige manier — maar leren verlengstukken, met riemen aan zijn schenen vastgebonden. Er was een bovenmenselijke inspanning voor nodig, een hoogspanning

van spieren en wil, om door het bewegen van zijn schenen de zware, onbeholpen prothesen tot leven te brengen.

En het gelukte hem ze aan zijn wil te onderwerpen. Elke nieuw geleerde pas, al die glissades en parades, die draaien en standen — de hele gecompliceerde techniek van gezelschapsdansen volgens de theorie van de beroemde Paul Soedakowski, vol wijdse en klinkende termen, gaf hem een intens genot. Elke nieuwe pas maakte hem blij als een kind. Wanneer hij er weer een onder de knie had, draaide hij triomfantelijk in het rond of wierp zijn lerares hoog in de lucht. En niemand, in de eerste plaats zijn lerares niet, kon vermoeden welk een pijn hem die ingewikkelde en gevarieerde bewegingen veroorzaakten, wat het leren van deze kunst hem kostte. Niemand merkte hoe hij af en toe glimlachend, met een nonchalant gebaar met het zweet onwillekeurige tranen van zijn gezicht wiste.

Op een dag strompelde hij volkomen uitgeput en doodop, maar vrolijk zijn kamer binnen.

„Ik leer dansen!” vertelde hij triomfantelijk aan majoor Stroetsjkow, die in gedachten verdiept bij het raam stond, waarachter de zomerdag stilletjes doofde en de laatste zonnestralen met een gelig licht in de boomkruinen glansden.

De majoor zweeg.

„En ik zál het ook leren!” voegde Meressjew er koppig aan toe, terwijl hij met genot de prothesen van zijn benen wierp en uit alle kracht met zijn nagels zijn door de riemen gezwollen benen krabde.

Stroetsjkow keerde zich niet om; hij gaf een vreemd geluid, alsof hij snikte, waarbij zijn schouders omhoog gingen. Aleksej kroop zwijgend onder de deken. Er had een eigenaardige verandering in de majoor plaats gevonden. Deze niet meer jonge man, die nog voor kort de zaal vermaakte en ergerde met zijn vrolijke cynisme en zijn schertsende geringschatting van de vrouwelijke sekse, was plotseling verliefd geworden, verliefd als een school-

jongen, onstuimig en redeloos, en helaas, naar het scheen, zonder hoop. Dikwijls ging hij naar het bureau van het sanatorium om Moskou, om Klawdija Michajlowna te belen. Een ieder die naar Moskou ging gaf hij bloemen, besen en chocolade voor haar mee, hij schreef kattedelletjes en ellenlange brieven en was uitgelaten-blij wanneer men hem de bekende enveloppe van haar overhandigde.

Maar zij wilde niets van hem weten, gaf hem geen hoop en had zelfs geen medelijden met hem. Zij schreef dat zij van een ander hield, van een overledene, en gaf de majoor de vriendelijke raad haar met rust te laten en te vergeten, geen nutteloze onkosten te maken en zijn tijd niet te verliezen. Juist deze zakelijke, droge toon, de toon van vriendelijk medegevoel, zo krenkend in liefdesaangelegenheden, bracht hem buiten zichzelf.

Aleksej, die al was gaan liggen en de dekens over zich heen had getrokken bleef diplomatiek zwijgen, toen de majoor plotseling van het venster op hem af sprong, hem bij de schouders heen en weer schudde en in zijn oor schreeuwde:

„Maar wat wil zij, wat wil zij dan? Ben ik niet meer dan een zaadje op een veld? Ben ik een vogelverschrikker, een oud mannetje, een of ander vod? Een ander in haar plaats . . . Ach, wat helpt het er over te praten!”

Hij wierp zich in een fauteuil, greep met beide handen naar zijn hoofd en wiegde zo hevig heen en weer dat de fauteuil er van kraakte.

„Ze is toch een vrouw! Ze moet toch iets voor mij voelen, nou ja, al was het alleen maar nieuwsgierigheid! Ik hou toch van haar, voor de duivel, en hóé! . . . A-ach, Ljosja, Ljosja! Jij hebt hem gekend, die . . . Nou, zeg es: waarin was hij beter dan ik, waarmee heeft hij haar hart veroverd? Was hij zo scherpzinnig, was hij een schoonheid? Wat was dat toch voor een kerel?”

Aleksej herinnerde zich commissaris Worobjow, zijn grote, gezwollen lichaam, dat gelig tussen de witte lakens

lag; hij herinnerde zich de vrouw, in de eeuwenoude houding van vrouwelijke smart over hem heen gebogen, en ook dat onverwachte verhaal over de afdeling van het Rode Leger, die door de woestijn marcheerde.

„Hij was een waarachtig mens, majoor, een bolsjewiek. God geve dat wij beiden ook zulke mensen worden”.

IV

Door het sanatorium verspreidde zich het zo op het eerste gezicht absurde gerucht: de piloot zonder voeten ... is een verwoed danser geworden.

Nauwelijks had Zinotsjka haar werkzaamheden op het bureau beëindigd, of haar leerling stond haar al in de gang op te wachten. Hij kwam haar tegemoet met een portie aardbeien, als een ruiker in een trechtervormig gevouwen blad gestoken, met een stuk chocolade of een sinaasappel, [die hij] van het middagmaal had bewaard. Zinotsjka gaf hem plechtig een arm en zij begaven zich naar de 's zomers leegstaande zaal, waar de ijverige leerling reeds tijdig de speeltafeltjes en de ping-pongtafel tegen de wand had geschoven. Zinotsjka deed hem gracieus een nieuwe figuur voor. Met gefronste wenkbrauwen volgde de piloot ernstig de arabesken, die haar kleine, sierlijke voetjes op de vloer tekenden. Vervolgens werd het meisje zakelijk, klapte in haar handen en begon te tellen:

„Eén, twee, drie, één, twee, drie, glissade naar rechts ... Eén, twee, drie, één, twee, drie, glissade naar links ... Draai. Juist. Eén, twee, drie, één, twee, drie ... Nu een serpentine. Laten we het samen doen”.

Misschien bekoorde haar de idee, iemand zonder voeten te leren dansen, een opgave waarvoor noch Bob Gorochow noch Paul Soedakowskij zelf ooit waren komen te staan. Misschien ook voelde het meisje zich aan-

getrokken tot haar donkere, zwartharige, gebruide leerling met zijn koppige, drieste ogen. Maar naar alle waarschijnlijkheid speelde én het een én het ander een rol. Een feit was het in ieder geval dat zij al haar vrije tijd en heel haar energie aan deze lessen gaf.

's Avonds, wanneer de rivierstranden, de volleybalvelden en kegelbanen leeg werden, was dansen het geliefkoosde tijdverdrijf in het sanatorium. Aleksej was zonder mankeren elke avond aanwezig, danste niet slecht en liet geen enkele dans voorbijgaan, en zijn lerares had er al meer dan eens spijt van, dat zij hem zulke strenge leervoorwaarden gesteld had. De accordeonist speelde en de paren draaiden in het rond. Meressjew voerde verhit, met van opwinding schitterende ogen, al die glissades, serpentines, draaien, en standen uit en leidde schijnbaar zonder enige moeite zijn lichte, elegante dame met haar vlamme haren. Maar niemand die deze vermetele danser zag had het flauwste idee van wat hij deed wanneer hij zich een ogenblik uit de zaal verwijderde.

Hij ging dan met een glimlach op zijn verbrande gezicht en zich nonchalant met zijn zakdoek koelte toewuivend naar buiten, maar zodra hij over de drempel was en in het schemerduister van het nachtelijke bos kwam, veranderde de glimlach onmiddellijk in een grimas van pijn. Zich vastklampend aan de leuning strompelde hij kreunend de treden van het bordes af, wierp zich in het bedauwde gras, drukte zich met heel zijn lichaam tegen de vochtige, nog warme aarde, en hilde van de pijn in zijn brandende, oververmoeide, met riemen ingesnoerde benen.

Hij maakte de riemen wat los en gaf zijn benen rust. Daarna sloeg hij ze weer in de boeien, sprong overeind en stapte snel naar binnen. Onopvallend kwam hij de zaal binnen, waar zwetend, maar onvermoeibaar de invalide accordeonist speelde, liep naar de rossige Zinotsjka toe, die hem reeds met de ogen in de menigte zocht,

glimlachte breed, waarbij hij zijn gelijkmatige, witte, als van porcelein gemaakte tanden liet zien, en het mooie, elegante paar begaf zich opnieuw op de dansvloer. Zinotsjka verweet hem dat hij haar alleen gelaten had. Hij maakte zich er met een vrolijk grapje van af. Zo dansten zij door, zich in niets onderscheidend van de andere paren.

De zware training van het dansen begon al resultaten op te leveren. Aleksej had steeds minder last van de bemmerende werking van de prothesen. Het was of zij meer en meer met zijn benen begonnen te vergroeien.

Aleksej was tevreden. Alleen één ding verontrustte hem nu — het uitblijven van een brief van Olja. Meer dan een maand geleden had hij haar, in verband met Gwozdzjow's treurige ervaring, zijn naar hij nu meende noodlottige, en in elk geval volkomen absurde brief geschreven. Er was geen antwoord gekomen. Elke ochtend na zijn gewone en hardloop-oefeningen, waarvoor hij de route elke dag honderd passen langer maakte, ging hij naar het kantoor en keek de brievenbus na. In het vakje „M” waren altijd meer brieven dan in de andere. Maar vergeefs keek hij het pakje brieven nog eens en nog eens door.

Maar op een keer, toen hij aan het dansen was, verscheen in het venster van het leslokaal het donkere gezicht van Boernazian. In zijn hand hield hij zijn stok en een brief. Voordat hij iets had kunnen zeggen, had Aleksej hem de met grote, ronde en schoolse letters beschreven enveloppe uit de hand gegrist en was de kamer uitgelopen, terwijl hij een verbaasde Boernazian aan het raam liet staan en midden in de kamer een boze lerares.

„Ziet u, Zinotsjka, zo zijn ze tegenwoordig allemaal ... de hedendaagse cavaliers”, zei Boernazian met een hoog kraakstemmetje als van een roddelende oude tante. „Vertrouw ze niet, meisje, pas voor ze op als de duivel voor een relikwie. U ziet het nu zelf, u kunt beter mij

les geven". En Boernazian wierp zijn stok in de kamer en begon zwaar hijgend door het raam te klimmen, waarnaast Zinotsjka onthutst en bedroefd stond te kijken.

Aleksej intussen rende met de kostbare brief in zijn hand, zo snel alsof hij bang was dat men hem achterna zou zetten om hem zijn schat af te nemen, naar het meertje. Hij baande zich een weg door het ruisende riet, ging op een zandbank op een bemoste steen zitten, van alle kanten door het hoge gras van de buitenwereld afgesloten, en bekeek de dierbare brief die in zijn vingers beefde. Wat zou er in staan? Wat voor vonnis zou hij behelzen? De enveloppe was gekreukt en afgesleten. Hij had blijkbaar heel wat rondgezworven op zoek naar de-geen voor wie hij bestemd was. Aleksej scheurde er voorzichtig een stukje af en keek meteen naar het eind van de brief. „Ik kus je, lieveling. Olja", stond er onder. Een zware last viel van zijn hart. Reeds gekalmeerd streek hij de uit een schrift gescheurde bladen op zijn knie glad. Zij waren door een of andere oorzaak met kleiaarde en iets zwarts besmeurd en vol kaarsvetdruppels. Wat was er gebeurd met de altijd zo propere Olenjka? ... Wat hij nu las vervulde zijn hart met trots en ongerustheid. Het bleek dat Olja reeds een maand geleden de fabriek verlaten had en nu ergens in de steppen leefde, waar de vrouwen en meisjes van Kamysjin tankvallen groeven 'en wallen opwierpen rond „een grote stad, waarvan de naam ons allen heilig is". Zo schreef zij. Nergens en met geen woord werd Stalingrad genoemd. Maar alleen al uit de zorg en de liefde, de ongerustheid en de hoop waarmee zij er over schreef, was het duidelijk welke stad zij bedoelde.

Olja schreef dat duizenden vrijwilligers met spaden, houwelen en kruiwagens dag en nacht in de steppe werkten en groeven, aarde wegkruiden, beton goten en bouwden. De brief was opgewekt en alleen uit een enkele regel, die even uit de toon viel, kon men opmaken

hoe zwaar zij het daar in de steppe hadden. Pas na uitvoerig over haar eigen omstandigheden, die haar blijkbaar volkomen in beslag namen, geschreven te hebben, antwoordde Olja op zijn vraag. Zij schreef hem boos dat zij beledigd was door zijn laatste brief, die zij hier op de „graafplaats” ontvangen had, en dat zij hem deze belediging nooit vergeven zou hebben, wanneer zij er geen rekening mee had gehouden dat zenuwen nu eenmaal achteruit gaan in de oorlog.

„Lieveling”, schreef zij, „wat is dat voor een liefde die bang is voor offers? Nee, dierbare, zulk een liefde bestaat niet, en wanneer zoiets wel bestaat dan kun je dat volgens mij geen liefde noemen. Kijk, ik heb mij nu de hele week niet gewassen, ik loop rond in een broek en met schoenen aan, waar aan alle kanten de tenen uitsteken. Ik ben zo verbrand dat de vellen er bij hangen en daaronder is de huid helemaal rimpelig en paars. Wanneer ik nu, moe, vuil, mager en lelijk als ik ben naar je toekwam, zou je mij dan van je afstoten of zelfs ook maar afkeurend monstere? Wat ben je toch een rare kerel! Wat er ook met je moge gebeuren, kom naar mij toe en weet dat ik je altijd en in welke toestand dan ook wacht... Ik denk veel aan je en voor we naar de „graafplaats” gingen, waar we, zodra we onze britsen bereikt hebben, als een blok in slaap vallen, heb ik vaak van je gedroomd. En weet één ding: zolang ik leef is er een plaats waar je verwacht wordt, altijd en in welke toestand ook verwacht wordt... Je schrijft dat er iets met je kan gebeuren in de oorlog. Als mij op de „graafplaats” nu eens een ongeluk overkwam waardoor ik verminkt werd, zou je je dan van mij afwenden? Weet je nog dat wij op de ambachtschool algebra-sommen moesten oplossen door middel van substitutie? Nou, zet mij eens op jouw plaats en denk eens na. Je zult je dan zeker schamen over wat je hebt geschreven...”

Meressjew bleef lang over de brief gebogen zitten. De

zon brandde en kaatste verblindend terug van het donkere water, het riet ruiste en blauwe, fluwelige libellen vlogen geruisloos van de ene rietschacht naar de andere. Kwieke kevertjes op lange, dunne pootjes schoten over het gladde water bij de wortels van het riet en lieten ragfijne arabesken na. Kleine golfjes zogen zachtjes aan de zandige oever.

„Wat is dat?” dacht Aleksej. „Een voorgevoel, intuïtie?” Het hart is een waarzegger had zijn moeder wel eens beweerd. Of had de zwaarte van het graafwerk het meisje wijzer gemaakt en voelde zij instinctief aan wat hij haar niet had durven schrijven? Hij las de brief nog eens over. Maar nee, er was geen sprake van een voorgevoel, hoe kwam hij daarbij? Zij antwoordde heel eenvoudig op wat hij geschreven had. Maar hóé antwoordde zij!

Aleksej zuchtte, kleepte zich langzaam uit en legde zijn kleren op de steen. Hij baadde altijd op deze plek, in deze alleen hem bekende baai, bij de zandbank omgeven door een ruisende wand van riet. Hij maakte zijn prothesen los en liet zich langzaam van de steen glijden, en hoewel het lopen met zijn beenstompjes over het grove zand hem veel pijn deed, ging hij toch niet op kruipen over. Zijn gezicht vertekkend van pijn liep hij het meer in en wierp zich in het koele, compacte water. Hij zwom een eind van de kant af en ging toen stil op zijn rug liggen. Hij keek op naar de blauwe, bodemloze hemel. In een bedrijvige zwerm dreven vlak op elkaar kleine wolkjes met vergulde randen voorbij. Toen hij zich omdraaide zag hij het omgekeerde beeld van de oever in het water, gele, temidden van ronde bladeren drijvende waterlelies en witte, vleugelvormige lelieblaadjes die zich op het blauwe, koele wateroppervlak leken te verdubbelen. En plotseling zag hij op de bemoste steen Olja zitten, zoals hij haar in zijn droom gezien had. Zij zat daar in haar gebloemde jurkje met hangende benen. Al-

leen, haar benen reikten niet tot het water. Het waren alleen twee beenstompjes die heen en weer schommelden zonder de oppervlakte van het water te bereiken. Aleksej sloeg met zijn vuist op het water om het visioen te verdrijven. Nee, de methode van de substitutie, die Olja hem had voorgesteld, baatte niet!

V

De situatie in het zuiden begon bedenkelijk te worden. De kranten hadden al geruime tijd geen berichten gebracht over de gevechten aan de Don. Plotseling doken er in de nieuwsberichten van het Sowjet Informatie Bureau namen op van achter de Don, aan de weg naar de Wolga, naar Stalingrad liggende kozakkendorpen. Voor hen die de omgeving daar niet kenden betekenden die namen niet veel. Maar Aleksej, die in deze buurt was opgegroeid, begreep dat de verdedigingslinie van de Don doorbroken was en dat de oorlog zich verplaatst had tot voor de muren van Stalingrad.

Stalingrad! Deze naam werd in de berichten nog niet genoemd, maar ieder had hem op zijn tong. Men sprak die naam in de herfst van 1942 met ongerustheid en smart uit, men sprak er zelfs over, niet als over een stad, maar als over een goede vriend die in levensgevaar verkeerde. Voor Meressjew werd die algemene ongerustheid nog vergroot doordat Olja zich daar ergens in de steppen rond de stad bevond, en wie weet welke beproevingen zij nog zou moeten doorstaan! Hij schreef haar nu elke dag. Maar wat betekende die brieven, geadresseerd aan een of andere veldpost? Zouden zij haar ooit bereiken in de verwarring van de terugtocht, in de heksenketel van de gigantische worsteling die nu was ingezet in de Wolga-steppen?

In het luchtvaartsanatorium heerste een opwinding als

in een mierenhoop waarop iemand zijn voet gezet heeft. Alle gewone bezigheden waren overboord gegooid: dammen, schaken, volleybal, kegelen, het aan alle fronten populaire kaartspel „geitebok” en dobbelen, waaraan de liefhebbers van sterke emoties zich vroeger in de struiken rond het meer heimelijk plachten over te geven. In geen van deze dingen hadden zij meer zin. Een uur voor het officiële uur van opstaan, om zeven uur, wanneer de radio de eerste nieuwsberichten doorgaf, schaarden allen, ook de meest luie elementen, zich om de luidspreker. Wanneer de berichten bijzonderheden vermeldden omtrent vliegeniers die zich bijzonder onderscheiden hadden, liepen allen met stuurse, verongelijkte gezichten rond, zochten twist met de zusters en mopperden over het sanatorium-regime en het voedsel, alsof de administratie van het sanatorium er schuld aan had dat zij in zulk een spannende tijd hier moesten rondhangen en in de zon, in de stilte van het woud aan het spiegelgladde meer liggen in plaats van daar, boven de steppen van Stalingrad, te vechten. Tenslotte verklaarden zij dat zij genoeg hadden van deze rust en eisten uitzending naar het front vóór beëindiging van hun vastgestelde rusttijd.

Tegen de avond arriveerde er een recruteringscommissie van de Militaire Luchtmacht. Uit de stoffige auto kwamen enige officieren met de onderscheidingsteken van de medische dienst te voorschijn. Van de voorste zitplaats rees moeizaam, zich met beide handen op de leuning steunend, de bij de luchtstrijdkrachten beroemde medicus, militaire arts eerste klasse Mirowoljskij, overeind, een zware dikkerd, bij alle vliegeniers bemind om zijn vaderlijke houding. Bij het avondeten werd bekend gemaakt dat de commissie direct de volgende ochtend met het selecteren van de herstellenden zou beginnen, die hun verlof voortijdig wilden afbreken om onmiddellijk naar hun onderdeel terug te keren.

Die dag stond Meressjew al bij het krieken van de

dageraad op, deed niet zijn gewone oefeningen, maar ging het bos in en zwierf daar rond tot het ontbijt. Hij at niets en was grof tegen het dienstertje, dat hem verweet dat hij alles op zijn bord liet liggen, en toen Stroetsjkow opmerkte dat er geen aanleiding was om zo tegen het meisje uit te vallen, dat alleen maar het beste met hem voor had, sprong hij van tafel op en liep de eetzaal uit. In de gang, bij het nieuwsbulletin van het Sowjet Informatie Bureau, dat daar aan de wand hing, stond Zina. Toen Aleksej langs haar heen liep, deed zij of zij hem niet zag en trok alleen boos haar schouders op. Maar toen hij haar passeerde, wérkelijk zonder haar op te merken, riep het meisje gekwetst, bijna huilend zijn naam. Aleksej keek boos over zijn schouder:

„Nou, wat is er? Wat wilt u?”

„Kameraad eerste luitenant, waarom bent u ...”, zei het meisje zacht, terwijl zij zo rood werd dat haar gelaatskleur dezelfde kleur kreeg als haar haar.

Aleksej kwam plotseling tot zichzelf en bleef neerslachtig staan.

„Vandaag wordt mijn lot beslist”, zei hij op doffe toon. „Nou, drukt u mij maar de hand en wenst u mij geluk ...”

Wat meer dan anders hinkend ging hij naar zijn kamer en sloot zich in.

De commissie installeerde zich in de zaal. Zij had er allerlei apparaten opgesteld: pneumografen, instrumenten om de spierkracht te meten en borden voor gezichtscontrôle. Het hele sanatorium verzamelde zich in het belendende vertrek en zij die vervroegd wilden weggaan — en dat waren zij practisch allemaal — waren al bezig zich in een lange rij op te stellen. Maar Zinotsjka deelde aan allen briefjes uit, waarop tot op de minuut nauwkeurig het tijdstip waarop zij moesten verschijnen stond aangegeven, en verzocht hen uiteen te gaan. Nadat de eersten voor de commissie verschenen waren, deed het gerucht de ronde dat het onderzoek op tege-

moetkomende wijze en zonder al te veel chicanes geschiedde. Trouwens, hoe zou de commissie ook al te streng te werk kunnen gaan, waar er aan de Wolga een gigantische worsteling plaatsvond die steeds nieuwe versterkingen eiste! Aleksej zat op een bakstenen muurtje voor de aardige veranda, zwaaide met zijn benen en vroeg, wanneer er iemand naar buiten kwam op een toon alsof het hem niet bijster interesseerde:

„En, hoe was het?”

„We gaan weer vechten”, antwoordde de ander dan vrolijk, terwijl hij al lopend zijn tuniek dichtknoopte of zijn riem aanhaalde.

Boernazian was voor Meressjew aan de beurt. Hij liet zijn stok voor de deur staan, sprak zichzelf moed in en ging naar binnen, waarbij hij zijn best deed om niet te veel heen en weer te schommelen en niet te veel op zijn korte been te steunen. Hij bleef lang weg. Eindelijk hoorde Aleksej door het open venster flarden van een hevig twistgesprek. Toen vloog de deur open en kwam er een verhitte Boernazian naar buiten. Hij wierp een nijdige blik op Aleksej en hinkte zonder om te kijken het park in:

„Bureaucraten! Zijn nooit aan het front geweest! Wat hebben ze voor verstand van vliegen? Denken zeker dat het een soort ballet is! ... Wat geeft het of mijn ene been wat korter is? ... Vervloekte pillendraaiers!”

Aleksej voelde een benauwde kilte in zijn hartkuil, maar hij stapte met flinke pas, opgewekt en glimlachend de kamer binnen. De commissie had plaatsgenomen achter een grote tafel. De militaire arts eerste klasse Mirowoljskij, die in het midden zat, domineerde met zijn machtige gestalte de tafel. Aan een klein tafeltje er naast met stapels papieren voor zich zat Zinotsjka. Zij zag er als een mooie speelgoedpop uit in haar witte, goedgesteven laboratoriumjas en met haar koperkleurige haarlokken, die koket onder haar gazen hoofddoekje

uitkwamen. Zij gaf Aleksej zijn papieren en drukte hem daarbij heimelijk de hand.

„Nou, jongeman,” zei de arts met een welwillende knipoog, „ontkleed uw bovenlichaam maar.”

Het was niet voor niets dat Meressjew zo veel aan sport gedaan had en zich door de zon had laten verbranden. De arts keek met bewondering naar zijn robuuste, krachtige lichaam, onder welks donkere huid elke spier zich duidelijk aftekende.

„U zou voor David model kunnen staan”, lachte een der commissieleden zijn kennis.

Meressjew doorstond gemakkelijk alle proeven. Hij drukte met zijn hand de gummibal anderhalfmaal boven het normale in en ademde zo diep dat het wijzertje bijna tegen de rand kwam. Zijn bloeddruk was normaal, zijn zenuwen waren in uitmuntende toestand. Tot slot slaagde hij er in, zo hard aan het stalen handvat van het krachtmeetapparaat te trekken dat hij het stuktrok.

„Vliegenier?” vroeg de arts tevreden, terwijl hij achterover leunde in zijn fauteuil en reeds aanstalten maakte om in de hoek van het „Dossier van eerste luitenant A. P. Meressjew” zijn eindconclusie neer te zetten.

„Jawel”.

„Jager?”

„Jager”.

„Nou, gaat u dan maar door met jagen. Ginds hebben ze kerels als u maar al te hard nodig! ... A propos, wat hebt u eigenlijk gehad?”

Aleksej raakte in de war en voelde dat alles plotseling ineensloot, maar de arts las al in zijn dossier en zijn brede, goedgezichte werd lang van verbazing.

„Geamputeerde voeten ... Wat is dat voor onzin? Een schrijffout zeker? Nou, waarom zegt u niets?”

„Nee, het is geen schrijffout”, zei Aleksej zacht en zeer langzaam op een toon alsof hij de treden van een schavot beklom.

De arts en de hele commissie keken argwanend en niet-begrijpend naar de sterke, gespierde, lenige kerel die voor hen stond.

„Stroop uw broek op!” beval de arts ongeduldig.

Aleksej verbleekte, keek hulpeloos naar Zinotsjka, haalde langzaam zijn broek op en bleef zo op zijn leren prothesen voor de tafel staan, in gebogen houding en met slap neerhangende handen.

„Wat hebt u er aan, vadertje, ons voor de gek te houden? Waarom laat u ons nodeloos tijd verliezen? U denkt toch niet dat u zonder voeten kunt gaan vliegen?” zei de arts tenslotte.

„Ik denk het niet alleen: ik ga ook!” zei Aleksej zacht, en zijn zigeunerogen fonkelden koppig en uitdagend.

„Bent u gek geworden? Zonder voeten?”

„Ook zonder voeten zal ik vliegen” antwoordde Aleksej nu niet meer koppig, maar zeer kalm; hij reikte in de zak van de oude vliegenierstuniek die hij aanhad en haalde een zorgvuldig opgevouwen krantenknipsel te voorschijn. „Kijkt u maar, hij miste ook een voet, waarom zou ik met gemis van twee voeten ook niet kunnen vliegen?”

De arts las het bericht door en keek de vliegenier toen verwonderd en met ontzag aan:

„Maar daarvoor is een verduiveld harde training nodig. U ziet zelf dat hij zich tien jaar getraind heeft. U moet toch leren om met uw prothesen om te gaan als met echte voeten”, zei hij op wat mildere toon.

Op dat ogenblik kreeg Aleksej onverwacht steun: Zinotsjka kwam plotseling van achter haar tafeltje te voorschijn, vouwde haar handen smekend voor haar borst en stamelde, terwijl zij zo rood werd dat er zweetdruppeltjes op haar slapen verschenen:

„Kameraad militaire arts eerste klasse, u moest eens zien hoe hij danst! Beter dan alle anderen hier. Heus, op mijn woord!”

„Dansen? Wat duivel . . . !” De arts haalde goedmoedig zijn schouders op en wisselde blikken met de commissieleden.

Verheugd greep Aleksej het idee van Zinotsjka aan: „Schrijft u voorlopig geen ja en geen nee. Komt u vanavond eens bij het dansen kijken. Dan zult u zien dat ik kan vliegen”.

Terwijl hij naar de deur liep, zag Meressjew in de spiegel dat de commissieleden opgewonden met elkaar praatten.

Voor het middageten vond Zinotsjka Aleksej op een eenzame plek in het park. Zij vertelde dat de commissie nadat hij weggegaan was nog lang over hem gesproken had en dat de arts gezegd had dat Meressjew een bijzondere kerel was en, wie weet, misschien werkelijk nog eens zou vliegen. Een Rus is nu eenmaal tot heel wat in staat! Hierop had een van de commissieleden geantwoord dat zoiets in de geschiedenis van de luchtvaart nog nooit was voorgekomen, waarop de arts echter gerepliceerd had dat er wel meer dingen waren waarvan de geschiedenis van de luchtvaart niet wist en dat de Sowjetmensen haar in deze oorlog heel wat geleerd hadden.

De laatste avond voor het vertrek van de goedgekeurde vrijwilligers naar de fronten — het bleken een tweehonderd man te zijn — werd er een uitgebreide dansavond georganiseerd. Een militaire band was met een vrachtauto uit Moskou gekomen. De getraliede vensters van de kamertjes, de vestibules en gangen trilden van het geluid van de blaasinstrumenten. Onvermoeibaar, bedekt met zweet, dansten de vliegeniers. En in hun midden danste vrolijk, licht en soepel aan één stuk door Meressjew met zijn goudgelokte dame. Het was een voorbeeldig paar!

De militaire arts eerste klasse Mirowoljskij, die met een glas koel bier bij het open raam zat, liet geen oog af

van Meressjew en zijn partner met haar vlamme-
haren. Hij was een ervaren arts en bovendien militair
arts. Hij wist uit talloze voorbeelden, waardoor kunst-
voeten zich van echte voeten onderscheiden.

En wanneer hij nu deze donkere, steviggebouwde vlie-
genier observeerde, die zijn kleine, elegante dame zo
sierlijk ten dans voerde, kon hij zich niet aan de gedach-
te onttrekken dat dit alles een of andere wonderlijke
mystificatie was. Tenslotte, nadat de vliegenier in het
midden van een kring onder handgeklap de volksdans
„Barynja” had gedanst — met uitroepen, geklap met zijn
handpalmen tegen zijn heupen en wangen, en alles wat
er bij hoort — en vervolgens, bezweet en opgewonden,
op Mirowoljskij was afgekomen, drukte deze hem vol
respect de hand. Meressjew zweeg, maar zijn strak op
de arts gevestigde ogen smeekten dringend om een ant-
woord.

„Ik heb niet het recht, zoals u begrijpt, om u recht-
streeks naar uw onderdeel te sturen. Maar ik zal u mijn
concluderend advies meegeven voor de kaderleiding. Ik
zal als onze mening poneren dat u bij een adequate trai-
ning zult kunnen vliegen. Kortom, rekent u in elk geval
op mijn stem vóór”, antwoordde de arts.

Mirowoljskij en de directeur van het sanatorium,
eveneens een ervaren militaire arts, verlieten gearmd de
zaal. Beiden waren verrukt en buiten zichzelf van ver-
wondering. Voor het slapen gaan zaten zij nog een siga-
ret te roken en praatten nog lang na over de ongelooflijke
dingen waartoe een Sowjetmens in staat is, wanneer hij
eenmaal zijn zinnen op iets gezet heeft...

Op datzelfde ogenblik, terwijl beneden de muziek nog
dreunde en in de rechthoekige lichtvlakken die de ven-
sters op de grond wierpen dansende schaduwen bewogen,
zat Aleksej Meressjew boven in een zorgvuldig afgesloten
badkamer met zijn benen in het koude water en beet zijn
lippen tot bloed. Half bewusteloos van pijn weekte hij de

blauwe, bloedige plekken aan zijn benen en de brede wonden die de hevige wrijving van de prothesen veroorzaakt had.

Maar toen een uur later majoor Stroetsjkow de kamer binnenkwam, stond Meressjew gewassen en fris voor de spiegel zijn natte, golvende haren te kammen.

„Zinotsjka loopt naar je te zoeken. Je kon tenminste als afscheid een eindje met haar gaan wandelen. Het is zonde van het meisje”.

„Laten we samen gaan, Pawel Iwanowitsj, kom, dat kun je toch wel doen”, begon Meressjew aan te dringen.

Hij voelde zich niet erg op zijn gemak bij de gedachte aan een tête-à-tête met dat lieve, leuke meisje dat hem met zoveel toewijding had leren dansen. Na de brief van Olja had hij altijd een gedwongen gevoel wanneer hij zich in haar gezelschap bevond. En nu drong hij net zo lang op het meegaan van Stroetsjkow aan tot deze eindelijk mopperend zijn pet greep.

Zinotsjka stond op het balkon te wachten. In haar handen hield zij een volkomen kaalgeplukt boeket. Verscheurde en afgerukte bloemkroontjes en blaadjes lagen in een kring om haar voeten. Toen zij de voetstappen van Aleksej hoorde, kwam zij hem haastig tegemoet, maar toen zij zag dat hij niet alleen was, liet zij het hoofd zakken en schrompelde als het ware ineen.

„Laten we afscheid gaan nemen van het bos!” stelde Aleksej op zorgeloze toon voor.

Zij gaven elkaar een arm en liepen zwijgend door de oude lindenallee. Onder hun voeten, op de met maanlicht overgoten grond, bewogen koolzwarte schaduwen, terwijl hier en daar als rondgestrooide gouden munten de eerste herfstbladeren oplichtten. De allee hield op. Zij gingen het park uit en liepen over het natte, grijze gras naar het meer. De lage oever was bedekt met een sluier van dikke, wollige nevel en leek op een wit schapenvacht. De nevel reikte hen tot de gordel en bewoog en glinsterde geheim-

zinnig in het koude maanlicht. De lucht was vochtig, vol verzadigde herfstgeuren, en nu eens koel of zelfs koud, dan weer warm en benauwd zodat het leek alsof die zee van mist haar eigen bronnen, haar eigen warme en koude stromingen had. . .

„Het lijkt wel of we reuzen zijn en boven de wolken lopen, hè?” zei Aleksej peinzend. Het kleine, sterke handje van het meisje dat zich dicht tegen zijn arm drukte gaf hem een onbehaaglijk gevoel.

„Het lijkt of we idioten zijn die hun voeten nat maken en zich een verkoudheid op de hals halen”, bromde Stroetsjkow, verdiept in zijn eigen sombere gedachten.

„In dit opzicht ben ik boven jullie bevoorrecht. Ik heb geen voeten om nat te maken en kan op die manier dus geen verkoudheid oplopen”, glimlachte Aleksej.

Zinotsjka trok hen mee naar het met een mistbank overdekte meer:

„Laten we naar het meer gaan, daar moet het nu erg mooi zijn”.

Het scheelde niet veel of zij waren het water ingelopen. Verwonderd bleven zij staan toen het water plotseling als een zwart vlak door nevelflarden heen opdoemde ergens dicht voor hun voeten. Naast hen bevond zich een steiger, waarlangs zich onduidelijk de donkere silhouet van een kleine jol aftekende. Zinotsjka verdween in de mist en kwam terug met roeiriemen. Zij zetten de roeipennen vast en Aleksej nam plaats aan de riemen. Zina en de majoor gingen naast elkaar op het achterbankje zitten. Het bootje gleed langzaam door het stille water, verdween nu eens in een mistbank en dook dan weer op over een open vlak, waarvan de zwartgepolijste spiegel rijkelijk met zilveren maanlicht overgoten was. Ieder was verdiept in zijn eigen gedachten. De nacht was stil, van de riemen vielen glinsterende kwikdruppels en het water leek inderdaad zo zwaar of het van kwik was. De pinnen kreunden

dof, ergens riep de wachtelkoning en heel uit de verte kwam nauwelijks meer hoorbaar de krakende, baldadige schreeuw van een schuifuil over het water.

„Het is niet te geloven dat er niet ver hiervandaan wordt gevochten“, zei Zinotsjka zachtjes. „Zult u mij schrijven, kameraden? U bijvoorbeeld, Aleksej Petrovitsj, zult u mij schrijven, al is het maar enkele regels? Zal ik u een aantal briefkaarten met mijn adres meegeven? U hoeft er dan alleen maar op te schrijven: ik leef en ben gezond, dag — en meteen in de brievenbus...“

„Hè kinderen, wat ben ik blij dat ik wegga! Naar de hel met dit leventje van niets-doen, ik heb er genoeg van. Aan het werk, aan het werk!“ riep Stroetsjkow uit.

En weer zwegen zij alle drie. Met een hol geluid klokten kleine, zachte golfjes tegen de bodem van de boot, helder en dromerig ruiste het water onder de kiel en vormde een kluwend zog van glinsterende knopen. De mist begon op te trekken en men kon al zien hoe er een zuil van maanlicht van de oever naar de boot liep en hoe de vlekjes van waterlelies uit de nevel te voorschijn kwamen.

„Laten we wat zingen“, stelde Zinotsjka voor en zonder op een antwoord te wachten zette zij het lied van de Lijsterbes in.

Zij zong droefgeestig het eerste couplet; toen viel met een diepe en sterke bariton majoor Stroetsjkow in. Hij had tot dusver nog nooit gezongen en Aleksej had er geen idee van gehad dat hij zo'n prachtige, fluwelen stem had. En zo zweefde het lied wijd over het watervlak, droef en hartstochtelijk. Twee frisse stemmen, een mannen- en een vrouwenstem vloeiden weemoedig ineen. Aleksej dacht aan de smalle lijsterbes met zijn enkele tros die onder zijn raam stond, en aan Warja, het meisje met de grote ogen uit het ondergrondse dorp; toen loste alles op: het meer, het toverachtige maanlicht, het bootje en de zingenden — en zag hij voor zich in

de zilverkleurige mist het meisje uit Kamysjin, maar niet de Olja die op de foto tussen de margrietten op de bloeiende wei zat, maar een geheel nieuwe en onbekende Olja met een vermoeid gezicht, wangen die vlekkerig waren van de zonnebrand en gesprongen lippen, gekleed in een met zout doortrokken bloese en met een schop in haar handen, ergens in de steppe bij Stalin-grad.

Hij liet de riemen rusten en nu zongen zij gedrieën met harmonisch samenklinkende stemmen het laatste couplet.

VI

Vroeg in de ochtend vertrok een convooi militaire autobussen van het sanatorium. Voor het bordes al begon majoor Stroetsjkow, op de treeplank van een van de bussen gezeten, zijn lievelingslied over de Lijsterbes te zingen. De inzittenden van de andere autobussen vielen in en de groeten en reishwensen, de grappen van Boernazian en de afscheidswaarden van Zinotsjka, die Aleksej door het raam van de autobus iets toeschreeuwde — alles ging verloren in de eenvoudige en diepzinnige woorden van dit oude lied, dat vele jaren lang vergeten was geweest en nu, in de Grote Vaderlandse Oorlog, opnieuw was opgedoken en in aller harten leefde.

Zo reden de autobussen dan weg, de brede, harmonische accoorden van het lied met zich meevoerend. Toen het lied teneinde was gezongen, werden de passagiers stil en niemand zei een woord, totdat de eerste fabrieken en huizen van de Moskouse voorsteden voorbij schoten.

Majoor Stroetsjkow zat op de treeplank in een openhangende tuniek en keek glimlachend naar het landschap. Hij was in een opgewekte stemming. Hij was in

beweging, hij was weer op pad, deze eeuwige militaire zwerver, hij voelde zich in zijn element. Hij begaf zich naar een of andere, hem nog niet bekende afdeling van de luchtmacht, maar hoe dan ook, voor hem betekende dat, dat hij op weg was naar huis. Meressjew was zwijzaam en onrustig. Hij voelde dat de grootste moeilijkheid nog voor hem lag en wie weet of hij er in zou slagen die nieuwe hindernissen te overwinnen.

Rechtstreeks van de autobus, zonder eerst ergens naar toe te gaan, zonder zelfs voor een nachtverblijf te zorgen, ging Meressjew naar Mirowoljskij. En daar wachtte hem zijn eerste tegenslag. Zijn beschermer, die hij met zoveel moeite op zijn hand had weten te krijgen, bleek met een dringende opdracht vertrokken te zijn en zou niet zo spoedig terugkeren. Men stelde Aleksej voor langs de normale kanalen een rapport in te dienen. Meressjew ging meteen in de gang in de vensterbank zitten en schreef ter plaatse zijn rapport. Hij overhandigde zijn rapport aan de intendant, een kleine, magere man met vermoeide ogen. Deze beloofde alles te doen wat in zijn vermogen stond en verzocht hem over een dag of twee terug te komen. Vergeefs bad, smeekte en dreigde de piloot. Met zijn knokige handen tegen de borst gedrukt, zei de intendant, dat dat de algemene regel was en dat het niet in zijn macht lag, daar iets aan te veranderen. Waarschijnlijk kon hij er ook inderdaad niets aan doen. Aleksej groette met een handzwaai en ging weg.

Zo begon zijn zwerftocht door de militaire bureaux. De zaak werd nog gecompliceerder doordat hij indertijd in allerijl naar het hospitaal gebracht was, zonder kleren, levensmiddelenkaarten of geldbewijzen, voor de vernieuwing waarvan hij niet tijdig had zorg gedragen. Hij had zelfs geen detacheringsopdracht. En hoewel de vriendelijke en dienstvaardige intendant hem beloofde, de nodige documenten dringend per telefoon van zijn

regiment op te vragen, wist Meressjew hoe langzaam dit alles in zijn werk ging en hij begreep dat hij enige tijd zonder geld, zonder woning en zonder levensmiddelenkaarten in het harde, in oorlogstoestand levende Moskou moest doorbrengen, waar elke kilo brood, elk gram suiker streng gerantsoeneerd was.

Hij belde Anjoeta in het hospitaal op. Naar haar stem te oordelen was zij over iets bezorgd of misschien ook had zij het druk, maar zij was blij met zijn komst en eiste beslist, dat hij zolang hij in Moskou was, in haar woning zou logeren, te meer daar zij zelf tegenwoordig in het hospitaal bleef „kamperen” en hij niemand stoorde.

Het sanatorium voorzag zijn pupillen van een levensmiddelenrantsoen voor vijf dagen en Aleksej richtte zonder verder nadenken opgewekt zijn schreden naar het bekende oude huisje, dat zich aan een binnenplaats achter de machtige ruggen van nieuwe, grote gebouwen had genesteld. Hij had een dak boven zijn hoofd, hij had te eten — nu kon hij wachten. Hij beklom de bekende donkere wenteltrap, waarop hem weer een geur van katten, verbrande petroleum en vochtig ondergoed tegemoet steeg, vond op de tast de deur en klopte hard.

Een spits oude-vrouwengezichtje verscheen in de kier van de even geopende deur, die aan twee dikke kettingen vastzat. Aleksej werd lang en met een mengeling van wantrouwen en nieuwsgierigheid bekeken; hij moest vertellen wie hij was, bij wie hij zijn moest en hoe hij heette. Daarna pas rammelden de kettingen en ging de deur open.

„Anna Danilowna is er niet, maar zij heeft over u opgebeld, ik zal u naar haar kamer brengen.”

Het oudje liet haar kleurloze, troebele ogen nog steeds onderzoekend over zijn gezicht, zijn uniform en in het bijzonder over zijn plunjezak glijden.

„Zal ik misschien wat water voor u opzetten? Er staat

een petroleumstel van Anitsjka op de kachel, ik zal hem aansteken . . ."

Aleksej stapte zonder aarzelen het bekende kamertje binnen. De gave van militairen om zich overal thuis te voelen, zo sterk ontwikkeld in majoor Stroetsjkow, begon zich blijkbaar ook aan hem reeds mee te delen. Toen hij de bekende geur van oud hout, stof en naftaline rook van al dat meubilair dat tientallen jaren trouw en standvastig had dienst gedaan, raakte hij zelfs in een vrolijk-opgewonden stemming, alsof hij na lange omzwervingen weer onder zijn eigen dak terechtgekomen was.

Het oudje volgde hem op de hielen en ratelde aan één stuk door over de queu's voor een of andere broodwinkel, waar je wanneer je geluk had in plaats van zwart brood eierkoeken op je bon kon krijgen; over wat zij onlangs in de tram van een betrouwbaar soldaat gehoord had, dat de Duitsers namelijk flink op hun kop kregen bij Stalin-grad en dat Hitler van woede nu helemaal krankzinnig geworden was en in een gekkenhuis was opgesloten, terwijl in Duitsland een dubbelganger in zijn plaats optrad; over haar buurvrouw Aljewtina Arkadjewna, die helemaal voor niets een arbeidskaart kreeg en die een prachtige geëmailleerde melkkan van haar geleend had zonder hem terug te geven, en over Anna Danilowna, die de dochter was van zeer achtenswaardige mensen, die nu geëvacueerd waren, — een voorbeeldig meisje, rustig en met principes, een meisje dat niet zoals sommige anderen omging met godweet-wie en geen vriendjes meebracht naar haar kamer.

„En u, u bent zeker haar verloofde? De Held van de Sowjetunie, de tank-commandant?"

„Nee, ik ben een eenvoudige piloot", antwoordde Meressjew en hij moest bijna lachen toen hij zag hoe twijfel, gekrenktheid, argwaan en toorn zich gelijktijdig weerspiegelden op het beweeglijke gelaat van het oudje..

Zij drukte de lippen op elkaar, trok boos de deur ach-

ter zich dicht en zei pas toen zij al op de gang stond op knorrige toon en zonder de vriendelijke bedrijvigheid van zostraks.

„Wanneer u dus warm water nodig hebt, kunt u het zelf op het blauwe petroleumstel koken.”

Anjoeta had het blijkbaar bijzonder druk op haar evacuatiepost. De woning zag er op deze donkere herfst-dag volkomen verwaarloosd uit. Over alles lag een dikke laag stof, op de vensterbanken en tafeltjes stonden vergeelde en verwelkte, in lang niet begoten bloemen. Op de tafel stond de theepot en er lagen een paar broodkorsten naast die al groen geworden waren aan hun kanten. Ook de piano was bedekt met een grijze laag stof. En een grote, sterke vlieg gonsde droefgeestig, alsof hij geen lucht meer kon krijgen in deze benauwde, zware atmosfeer, terwijl hij keer op keer tegen het doffe, gele vensterglas stootte.

Meressjew gooide het raam open. Het kwam uit op een helling, waarop kris-kras de smalle strookjes van tuinbedden lagen. De frisse lucht stroomde de kamer binnen en woei het stof als een grijze nevel op. Toen kreeg Aleksej een lumineus idee: hij kon deze verwaarloosde kamer best eens schoonmaken en zodoende Anjoeta, wanneer zij zich 's avonds vrij zou maken om hem te ontmoeten, op een aangename manier verrassen. Hij vroeg van het oudje een emmer, een stofdoek en een bezem te leen en zette zich vol ijver aan deze van oudsher door mannen verachte arbeid. Hij was ongeveer anderhalf uur bezig met schrobben, vegen, stof afnemen en dweilen en voelde zich prettig opgewekt bij dit eenvoudige werk.

„'s Avonds ging hij naar de brug, waar hij op weg hierheen een paar meisjes had gezien, die frisse, zware herfstasters verkochten. Hij kocht er een paar, zette ze in vazen op de tafel en op de piano en ging in de gemakkelijke groene fauteuil zitten. Hij voelde een aan-

gename vermoeidheid door zijn hele lichaam en snoof gretig de geur van gebraden vlees op, dat het oudje in de keuken klaarmaakte van zijn proviand.

Maar Anjoeta kwam zo vermoeid aan dat zij hem maar nauwelijks groette en meteen neerviel op de divan, zonder op te merken hoe alles in het rond blonk en glansde. Pas na enkele minuten, toen zij wat op haar verhaal gekomen was en wat water gedronken had, keek zij verwonderd om zich heen. Toen zij begreep wat er gebeurd was, gaf zij Meressjew een vermoeide glimlach en kneepte hem dankbaar in zijn arm.

„Het is dus niet voor niets dat Grisja zo verliefd op u is dat ik er zelfs een beetje jaloers op ben. Aljosjenka, hebt u ... hebt u dat allemaal zelf gedaan? U bent een engel! En van Grisja, hebt u niets van hem gehoord? Hij is daarginds. Drie dagen geleden kwam er een brief, een heel kort briefje maar, net twee woorden: hij is in Stalingrad, en, voegt de rare pias er aan toe: hij laat zijn baard staan. De grappenmaker, het is nogal een tijd om daaraan te denken! ... Maar het is daar erg gevaarlijk, nietwaar? Is het niet zo, Aljosja? ... Men vertelt zoveel verschrikkelijks over Stalingrad!”

„Het is daar oorlog”.

Aleksej zuchtte en fronste zijn wenkbrauwen. Hij benijdde allen die daar waren, daar aan de Wolga waar zich de gigantische strijd ontwikkelde waar men thans zo veel over sprak.

Zij praatten de hele avond door, aten als souper met bijzondere smaak het gestoofde vlees en gingen tenslotte, daar de andere kamer van de woning dichtgespijkerd was, broederlijk in dezelfde kamer slapen, Anjoeta in bed en Aleksej op de divan. Zij vielen meteen in slaap, in de diepe slaap van jonge, gezonde mensen.

Toen Aleksej zijn ogen opende en meteen overeind sprong, vielen de stoffige bundels der zonnestralen al schuin over de vloer. Anjoeta was al weg. Op de rug van

de divan waarop hij geslapen had was een briefje gespeeld: „Ik haast mij naar het hospitaal. De thee staat op tafel, het brood is in het buffet, suiker is er niet. Vóór Zaterdag kan ik mij niet vrij maken. A.”

Al die dagen kwam Aleksej bijna niet het huis uit. Om de tijd te verdrijven repareerde hij voor het oudje alle primussen en oliestellen, soldeerde pannen, maakte de schakelaars en stopcontacten in orde en herstelde zelfs op haar verzoek het koffiemolentje van de boosdoenster Aljewtina Arkadjewna, die de geëmailleerde melkkan overigens toch niet teruggaf. Met dit alles verwierf hij zich de blijvende genegenheid van het oudje en haar man, die bij de bouwtrust werkte en propagandist van de luchtbescherming was en ook hele etmalen lang niet thuiskwam. De echtelieden kwamen tot de conclusie dat tanksbrigadiers natuurlijk beste mensen waren, maar dat vliegeniers zeker niet voor hen onderdeden en dat zij zelfs, wanneer men ze nader leerde kennen, ondanks hun „luchtig” beroep een degelijk, huiselijk en serieus slag mensen waren.

De hele nacht voor zijn aanmelding bij de kader-afdeling om een beslissing te vernemen, lag Aleksej met open ogen op de divan. Bij het krieken van de dag stond hij op, schoor en waste zich en verscheen precies op het openingsuur als eerste voor de tafel van de majoor van de administratie, die zijn lot moest bepalen. Van het begin af aan beviel de majoor hem niet. Hij deed net of hij Aleksej niet zag, zat lang aan zijn bureau te scharrelen, haalde een map met paperassen te voorschijn en stalde die voor zich uit, belde iemand op en zette breedvoerig aan zijn secretaresse uiteen hoe men persoons-dossiers moest nummeren, waarna hij voor geruime tijd de kamer verliet. Tegen die tijd had Aleksej al een haat opgevat voor dat gezicht met die lange neus, de zorgvuldig geschoren wangen, de helrode lippen en het aflopende voorhoofd dat ongemerkt in een glim-

mende kale kruin overging. Eindelijk draaide de majoor een kalenderblad om en daarna pas sloeg hij zijn ogen op naar zijn bezoeker.

„Komt u voor mij, kameraad eerste luitenant?” vroeg hij met een luide, zelfverzekerde bas.

Meressjew legde zijn geval uit. De majoor vroeg zijn secretaresse om Meressjew's papieren en zat in afwachting daarvan met uitgespreide benen aandachtig met een tandenstoker in zijn mond te peuteren, terwijl hij er beleefdheidshalve de palm van zijn linkerhand voorhield. Toen de papieren voor hem lagen, veegde hij de tandenstoker met een zakdoek af, wikkelde hem in een papiertje, stopte het in de zak van zijn tuniek en begon het dossier door te lezen. Op zeker ogenblik — blijkbaar was hij net aan de passage over de geamputeerde voeten toegekomen — wees hij Aleksej haastig een stoel aan: „Neemt u plaats, waarom staat u toch?” — en verdiepte zich opnieuw in de papieren. Toen hij het laatste blad had doorgelezen, vroeg hij:

„Wel, en wat wenst u nu eigenlijk precies?”

„Ik wens geplaatst te worden bij een regiment jagers”.

De majoor leunde achterover in zijn stoel, keek de vliegenier, die nog steeds voor hem stond, verwonderd aan en schoof zelf een stoel naar hem toe. Zijn dikke wenkbrauwen kropen nog hoger over zijn gladde, wat vettige voorhoofd omhoog.

„Maar u kunt toch niet vliegen?”

„Ik kán het niet alleen, maar ik zàl het ook. Stuur u mij maar op proef naar een oefenschool”. Meressjew schreeuwde bijna en er klonk zoveel ontembaar verlangen in zijn stem dat de militairen, die aan de naburige tafels zaten, opkeken om te zien wat die donkere, knappe kerel zo dringend eiste.

„Maar luistert u nu eens, hoe kan men nu zonder voeten vliegen? Het is belachelijk ... Zoiets is nog

nooit voorgekomen. En wie zal u dat permitteren?" — De majoor begreep dat hij een of andere fanaticus voor zich had, misschien zelfs een krankzinnige.

Na een zijdelingse blik geworpen te hebben op het boze gezicht van Aleksej, op zijn gloeiende, drieste ogen, probeerde hij op een vriendelijke, overredende toon te spreken.

„Het is nog nooit voorgekomen, maar het zal voorkomen", verzekerde Meressjew koppig; hij haalde uit zijn notitieboekje het in cellofaan gewikkelde krantenknipsel en legde het op de tafel voor de majoor.

De militairen aan de andere tafels waren al opgehouden met werken en luisterden met belangstelling naar het gesprek. Een van hen kwam, als had hij er iets te doen naar de tafel van de majoor toe, vroeg om een lucifer en keek in het gezicht van Meressjew. De majoor las vluchtig het artikeltje door.

„Dat is voor ons geen document. Wij hebben onze instructies. Daarin zijn nauwkeurig alle graden van geschiktheid voor dienst bij de luchtmacht aangegeven. Ik kan u niet toestaan een vliegtuig te besturen, zelfs niet wanneer u alleen maar twee vingers miste in plaats van beide voeten. Stopt u uw krant maar weer bij u, — dat is geen bewijs. Ik heb respect voor uw wil tot doorzetten, maar ..."

Meressjew voelde hoe hij inwendig begon te koken en dat hij ieder ogenblik de inktpot naar dat glimmende kale hoofd zou kunnen gooien. Op doffe toon stootte hij er uit:

„En dat?"

Hij legde zijn laatste troef op tafel: het papier met de ondertekening van de militaire arts eerste rang. De majoor nam het briefje weifelend aan. Het was in de vereiste vorm opgesteld, met het stempel van de medisch-sanitaire dienst er op en een zegel; daaronder stond de ondertekening van de bij de luchtmacht zo

hooggeschatte arts. De majoor las het stuk door en werd wat vriendelijker. Nee, die man voor hem was geen krankzinnige. Deze uitzonderlijke man was inderdaad van plan om zonder voeten te gaan vliegen. Hij had zelfs op een of andere manier de militaire arts weten te overtuigen, een serieuze figuur met grote autoriteit.

„En toch, hoe graag ik het ook zou willen, ik kan het niet”, zuchtte de majoor, terwijl hij het dossier van Meressjew van zich af schoof. „De militaire arts eerste rang kan schrijven wat hij wil, maar onze instructie is duidelijk en welomschreven en laat geen uitzonderingen toe ... Wanneer ik buiten mijn instructie ga, wie moet dan de verantwoordelijkheid dragen: de militaire arts soms?”

Meressjew keek vol haat naar die welgedane, zelfgenoegzame man, die zo overtuigd was van zijn eigen gelijk, zo kalm en hoffelijk, naar de propere kraag onder zijn keurige tuniek, naar zijn behaarde handen met de zorgvuldig geknipte grote en lelijke nagels. Hoe moest hij het hem uitleggen? Zou hij er iets van begrijpen? Zou hij wel weten wat een luchtgevecht is? Hij had misschien zijn hele leven nog geen schot gehoord. Aleksej hield zich met alle macht in bedwang en vroeg dof:

„En wat moet ik verder doen?”

„Wanneer u het beslist wilt, kan ik u naar de opleidingscommissie sturen ...” De majoor haalde zijn schouders op. „Maar ik waarschuw u van te voren: het zal vergeefse moeite zijn”.

„Nou, vooruit, schrijft u dan voor de duivel naar die commissie!” bracht Meressjew op hese toon uit, terwijl hij zwaar terugviel in zijn stoel.

Zo begon zijn zwerftocht van commissie tot commissie. Vermoeide, tot over de oren in het werk zittende mensen luisterden naar hem, verwonderden zich, voelden met hem mee, waren getroffen en haalden machte-

loos hun schouders op. En inderdaad, wat konden zij doen? Er bestond nu eenmaal een voorschrift, een volkomen juist voorschrift overigens, bekrachtigd door het oppercommando, er bestonden tradities door vele jaren geheiligd en hoe kon men die doorbreken, en nog wel in zo'n duidelijk geval? Allen hadden oprecht medelijden met deze ontembare invalide, die van luchtgevechten droomde, en niemand kon de moed opbrengen om een beslissend „nee" uit te spreken, en men stuurde hem van de kader-afdeling naar de opleidingsafdeling, van bureau naar bureau, en uit medelijden stuurde men hem naar de commissies.

Niets meer kon Meressjew uit zijn evenwicht brengen, noch de afwijzingen, noch de didactische toon die men tegen hem aansloeg, noch het vernederende medelijden en de neerbuigende welwillendheid, waartegen heel zijn trotse ziel in opstand kwam. Hij leerde zich te beheersen, maakte zich de toon van een petitionnaris eigen en wilde, hoewel hij soms twee of drie afwijzingen per dag te slikken had, de hoop niet opgeven. Het krantenknipsel en het besluit van de militaire arts eerste rang waren, doordat hij ze voortdurend uit zijn zak moest halen, zo versleten, dat ze op de vouwen uit elkaar vielen en hij ze met doorzichtig papier moest overplakken.

De moeilijkheden van deze ambtelijke zwerftocht werden nog vergroot doordat het antwoord van zijn regiment nog niet was binnengekomen en hij dus nog steeds zonder officiële papieren moest rondkomen. De voorraden die hij van het sanatorium had meegekregen waren al opgebraakt. Weliswaar nodigden de bureaus, dat is het echtpaar waarmee hij intussen goede vrienden geworden was, toen zij zagen dat hij niet meer kookte, hem dringend bij zich te eten. Maar hij wist hoe moeilijk deze oude lieden het hadden, die leefden van hun kleine moestuintje op de helling onder het raam, waar

met elk stuk ui, elk peentje van te voren rekening gehouden was, hij wist hoe broederlijk en met welk een kinderlijke nauwgezetheid zij 's morgens hun broodrantsoen deelden. En omdat hij dit wist, weigerde hij en verklaarde opgewekt dat hij om zich de moeite van het koken te besparen thans elke dag at in de officiersmess.

Het werd Zaterdag, de dag waarop Anjoeta zich zou vrijmaken, Anjoeta met wie hij elke dag lange telefoongesprekken hield en haar van de ongelukkige loop van zijn zaken deelgenoot maakte. En hij nam een besluit. In zijn plunjezak had hij nog een oude, zilveren sigarettenkoker van zijn vader met een in sierlijk zwart uitgevoerde trojka op het deksel en de inscriptie: 'Van de vrienden ter gelegenheid van de zilveren bruiloft'. Aleksej rookte niet, maar toen zijn moeder hem bij zijn vertrek naar het front uitgeleide deed, had zij om de een of andere reden het in het gezin zorgvuldig bewaarde aandenken aan vader in zijn zak gestopt, en zo droeg hij dit massieve, plumpe ding overal met zich mee en stak het wanneer hij de lucht in ging als een gelukbrengend amulet in zijn zak. Hij haalde de koker uit zijn plunjezak te voorschijn en ging er mee naar een winkel die in commissie verkocht.

Een magere, sterk naar naftaline ruikende vrouw draaide de koker in haar handen rond, wees met een knokige vinger naar de inscriptie en verklaarde dat voorwerpen met namen er op niet in commissie werden genomen.

„Maar ik vraag toch niet veel, u mag zelf de prijs vaststellen”.

„Nee, nee, en bovendien, kameraad militair, komt het mij voor dat het nog een tikje vroeg voor u is om geschenken ter gelegenheid van een zilveren bruiloft te ontvangen” merkte de naftaline-dame giftig op, waarbij zij Aleksej met haar kleurloze ogen onvriendelijk aankeek.

Diep blozend greep de vliegenier de koker van de toonbank en liep naar de uitgang. Iemand greep hem bij de mouw en ademde een zware alcoholgeur in zijn oor.

„Interessant dingetje. En niet duur?“ informeerde een stoppelig, blauwneuzig smoel, welks bezitter een gaderde, bevende hand naar de sigarettenkoker uitstreekte. „Massief. Uit respect voor een held uit de Vaderlandse oorlog geef ik er u vijf grijsjes voor“.

Aleksej nam zonder te marchanderen de vijf honderdjes aan en haastte zich uit dit domein van oud, stinkend huisraad de frisse lucht in. Op de dichtstbijzijnde markt kocht hij een stuk vlees, spek, een brood, aardappelen en uien. Hij vergat zelfs niet een paar stukjes peterselie te kopen. Hij kauwde onderweg op een stuk spek en kwam bepakt en beladen 'thuis', zoals hij het nu al voor zichzelf noemde.

„Ik heb besloten maar weer mijn eigen portie te koken: ze koken daar allerberoerdst“, loog hij het oudje voor terwijl hij zijn trofeeën op de keukentafel uitstalde.

's Avonds wachtte Anjoeta een heerlijk avondmaal. Aardappelsoep van vleesbouillon, in het barnsteen waarvan groene stukjes peterselie dreven, met ui gebraden vlees en zelfs veenbessenpudding, die het oudje gekookt had met stijfsel uit aardappelschillen getrokken. Vermoeid en bleek kwam het meisje aan. Het kostte haar zichtbaar moeite zich te wassen en te verkleden. Na haastig de eerste en tweede gang verorberd te hebben, strekte zij zich uit in de oude sprookjes-fauteuil die, zo leek het wel, een vermoeid mens met goedige poten van pluche omvatte en hem een aangename droom in het oor fluisterde. Zo sluimerde zij dan ook in zonder te wachten op de volgens alle regelen der kunst toe bereide vruchtenpudding, die in een pan onder de kraan stond af te koelen.

Toen zij na een korte slaap de ogen opende, was de grijzige schemering in het kleine, nu weer propere kamertje vol oude, gezellige meubels al dicht geworden. Aan de eettafel, onder de matglazen abat-jour van de oude lamp, waaraan aan draadjes met dunne, bevende pootjes, bonte, haar van kindsbeen af vertrouwde spinnetjes hingen, zag zij Aleksej. Hij zat met zijn hoofd in zijn handen, waarmee hij zo hard drukte dat het leek of hij zijn hoofd tussen zijn handpalmen wilde verbrijzelen. Zijn gezicht was niet te zien, maar zijn gehele houding drukte zulk een wanhoop uit dat medelijden met deze sterke, koppige man als een warme golf in het meisje opwelde. Zij stond stilletjes op, liep naar hem toe, nam zijn grote hoofd tussen haar handen en begon hem te strelen, waarbij zij zijn stugge haarlokken door haar vingers liet glijden. Hij greep haar hand en kustte haar in de handpalm; daarna sprong hij plotse-ling overeind, vrolijk en glimlachend:

„En de pudding? Kijk nu eens aan! Ik doe mijn best, span mij in, breng hem onder de kraan tot de vereiste temperatuur — en zij valt ondertussen doodleuk in slaap. Hoe kan een kok zoiets overleven!” Zij aten vrolijk ieder een bord van deze „voorbeeldige” ... azijn-zure vruchtenpudding en babbelden nog lang door, waarbij zij als bij afspraak twee thema's vermeden: Gwozdjow en Meressjew's aangelegenheden. Daarna gingen zij, elk voor zichzelf, hun slaapplaatsen in orde maken. Anjoeta ging de gang op en wachtte tot de prothesen van Aleksej bonzend op de grond vielen; daarna deed zij het licht uit, kleedde zich uit en kroop eveneens in bed. Het was donker en beiden zwegen, maar doordat af en toe de lakens ritselden en de spiralen kraakten wisten beiden dat noch de een noch de ander sliep.

„Aljosja, slaapt u niet?” vroeg Anjoeta, die het niet meer kon uithouden, tenslotte.

„Nee ...”

„Denkt u na?”

„Ja. En u?”

„Ik denk ook na”.

Zij zwegen weer. Achter het venster hoorde men een tram gierend de hoek omgaan, een blauwe flits boven de beugel van de tram verlichtte voor een ogenblik de kamer en elk van hen zag even het gezicht van de ander. Zij lagen allebei met open ogen.

... Aleksej had Anjoeta die dag geen woord gezegd over het resultaat van zijn bemoeiingen en zij begreep dat zijn zaken er slecht voor stonden en dat misschien de hoop reeds taande in deze ontembare geest. Met haar vrouwelijke intuïtie raadde zij hoe moeilijk die man het nu moest hebben, en zij begreep ook dat, hoe slecht hij er op dat moment ook aan toe was, een deelnemend woord de wonde alleen maar opnieuw zou openen, terwijl hij zich bovendien door het betoonde medelijden beledigd zou voelen.

Hij lag intussen op zijn rug met zijn armen onder het hoofd gevouwen en dacht er over na dat er vlak naast hem, op drie passen afstand maar, in het donker een aardig meisje lag, de verloofde van een ander en een lieve, goede kameraad. Hij behoefde maar twee, drie passen door de donkere kamer te doen om haar te bereiken, maar voor geen geld ter wereld had hij die drie schreden gedaan; hij had het gevoel of dit meisje dat hij nog maar oppervlakkig kende en dat hem onderdak verleend had zijn eigen zuster was. Hij bedacht dat majoor Stroetsjkow hem ongetwijfeld voor dwaas gescholden zou hebben en hem trouwens misschien niet eens geloofd. Hoewel, wie weet was het mogelijk dat juist hij hem nu beter zou begrijpen dan wie ook ... En wat was zij een lief meisje, Anjoeta, en hoe spande het arme kind zich in, terwijl zij bovendien nog in beslag genomen werd door haar zware werk in het evacuatiehospitaal!

„Aljosja”, riep Anjoeta zachtjes.

Van de divan waarop Meressjew lag hoorde men een gelijkmatige ademhaling. De piloot sliep. Het meisje stond op, liep op haar blote voeten zonder gerucht te maken naar Aleksej, legde als bij een klein kind zijn kussen goed en stopte de dekens rondom hem in.

VII

Meressjew werd als eerste door de commissie opgeroepen. De reusachtige dikke militaire arts eerste rang, die eindelijk van zijn dienstreis teruggekeerd was, zat op de voorzittersplaats. Hij herkende Aleksej direct en kwam hem zelfs van achter de tafel tegemoet.

„Wat, nemen ze u niet aan? Tja, m'n waarde, uw zaak is ook niet zo eenvoudig. Voor uw geval moet de wet overtreden worden. En een wet, hoe spring je daar overheen?” leefde hij goedmoedig mee.

Aleksej werd niet eens onderzocht. Op zijn briefje schreef de militaire arts met rood potlood: „Aan de kaderafdeling. Ik acht het mogelijk hem op proef naar het trainingskamp voor de luchtmacht te sturen.” Met dit briefje begaf Aleksej zich rechtstreeks naar het hoofd van de kaderafdeling. Hij werd niet toegelaten tot de generaal. Meressjew begon al driftig te worden, maar de adjudant van de generaal, een slanke, nog jonge kapitein met een zwarte snor, had zulk een vrolijk, goedgehartig en vriendelijk gezicht dat Meressjew, die altijd een hekel had gehad aan, zoals hij het noemde, „aartsengelen”, bij zijn tafeltje ging zitten en tot zijn eigen verbazing uitvoerig aan de kapitein zijn geschiedenis verhaalde. Zijn verhaal werd vaak door het gerinkel van de telefoon onderbroken. De kapitein moest ieder ogenblik opspringen en naar het kabinet van zijn chef lopen. Maar zodra hij terug was ging hij weer tegenover Meressjew zitten, keek hem met

zijn kinderlijk-naïeve ogen, die tegelijk nieuwsgierigheid, enthousiasme en zelfs wantrouwen uitdrukten, aan en haastte hem:

„Nou, nou, nou en verder?” Of hij maakte plotseling een verbaasd gebaar met zijn armen en vroeg: „Lieg je niet? Waarachtig, lieg je niet? Nou, allemachtig ...”

Toen Meressjew hem vertelde van zijn zwerftochten door de verschillende bureaux, riep de kapitein, die ondanks zijn jeugdig uiterlijk uitstekend op de hoogte bleek van procedure-kwesties, verontwaardigd uit:

„De duivels! Ze lieten je voor niets lopen. Je bent een prachtige, nou, ik weet gewoon niet hoe ik het zeggen moet, een uitzonderlijke kerel. ... Maar ja, ze hebben gelijk: zonder voeten kan men niet vliegen”.

„Men kan het wel ... Kijk ...” en Meressjew haalde het krantenknipsel en het briefje met de uitspraak van de militaire arts te voorschijn.

„Maar hoe wil je dan vliegen zonder voeten? Je bent een rare! Nee, nee, broeder, het spreekwoord zegt: 'Zonder voeten kan men niet dansen'”.

Op iemand anders zou Meressjew zeker kwaad geworden zijn, misschien was hij in zijn drift wel grof tegen hem geworden. Maar het levendige gezicht van de kapitein drukte zoveel welwillendheid uit dat Aleksej in plaats daarvan opsprong en met jongensachtige overmoed riep:

„O nee?” en plotseling midden in de ontvangkamer een dans begon uit te voeren.

De kapitein volgde verrukt zijn bewegingen; daarop greep hij zonder een woord te zeggen zijn papieren en verdween in het kabinet.

Hij bleef lang weg. De vliegenier, die naar de doffe geluiden van de twee stemmen achter de deur luisterde, voelde hoe in vreselijke spanning zijn gehele lichaam ineenkromp, hoe zijn hart luid en snel klopte alsof hij met een auto in volle vaart een scherpe bocht nam.

De kapitein kwam uit het kabinet en glimlachte.

„Nou“, zei hij. „Natuurlijk wil de generaal er niets van weten om je naar een vliegende afdeling te sturen. Maar kijk, hij heeft hier geschreven: detacheren bij de intendance zonder verlaging van soldij en levensmiddelen rantsoen. Begrijp je wel? Zonder verlaging ...”

Tot zijn verbazing zag de kapitein op het gezicht van Aleksej in plaats van de vreugde die hij verwachtte een uitdrukking van verontwaardiging.

„Naar de intendance? Nooit! Maar begrijpt u toch allen eens: het gaat me niet om mijn maag en mijn soldij. Ik ben vlieger, begrijpt u, ik wil vliegen, ik wil vechten ... Waarom wil niemand dat begrijpen?! Het is toch heel eenvoudig ...”

De kapitein was verbluft. Wat was dat toch voor een vreemde bezoeker, een ander zou in zijn plaats opnieuw zijn gaan dansen, maar deze ... Een rare kwast! Maar die rare kwast viel intussen steeds meer bij de kapitein in de smaak. Hij begon met hem mee te voelen en wilde hem tot elke prijs helpen in zijn onwaarschijnlijke onderneming. Plotseling kreeg hij een idee. Hij gaf Meressjew een knip-oog, wenkte hem met zijn vinger naar zich toe en fluisterde met een schuine blik op het kabinet van zijn chef:

„De generaal heeft alles gedaan wat in zijn vermogen stond. Meer kan hij niet doen. Bij God, men zou hem zelf voor krankzinnig verklaren, wanneer hij iemand zonder voeten liet vliegen! Smeer 'm meteen naar de baas zelf, alleen hij kan er iets aan doen”.

Een half uur later liep Meressjew, voor wie zijn nieuwe kennis een doorlaatpas had weten te bemachtigen, zenuwachtig te ijsberen over de karpetten van de wachtkamer van de hoogste chef. Waarom had hij daar niet eerder aan gedacht? Hierheen had hij zich immers direct moeten wenden zonder vergeefs zoveel tijd te verliezen. Er op of er onder ... Men vertelde dat de chef van de luchtmachtstaf zelf ook een luchtwolf was. Hij zou het wel begrijpen! Hij zou een jager niet naar de intendance sturen.

In de wachtkamer zaten een aantal gedistingeerde generaals en kolonels. Zij spraken met gedempte stem, sommigen waren zichtbaar opgewonden, velen rookten en alleen de eerste luitenant liep op en neer over het tapijt met zijn vreemde, springerige gang. Toen alle bezoekers toegelaten waren en het de beurt van Meressjew was, liep hij vlug op de tafel toe, waarachter een jonge majoor zat met een rond, open gezicht.

„Wilt u de chef spreken, kameraad eerste luitenant?”

„Ja. Ik heb persoonlijk een zeer belangrijke zaak met hem te bespreken”.

„Maar misschien zoudt u uw zaak toch ook aan mij kunnen voorleggen? Gaat u in ieder geval zitten, neemt u plaats. Rookt u?” Hij hield Meressjew een geopende sigarettenkoker voor.

Aleksej rookte niet, maar hij nam zonder zelf te weten waarom de sigaret aan, draaide hem in zijn handen rond en legde hem op tafel, en plotseling begon hij, evenals hij bij de kapitein gedaan had, van wal te steken met het verhaal van zijn tegenslagen. Deze dag veranderde hij definitief van mening omtrent de „aartsengelen” die het voorportaal van de bureaux der generaals bewaakten. De majoor luisterde niet met een oppervlakkige hoffelijkheid naar hem, nee, hij luisterde op een zeer vriendschappelijke, deelnemende en aandachtige manier. Hij las het kranten-artikeltje en nam kennis van de bevinding van de militaire arts. Bemoedigd door deze deelname sprong Meressjew op en stond op het punt om, geheel vergetend waar hij zich bevond, opnieuw een demonstratie van zijn danskunst te geven ... En daarmee had hij bijna alles bedorven. De deur van het kabinet vloog open en er kwam een lange, magere, zwartharige man uit, die Aleksej direct naar de foto's herkende. Hij knoopte al lopend zijn uniformjas dicht en zei iets tegen de generaal die met hem mee kwam. Hij was zeer door zijn gedachten in beslag genomen en merkte Meressjew zelfs niet op.

„Ik moet naar het Kremlin“, zei hij onderweg tegen de majoor, terwijl hij op zijn horloge keek. „Bestelt u om zes uur een nachtvliegtuig voor Stalingrad. We landen bij Werchnjaja Pogromnaja“, en hij verdween even snel als hij gekomen was.

De majoor bestelde meteen een vliegtuig. Toen hij zich de aanwezigheid van Meressjew weer bewust werd, maakte hij een berustend gebaar met zijn armen:

„Pech gehad, we vertrekken. U zult moeten wachten. Hebt u onderdak?“

Op het donkere gezicht van de ongewone bezoeker, dat een ogenblik tevoren nog zo'n koppige en wilskrachtige indruk gemaakt had, zag de majoor plotseling zulk een teleurstelling en vermoeidheid dat hij zijn besluit veranderde:

„Goed ... Ik ken de baas, hij zou net zo gehandeld hebben“.

Hij schreef een paar woorden op een officieel formulier, stopte het in een enveloppe, schreef daarop: „Aan het hoofd van de kaderafdeling“, gaf deze aan Meressjew en drukte hem de hand.

„Ik wens u van harte succes!“

In de brief stond: „Luitenant A. Meressjew is door de commandant ontvangen. Zijn zaak verdient alle aandacht. Hij moet op alle mogelijke manieren geholpen worden om terug te keren tot de actieve luchtstrijdkrachten“.

Een uur later bracht de kapitein met de snor Meressjew in het kabinet van zijn chef. De oude generaal, een zware man met dreigende, borstelige wenkbrauwen, las het briefje door, keek de piloot met zijn vrolijke blauwe ogen aan en barstte in lachen uit:

„Daar ben je dus ook al geweest ... Handig, handig! Jij bent dus die kerel die beledigd was dat ik hem naar de intendance heb willen sturen? Ha-ha-ha!“ Hij lachte luid en dreunend. „Flink zo! Ik herken een vlieger die uit het goede hout gesneden is. Naar de intendance wil hij niet, voelt

zich beledigd. . . Om je ziek te lachen! . . . Nou, danser, wat moeten we dan met je beginnen? Wanneer je je te pletter vliegt krijg ik de klappen: waarom, oude dwaas, heb je hem permissie gegeven, zal men zeggen. Overigens, wie kan het weten, in deze oorlog hebben onze jongens de wereld wel meer verstomd doen staan . . . Geef het papiertje maar hier”.

Met blauw potlood schreef de generaal haastig, in een onleesbaar handschrift, zonder de woorden af te maken dwars over het papier: „Naar de trainingsschool sturen”. Meressjew greep het papier met bevende handen. Hij las het daar meteen voor de tafel, daarna nog eens op het trapportaal, toen beneden bij de schildwacht die aan de uitgang zijn doorlaatpas controleerde, toen in de tram en tenslotte staande in de regen op het trottoir. Van alle mensen die de aardbol bewoonden kon alleen hij begripen wat deze vier slordig neergeworpen woorden betekenden en wat zij waard waren.

Op deze dag verkocht Aleksej om het heuglijke feit te vieren zijn horloge — een geschenk van zijn divisiecommandant —, kocht op de markt allerlei etenswaren en flessen wijn, belde Anjoeta op en haalde haar over om op een of andere manier voor een uur of twee een plaatsvervangster in het evacuatiehospitaal te zoeken, nodigde ook de twee oudjes uit en richtte ter gelegenheid van zijn grote overwinning een grandioos feestmaal aan.

VIII

In de trainingsschool, die buiten Moskou gelegen was bij een klein vliegveld van het Genootschap tot Bevordering van de Landsverdediging en de Aerochemische Industrie, was het in deze gespannen dagen hoogseizoen.

In de gevechten om Stalingrad speelde de luchtmacht een belangrijke rol. De hemel boven de vesting aan de

Wolga, die altijd roodbruin was door de nooit optrekken-
de rook van branden en explosies, was de arena waarin
doorlopend luchtgevechten plaatsvonden, die dikwijls in
hele veldslagen overgingen. Aan beide zijden werden
zeer aanzienlijke verliezen geleden. Het strijdende Stalin-
grad eiste van het achterland steeds nieuwe contingenten
van piloten, piloten en nog eens piloten ... Daarom be-
vond de trainingsschool, waar militaire vliegers die uit
het hospitaal kwamen werden bijgetraind en piloten uit
het achterland, die tot nu toe in de burgerluchtvaart ge-
vlogen hadden, een omscholing kregen voor het besturen
van de nieuwe gevechtstoestellen, zich in een toestand
van overbelasting. De kleine, op waterjuffers lijkende
oefentoestellen krioelden over het kleine, nauwe vlieg-
veldje als vliegen over een onafgeruimde keukentafel.
Zij zoemden er overheen van zonsopgang tot zonsonder-
gang en op welk ogenblik men zijn blik ook liet gaan
over het in alle richtingen door de wielen doorploegde
terrein, altijd was er een of ander toestel dat opsteeg of
landde.

De stafchef van de trainingsschool, een kleine, bijzon-
der dikke, roodwangige en stevige man met van slape-
loosheid rode ogen keek Meressjew nijdig aan alsof hij
met zijn blik wilde zeggen: „Welke duivel heeft jou nou
weer hierheen gevoerd? Alsof ik nog geen zorgen genoeg
had!” en rukte hem het pakje met zijn orders en papieren
uit de handen.

„Hij zal twist zoeken over mijn voeten en mij wegja-
gen”, dacht Meressjew, terwijl hij angstig naar de rood-
bruine, kroezige stoppels op het brede, in lang niet ge-
schoren gezicht van de luitenant-kolonel keek. Maar deze
werd al gestoord door het gerinkel van twee telefoons te-
gelijk. Hij hield de ene hoorn tussen zijn schouder en zijn
oor geklemd, bromde geïrriteerd iets in de andere en
vloog tegelijkertijd met zijn ogen de papieren van Meres-
sjew door. Hij las blijkbaar alleen de beslissing van de

generaal, want hij schreef er meteen, zonder de hoorn neer te leggen, onder: „Derde oefendetachment. Luitenant Naoemow. Inschrijven”. Daarop legde hij beide hoorns neer en vroeg vermoeid:

„En uw uitrustingskaart? En uw levensmiddelenkaart? Hebt u die niet? 't Is steeds hetzelfde liedje, niemand heeft ze. Door de drukte in het hospitaal denkt men er niet aan. En waarvan moet men u dan te eten geven? Schrijft u een rapport, zonder deze kaarten kan ik aan het bevel geen gevolg geven”.

„Ik schrijf een rapport!” Het was Meressjew een genot weer in de hakkende, militaire toon te spreken; hij ging stram staan en salueerde.: „Staat u mij toe te gaan?”

„U kunt gaan”. De luitenant-kolonel wuifde vermoeid met zijn hand. Maar plotseling klonk woedend zijn stem:

„Halt! Wat is dat daar?” Hij wees met zijn vinger naar de zware, met gouden monogrammen bedekte stok — het geschenk van Wassilij Wassiljewitsj. Meressjew had hem toen hij de deur uit ging in zijn opwindung in een hoek vergeten. „Wat is dat voor uilskuiken-manier? Weg met die stok! Alsof het hier geen militaire afdeling is, maar een zigeunerkamp! Het lijkt wel of jullie denken dat het hier een stadspark is: stokjes, rietjes, sticks, rottinkjes ... Binnenkort hangen jullie nog amuletten om je hals en neem je zwarte katten mee in de cockpit. Laat ik die rommel hier nooit meer zien. Uilskuiken!”

„Jawel, kameraad luitenant-kolonel!”

Al stonden hem nog veel moeilijkheden en ongemakken te wachten: hij moest een rapport schrijven en aan de boze luitenant-kolonel verklaren onder welke omstandigheden hij zijn kaarten was kwijtgeraakt; al was er door de wanorde, veroorzaakt door de onophoudelijke vloedgolf van mensen die door de school heen stroomde, maar weinig te eten en begonnen de cursisten, wanneer zij nauwelijks hun avondmaal genuttigd hadden, meteen alweer van het ontbijt te dromen; al was het gebouw van de middel-

bare school, dat tijdelijk in een gemeenschapshuis voor vliegeniers was veranderd, overbevolkt, al waren de schoorstenen gebarsten, heerste er een duivelse kou en lag hij de hele eerste nacht onder zijn deken en zijn leren raglan te rillen, — toch voelde Aleksej zich hier, temidden van al die drukte en ongemakken, zoals een vis zich waarschijnlijk voelt, die door een golf mee naar zee gesleept wordt na een tijdlang op het zand te hebben liggen versmachten. Alles beviel hem hier en juist de ongemakken van dit bivakkerende leven suggereerden hem dat hij dichterbij de verwezenlijking van zijn dromen begon te komen.

De vertrouwde omgeving, de vertrouwde mannen in hun oude, ruige, in de loop van de oorlog vershoten leren raglans en met hondenvel gevoerde hoge laarzen, gebruikt, schor en vrolijk; de vertrouwde atmosfeer, doortrokken van de zoetige en scherpe geur van vliegtuigbenzine, vervuld van het gedaver van warmlopende motoren en het gelijkmatige, kalmerende gezoem van de vliegtuigen in de lucht; de smerige monteurs in hun vettige overalls die nauwelijks meer konden staan van vermoeidheid; de door de zon gebronsde, altijd boze instructeurs; de roodwangige meisjes in het huisje van het weerstation; de spiraalvormig opstijgende rook van de haard in het huisje van het commandopunt; het geluid van de zoemers en het harde schellen van telefoons, evenals het tekort aan lepels in de eetkamer, die „ter herinnering” waren meegenomen door hen die naar het front waren vertrokken; de „oorlogspamfletten”, met kleurpotlood geschreven en met de onvermijdelijke caricaturen van jongelieden, die in de lucht van meisjes dromen; de zachte, roodbruine modder van het vliegveld, in alle richtingen doorploegd door wielen en schragen, de vrolijke gesprekken met gepeperde grappen en vliegersjargon gekruid, — alles was bekend en zoals het hoorde.

Meressjew fleurde dadelijk op en gaf zich geheel aan

deze omgeving over. Hij kreeg zijn naar het scheen voorgoed verloren levensvreugde en die opgewekte zorgeloosheid, die jachtvliegers altijd enigszins eigen is, terug. Hij kreeg weer een stramme houding, beantwoordde met plezier, licht en elegant de groeten van minderen, markeerde duidelijk zijn pas wanneer hij een meerdere tegenkwam en gaf de nieuwe uniform die hij kreeg meteen ter fatsoenering aan een bejaarde sergeant, die van zijn civiele beroep kleermaker was en wiens militaire werkzaamheden bestonden uit het bestellen van levensmiddelen. 's Nachts maakte deze sergeant enige bijverdienste door de in eenheidsmaat geleverde uniformen aan te passen aan de maat van de veeleisende, elegante luitenants.

Meteen de eerste dag zocht Meressjew op het vliegveld de instructeur van het derde detachement, luitenant Naoemow, op, onder wiens bevel hij geplaatst was. Naoemow, een kleine, zeer beweeglijke man met een groot hoofd en lange armen liep over het T-veld, keek naar de lucht waar een heel kleine „Oesjka” vloog en schold hevig op degeen die hem bestuurde:

„Lijkt wel een koffer ... Een zak met ... goud ... 'Ben jager geweest!' Wie denkt hij voor de gek te kunnen houden?”

Als antwoord op de groet van Meressjew, die zich formeel aan zijn toekomstige instructeur voorstelde, zwaaide hij alleen met zijn hand en wees omhoog:

„Ziet u dat? Een jager, de schrik van de lucht ... maar hij slingert als ... als een bloem in een wak. ...”

De instructeur beviel Aleksej. Hij hield van zulke mensen die in de samenleving een wat gekke indruk maken, die tot over de oren op hun vak verliefd zijn en met wie een bekwaam en ijverig iemand gemakkelijk een gemeenschappelijke taal vindt. Hij maakte enkele zakelijke opmerkingen over de wijze waarop de piloot in kwestie vloog. De kleine luitenant bekeek hem reeds opmerkzaam van top tot teen:

„Komt u bij mijn afdeling? Wat was uw naam? Op welk vliegtuig heeft u gevlogen? Heeft u aan gevechten deelgenomen? Hoe lang bent u niet in de lucht geweest?”

Aleksej wist niet zeker of de luitenant zijn antwoorden ook hoorde: hij keek weer omhoog, waarbij hij zijn ogen met de hand tegen de zon beschermde, en schudde zijn vuist:

„De smeerpomp! . . . Kijk 'ns hoe hij keert! Als een nijlpaard in een salon”.

Hij gaf Aleksej opdracht, bij het begin van de volgende vliegdag te verschijnen en beloofde hem direct te „proberen”.

„En gaat u nu maar rusten. Dat is goed na de reis. Hebt u al gegeten? Ze vergeten bij ons met al die drukte wel eens om eten te geven . . . Kijk die verdomde Jan Klaassen nou! Kom maar 'ns naar beneden, dan zal ik je laten zien wat 'n 'jager' is!”

Meressjew ging niet rusten, te meer omdat het op het vliegveld, waarover de wind een droog en scherp zandstof joeg, nog warmer scheen te zijn dan in barak 9 A, waar zijn veldbed stond. Hij vond in het dépôt een schoenmaker, gaf hem zijn wekelijks tabaksrantsoen en verzocht hem, van zijn officiersriem twee kleine bandjes te snijden met gespen van een bijzondere constructie, met behulp waarvan hij zijn prothesen stevig zou kunnen vastbinden aan de pedalen van de stuurinrichting. Omdat er zo'n haast bij was en de opdracht zo ongewoon, vroeg de schoenmaker er nog een „half flesje” extra bij en beloofde de riempjes naar beste kunnen te vervaardigen. Meressjew keerde naar het vliegveld terug en bleef tot het invallen van de schemering toe, tot het laatste vliegtuig langs de lijn gezet was en met een touw aan een in de grond geschroefde bout bevestigd, de vluchten volgen, alsof het niet om doodgewone oefenvluchten in de voorgeschreven zônes ging, maar om een wedstrijd tussen de allerbeste vliegers. Hij verdiepte zich niet in de vluchten

zelf. Hij leefde eenvoudig in de atmosfeer van het vliegveld en zoog de bedrijvige drukte in, het nooit ophoudende gedreun der motoren, het doffe geplof van de raketten, de lucht van benzine en olie. Heel zijn wezen jubelde, hij dacht er geen ogenblik aan dat morgen het vliegtuig zou kunnen weigeren, dat het hem misschien niet zou gehoorzamen en dat het op een ramp zou kunnen uitlopen.

's Morgens verscheen hij op het vliegveld, toen dit nog geheel leeg was. Langs de lijnen gromden de motoren die verwarmd werden, de „pool“-kacheltjes ademden strakke vlammen uit en de monteurs zetten de propellers aan en sprongen er van weg als van slangen. Men hoorde de bekende uitroepen van iedere ochtend:

„Starten!“

„Contact!“

„Contact klaar!“

Iemand slingerde Aleksej een verwensing naar het hoofd omdat hij zo vroeg in de morgen nutteloos rondliep tussen de machines. Hij maakte er zich met een grapje van af en herhaalde voortdurend voor zichzelf de opgewekte zin, die zich om de een of andere reden in zijn geest had vastgezet: „Contact klaar, contact klaar, contact klaar“. Eindelijk begonnen de machines springerig, met logge bewegingen en trillende vleugels, naar de startlijn te kruipen, onder de vleugels gesteund door de monteurs. Naoemow was er al en rookte een zelfgedraaide sigaret, zo klein dat het leek of hij de rook uit zijn samengedrukte bruine vingers haalde.

„Ben je daar?“ vroeg hij zonder de officiële begroeting van Aleksej te beantwoorden. „Nou, dat is goed: je bent het eerst gekomen, je zult ook het eerst vliegen. Ga maar vast in de achterste stuurplaats van nummer negen zitten, ik kom zo. Dan zullen we 'ns kijken wat voor vlees we in de kuip hebben“.

Terwijl hij met vlugge trekjes zijn onooglijk „saffie“ oprookte, haastte Aleksej zich naar het toestel. Hij wilde

zijn voeten vastzetten voor de instructeur kwam. Hij leek een beste kerel, maar wie weet zou hij plotseling onwillig worden, weigeren de proef af te nemen en herrie schoppen. Meressjew klom langs de gladde vleugel, terwijl hij zich krampachtig vastklemde aan de rand van de cabine. Van opwinding en ongewoonte gleed hij steeds weer terug en kon zijn been met geen mogelijkheid in de cabine krijgen, zodat een niet meer jonge monteur met een smal gezicht en een somber uiterlijk hem verwonderd aankkeek en besloot: „Hij is dronken, de hond!”

Maar eindelijk gelukte het Aleksej zijn been, dat niet buigen wilde, in de cockpit te krijgen; met ongelooflijke inspanning trok hij ook zijn andere been binnen boord en plofte zwaar op de zitplaats neer. Hij bond onmiddellijk zijn prothesen met de leren riempjes aan de pedalen van de stuurinrichting vast. De constructie bleek geslaagd te zijn, de riempjes drukten de prothesen elastisch en stevig tegen de pedalen, die hij onder zijn voeten voelde zoals hij in zijn kinderjaren een stevig vastgebonden schaats onder zijn voeten had gevoeld.

De instructeur stak zijn hoofd naar binnen:

„Zeg vriend, ben je soms dronken? Laat me je adem ruiken”.

Aleksej blies zijn adem uit. Toen de instructeur de bekende lucht niet rook, balde hij zijn vuist tegen de monteur.

„Starten!”

„Contact!”

„Contact klaar!”

De motor stootte eerst een paar doordringende geluiden uit, daarna hoorde men het duidelijk te onderscheiden getik van zijn zuigertjes. Meressjew gaf een schreeuw van vreugde en greep machinaal met zijn hand naar de gas-handle, maar op dat ogenblik hoorde hij in de spreekbuis de boos scheldende stem van de instructeur:

„Probeer niet voor je vader in de hel te komen!”

De instructeur gaf zelf gas, de motor begon te dreunen, het gedreun ging over in een geloei en met kleine sprongetjes nam het vliegtuig zijn aanloop. Machinaal sturend haalde Naoemow het roer naar zich toe en het kleine op een waterjuffer lijkende toestelletje, dat de vliegeniers aan het noordelijk front de vleinaam van „bosmannetje” hadden gegeven, die aan het westelijk front de naam „koolmannetje” en aan het zuidelijk front „maïsmannetje”, dat overal als mikpunt diende voor goedhartige soldatengrappen en overal gerespecteerd werd als een oude, wat zonderlinge maar beproefde strijdmakker, — het toestel waarop alle piloten eens hadden leren vliegen —, schoot steil omhoog.

In de schuinstaande spiegel zag de instructeur het gezicht van zijn nieuwe cursist. Hoeveel van zulke gezichten had hij al geobserveerd bij hun eerste vlucht na een lange onderbreking! Hij had de neerbuigende welwillendheid van oude, ervaren piloten gezien, hij had gezien hoe de ogen van vliegenthousiasten, die na lang verblijf in diverse hospitaals hun eigen element terugvonden, begonnen te fonkelen. Hij had gezien hoe zij die bij een zwaar vliegtuigongeluk een shock hadden opgelopen, zodra zij in de lucht kwamen verbleekten, zenuwachtig begonnen te worden en op hun lippen beten. Hij had de opgewonden nieuwsgierigheid van nieuwelingen meegemaakt die voor het eerst de lucht in gingen. Maar zulk een vreemde uitdrukking als de instructeur nu in de spiegel op het gezicht van deze mooie, donkere kerel zag, die kennelijk geen nieuweling in het vak was, had Naoemow in de vele jaren van zijn instructeurswerk nog nooit gezien.

Door de donkere huid van de nieuweling drong een vlekkege, koortsachtige blos. Zijn lippen werden bleek, maar niet van vrees, nee, het leek meer uit een of andere, voor Naoemow onbegrijpelijke, edele aandoening voort te komen. Wat was dat voor een man? Wat ging er in hem om? Waarom had de monteur hem voor dronken ge-

houden? Toen het toestel van de grond loskwam en in de lucht hing, zag de instructeur dat de zwarte, koppige zigeunerogen van de cursist, die zijn beschermende bril niet had neergelaten, zich plotseling met tranen vulden en hoe de tranen over zijn wangen rolden en bij het maken van een bocht weggewist werden door de plotse linge windvlaag.

„Het schijnt een zonderling te zijn! Ik moet wat voorzichtig met hem zijn. Je kunt nooit weten!” besloot Naoemow bij zichzelf. Maar er was iets in dat opgewonden gezicht dat hem vanuit de vierkante spiegel aankeek dat ook de instructeur aangreep. Met verwondering voelde hij dat hij zelf ook een prop in de keel kreeg en het instrumentenbord voor zijn ogen begon te zwemmen.

„Ik geef het stuur over”, zei hij, maar gaf het nog niet meteen over, verzwakte alleen de druk van zijn handen en voeten, klaar om ieder ogenblik het stuur weer uit handen van deze onbegrijpelijke zonderling te rukken. Door middel van de apparatuur, die elke beweging dubbeleerde, voelde Naoemow de zelfbewuste, ervaren handen van de nieuweling, een „vliegenier bij Gods genade”, zoals de stafchef van de school het graag uitdrukte, een oude luchtwolf die al in de burgeroorlog gevlogen had.

Na de eerste ronde liet Naoemow de bezorgdheid over zijn leerling varen. Het toestel vloog zeker, volgens alle regelen der kunst. Het enige vreemde was misschien dat de cursist wanneer hij in het horizontale vlak vloog, voortdurend nu eens kleine wendingen naar rechts of naar links maakte, dan weer het toestel een weinig omhoog gooide of liet duiken. Net of hij zijn krachten wilde beproeven. Bij zichzelf besloot Naoemow dat de nieuweling de volgende dag al alleen binnen de oefen-zône zou mogen opstijgen en dat hij na twee of drie vluchten zou kunnen overstappen op een lesvliegtuig van het type „OET-2”, een kleine kopie in triplex van een jager.

Het was koud, de thermometer op de stut van de vleugel wees min twaalf graden. De scherpe wind blies in de cockpit, drong door het hondenvet van de laarzen heen en deed de voeten van de instructeur bevriezen. Het was tijd om terug te keren.

Maar telkens wanneer Naoemow door de spreekbuis het bevel gaf: „Landen!“, zag hij in de spiegel de stille bede in de gloeiende zwarte ogen, of eigenlijk geen bede, maar een eis, en hij kon het niet over zich verkrijgen, het bevel te herhalen. In plaats van tien minuten vlogen zij ongeveer een half uur.

Na uit de cabine gewipt te zijn, begon Naoemow naast het toestel op en neer te springen, zijn in wanten gestoken handen ineens te slaan en met zijn voeten op de grond te stampen. De ochtendvorst was deze keer wel erg scherp. De cursist was nog lang met iets bezig in de cabine en kwam er langzaam, als tegen zijn zin, uit en ging toen hij op de grond gestapt was bij de vleugel zitten met een gelukkig, inderdaad dronken lijkend gezicht, vuurrood van vorst en opwindung.

„Nou, ben je ook bevroren? Brrr, het bijt gewoon door mijn laarzen heen! En jij — hoe is het mogelijk, je hebt gewone schoenen aan! Zijn je voeten niet bevroren?“

„Ik heb geen voeten“, antwoordde de cursist, die glimlachend zijn eigen gedachten volgde.

„Wàt?“ Het beweeglijke gezicht van Naoemow werd lang.

„Ik heb geen voeten“, herhaalde Meressjew duidelijk.

„Ja maar, hoe bedoel je dat, 'geen voeten'? Wat wil dat zeggen? Zijn ze ziek of wat?“

„Gewoon, ik heb ze niet, dat is alles ... Ik heb prothesen“.

Een ogenblik lang stond Naoemow zo stil alsof hij met een hamer op de plaats was vastgespijkerd. Wat die vreemde kerel hem zei was volkomen onwaarschijnlijk. Hoe was het mogelijk dat hij geen voeten had? Hij had

immers zopas gevlogen en helemaal niet zo slecht gevlogen ...

„Laat kijken“, zei de instructeur met een zekere angst.

Aleksej was door die nieuwsgierigheid niet verantwoordigd of beledigd. Integendeel, hij kreeg er zin in om deze grappige, vrolijke man helemáál in verbazing te brengen, en met het gebaar van een goochelaar in een circus lichtte hij tegelijk zijn beide broekspijpen op.

De cursist stond daar op prothesen van leer en aluminium en keek met een glunder gezicht naar de instructeur, de monteur en de mannen die op hun beurt wachtten om in het vliegtuig te stappen.

Naoemow begreep meteen de opwindning van deze man en de wonderlijke uitdrukking van zijn gezicht, en ook de tranen in zijn zwarte ogen en zijn verlangen om het gevoel van vliegen zo lang mogelijk te rekken. De cursist deed hem perplex staan. Naoemow snelde op hem toe en schudde hem verwoed de hand:

„M'n beste, hoe is het mogelijk? ... Maar jij ... je weet gewoon zelf niet wat voor een kerel je bent!“

Het belangrijkste was nu achter de rug. Het hart van de instructeur was veroverd. 's Avonds troffen zij elkaar en stelden samen een trainingsplan op. Zij waren het er over eens dat de positie van Aleksej moeilijk was, daar de kleinste fout er toe zou kunnen leiden dat men hem voorgoed zou verbieden een vliegtuig te besturen, en hoewel hij juist nu meer dan ooit zo spoedig mogelijk in een jager zou willen overstappen en daarheen vliegen waar thans de beste strijders van het land samenstroomden, — naar de beroemde stad aan de Wolga —, stemde hij er in toe een geduldige, geleidelijke en veelzijdige training te ondergaan. Hij begreep dat hij in zijn situatie alleen kon slagen door precies in de roos te schieten.

Meer dan vijf maanden bracht Meressjew in de trainingsschool door. Het vliegveld was met sneeuw bedekt en de vliegtuigen waren op ski's gezet. Wanneer Aleksej nu in de „zône” opsteeg, zag hij onder zich in plaats van de felle herfstkleuren van de aarde alleen twee kleuren: wit en zwart. Het nieuws van de verplettering van de Duitsers bij Stalingrad, van de vernietiging van het zesde Duitse leger en de gevangenneming van Von Paulus behoorde al tot het verleden. Een nog nooit vertoond, onhoudbaar offensief ontplooidde zich in het zuiden. De tank-formaties van generaal Rotmistrow doorbraken het front en drongen met vernietigende uitwerking tot diep achter de vijandelijke linies door. Het trage „rondsnorren” op kleine oefentoestelletjes, terwijl zich aan het front zulke gebeurtenissen afspeelden en zich in de lucht boven het front zulke gevechten ontwikkelden, viel Aleksej moeilijker dan dag na dag een ontelbaar aantal passen door de gang van het hospitaal te doen of mazoerka's en foxtrot's uit te voeren op gezwollen, pijnlijke benen.

Maar reeds in het hospitaal had hij zich plechtig voorgenomen om in de luchtstrijdkrachten terug te keren. Hij had zich een doel gesteld en streefde het hardnekkig na, hoeveel kommer, pijn, vermoeidheid en teleurstellingen het hem ook kosten mocht. Eens bereikte hem op zijn nieuwe adres een dik pakket. Klawdija Michajlowna zond hem een aantal brieven door en vroeg hoe hij het maakte, hoe het met zijn vorderingen stond en of hij de verwezenlijking van zijn dromen al bereikt had.

„Heb ik het bereikt of niet?” vroeg hij zichzelf af en begon, zonder die vraag te beantwoorden, de brieven na te kijken. Er waren er verscheidene — van zijn moeder, van Olja, van Gwozdjow, en dan nog een die hem zeer verbaasde: het adres was geschreven met de hand van

de „meteorologische sergeant“, maar er onder stond: „Van kapitein K. Koekoesjkin“. Deze brief las hij het eerst.

Koekoesjkin schreef dat hij weer omlaaggeschoten was, dat hij uit het brandende vliegtuig gesprongen was en gelukkig bij de zijnen terechtgekomen, maar dat hij daarbij zijn hand ontwricht had en nu in het bataillons-veldhospitaal lag en zich doodverveelde temidden van wat hij noemde de „heldhaftige klisterspuit-arbeiders“: verder was dit alles onzin en zou hij spoedig weer in de gelederen zijn. De brief was door hem gedikteerd aan Wjera Gawrilowa, de geadresseerde welbekend, die in het regiment nog steeds, naar de benaming die hij op een goede dag gevonden had, de „meteorologische sergeant“ werd genoemd. De brief vermeldde ook dat zij, genoemde Wjera, een prachtige kameraad was en hem, Koekoesjkin, in zijn ongeluk steunde. Hier stond tussen haakjes een opmerking van Wjera bij dat Kostja natuurlijk overdreef. Uit deze brief kwam Aleksej ook te weten dat men in het regiment nog steeds over hem sprak, dat men in de eetzaal tussen de portretten van de helden, die uit het regiment waren voortgekomen, ook zijn portret gehangen had en dat de gardisten de hoop niet opgegeven hadden, hem nog eens in hun midden te zien. De gardisten! Meressjew schudde glimlachend het hoofd. Koekoesjkin en zijn vrijwillige secretaresse moesten wel heel sterk door iets anders in beslag genomen zijn, wanneer zij zelfs vergaten hem zulk een nieuwtje mee te delen als de toekenning aan het regiment van de naam van garde-regiment!

Vervolgens opende Aleksej de brief van zijn moeder. Dat was de gewone zorgzame oude-vrouwtjesbrief, vol vragen en zorgen over hem. Had hij het niet te slecht, had hij het niet koud, kreeg hij genoeg te eten en was hij warm genoeg gekleed voor de winter en zou zij niet bijvoorbeeld een paar wanten voor hem breien? Zij had al